

Sprog i Norden

1974

Sprog i Norden 1974

Årsskrift for de nordiske sprognævn

UDGIVET AF
DANSK SPROGNÆVN

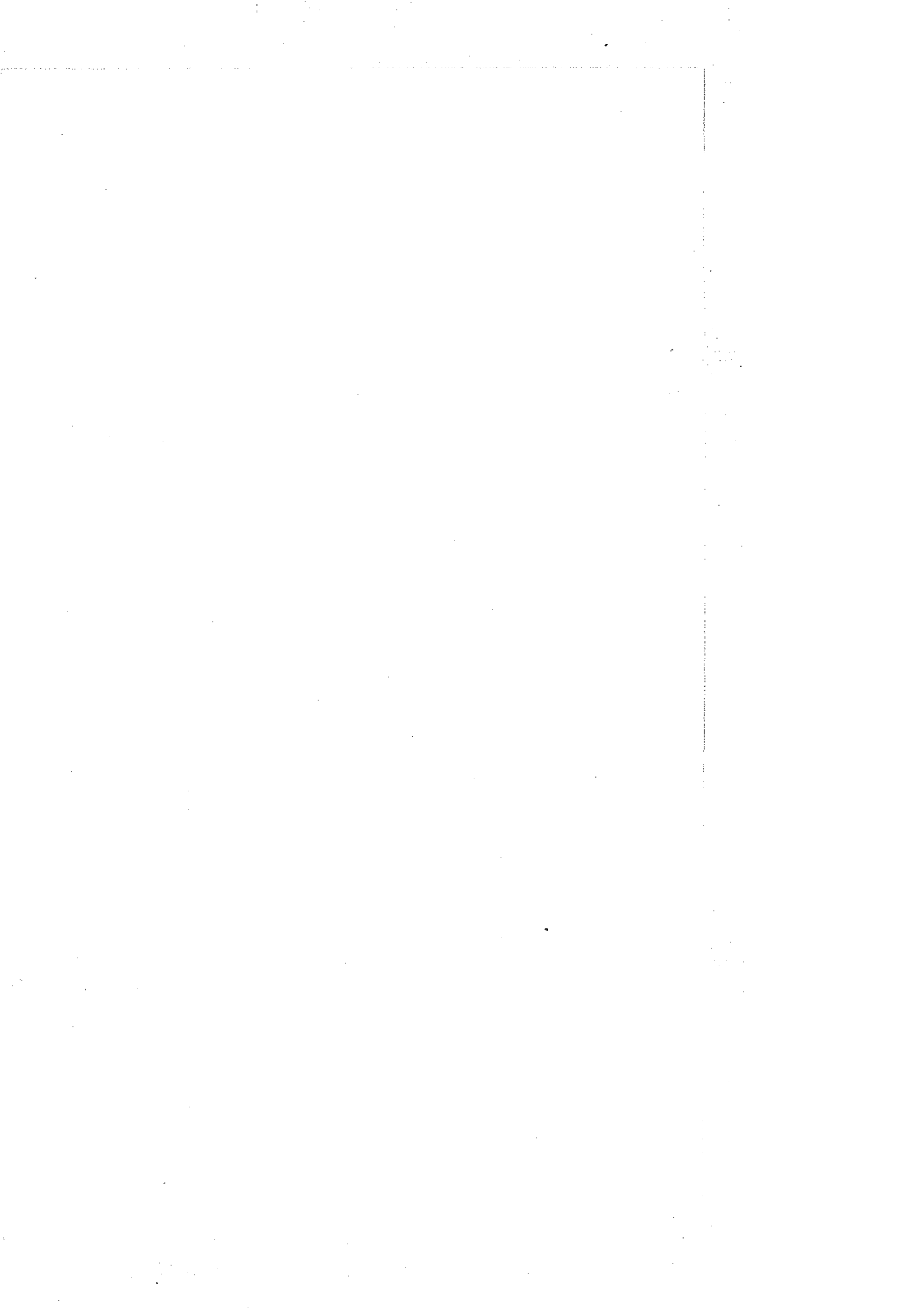
I kommission hos
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG A.S.
KØBENHAVN 1974

Denne bog er også udgivet i Norge og Sverige,
i begge lande under titlen *Språk i Norden 1974*
©Dansk Sprognævn

Berlingska Boktryckeriet, Lund 1974
ISBN 87 000 70481 4

Indhold

Dansk Sprognævn 1973	5
Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1973	7
Institutionen för nufinska 1973	9
Det islandske sprognævn 1973	10
Norsk språkråd 1973	11
Nämnden för svensk språkvård 1973 och första halvåret 1974	14
Samarbeidet mellom dei nordiske språknemndene i 1973, av <i>Arnulv Sudmann</i>	17
Språket i kringkastinga, av <i>Finn-Erik Vinje</i>	25
Om sproget i radio og tv, af <i>Henning Skaarup</i>	59
Språket i finlandssvensk radio och tv, av <i>Sten Olof West- man</i>	63
Finska språket i Finlands rundradio, av <i>Matti Sadeniemi</i>	69
Sprogbrugen i Islands radio og TV, af <i>Jakob Benediktsson</i>	73
Språket i svensk radio och tv, av <i>Bertil Molde</i>	75
Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser. Dansk—færøsk —islandsk	81
Modersmålsundervisning vid universitetsutbildning	115
Nyare litteratur av interesse för språkvårdsarbeidet . . .	123
Danmark	123
Norge, av <i>Alfred Jakobsen</i>	130
Sverige, av <i>Margareta Westman</i>	139
Nogle nyere ordbøger og ordlister	
Danmark	149
Finland	153
Norge	154
Sverige	156

Dansk Sprognævn 1973

Virksomheden er foregået efter de samme retningslinjer som i de foregående år.

Nævnets sekretariat har besvaret i alt ca. 4 900 forespørgsler, heraf ca. 3 900 mundtlige og ca. 1 000 skriftlige. De tilsvarende tal for 1972 var 6 200, 4 300 og 1 900.

Antallet af forespørgsler var i 1972 usædvanlig højt, idet nogle skriftlige henvendelser omfattede mange enkeltspørgsmål. Gennem en årrække har det samlede antal forespørgsler ligget nogenlunde fast omkring 5 000.

Nogle af de større skriftlige henvendelser er kommet fra terminologiudvalg og har drejet sig om udkast til terminologi inden for bestemte områder.

Svarene på en del forespørgsler er offentliggjort i nævnets årsberetning og i tidsskriftet *Nyt fra Sprognævnet*, der udsendes 2 gange årlig, for tiden i ca. 8 500 eksemplarer.

Indsamlingen af ny ord etc. er foregået på samme måde som hidtil. Samlingen af citatsedler er vokset med ca. 30 000 og omfattede ved udgangen af 1973 ca. 390 000.

Næste bind i nævnets skriftserie *Ny ord i dansk*, der vil omfatte 1970 og 1971, er under udarbejdelse og søges udsendt i slutningen af 1974.

Arbejdet med en ny, revideret udgave af *Retskrivningsordbogen* er fortsat. Der foreligger nu en prøveredaktion af to hele bogstaver, og en række redaktionelle principspørgsmål er afgjort.

I serien *Dansk Sprognævns skrifter* er der i 1973 udsendt 2 bind: nr. 6: Henrik Galberg Jacobsen: *Sprogrøgt i Danmark i 1930'erne og 1940'erne* (der bl.a. omhandler periodens sprogsandinavistiske bestræbelser: Sven Clausens nordiske mål-

stræv, Dansk Forening til Nordisk Sprogrøgt m.m.), og nr. 8: Knud Sørensen: Engelske lån i dansk (den første udførlige fremstilling af den påvirkning som dansk har været udsat for fra britisk og amerikansk engelsk, især siden 2. verdenskrig). I 1974 er udsendt nr. 7: Henrik Galberg Jacobsen: Dansk sprogrøgtslitteratur 1900—1955 (en kronologisk bibliografi over bøger, pjecer, tidsskrift- og avisartikler om sprogrøgt, med korte resumeer af de bibliograferede arbejder).

Som oplyst i Sprog i Norden 1973 (s. 5) har nævnet indledt et samarbejde med Danmarks Forvaltningshøjskole som et led i sine bestræbelser for på længere sigt at få indflydelse på sprogbrugen i skriftlige henvendelser fra den offentlige administration til borgerne. I forbindelse med Forvaltningshøjskolens undervisning i lovteknik har en repræsentant for nævnet på 5 kursushold gennemgået sproglige problemer ved udformningen af love og andre retsforskrifter.

Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1973

Språkvårdsnämndens verksamhet var som tidigare främst inriktad på rådgivning. Den sköttes av sekreteraren, som två timmar dagligen utom under sommarmånaderna besvarade telefonförfrågningar. Ungefär hälften av de omkring 900 registrerade frågorna berörde lexikaliska och fraseologiska svårigheter i samband med översättning från finska till svenska. Rådgivningen anlitas flitigt även av personer med finskt modersmål.

Även kortare texter granskades. Avtal träffades med Finlands standardiseringsförbund om att den svenska versionen av förbundets tekniska standarder tillställs nämnden för översyn. Det är dock ovisst om språkvårdsnämnden med nuvarande resurser blir i stånd att på ett tillfredsställande sätt uppfylla åtagandet. Det blir allt mera klart att nämnden måste få möjlighet att på allvar ta itu med en lexikalisk och fraseologisk registrering som speciellt tar hänsyn till förhållandet mellan svenskan och finskan.

Nämndens verksamhet upprätthölls som tidigare av Svenska Finlands folktingsfullmäktige med anslag från Svenska kulturfonden och ett mindre statsunderstöd. Strävandena att inrätta en ordinarie sekreterartjänst på heltid har inte krönts med framgång.

Situationen blev kritisk när nämndens mångåriga sekreterare, fil. mag. Eva Stenius, meddelade att hon önskade lämna sin befattning vid årsskiftet 1973—74. Den ledigförklarade tjänsten söktes av en enda kompetent person, och han önskade tillträda blott under förutsättning att det blir fråga om en fulltidstjänst. Nämnden vände sig därför till undervisningsministern för att höra sig för om staten kunde träda mellan

för att ordna upp situationen och mötte stor förståelse för sina synpunkter. Det finns alltså vissa utsikter för att tjänsten skall kunna inrättas fr.o.m. 1975, men verksamheten under 1974 måste under alla omständigheter skötas genom tillfälliga arrangemang.

Institutionen för nufinska 1973

En av institutionen redigerad ordbok över främmande ord, "Nykysuomen sivistysanakirja. Vierasperäiset sanat" (16 + 462 sidor), utgavs.

Arbetet på "Nykysuomen perussanakirja", en ordbok över nufinskans grundläggande ordförråd, fortsatte. Med professorerna i finska språket vid Helsingfors universitet ingicks en överenskommelse om att studenter i stället för att som s.k. cumlaudearbete (2 betyg) insamla dialektord eller ortnamn skall kunna excerpera litteratur för Institutionen för nufinska. Uppdragsaspiranterna blev fler än vad som kunde tas emot.

Ca. 9 000 förfrågningar från allmänheten besvarades under året.

Språkgransknings- och föredragsverksamheten fortsatte på samma sätt som tidigare. Informationsbladet "Kielikello" utgavs i 18 500 exemplar. Meddelanden från språknämnden publicerades i tidskriften "Virittäjä". Institutionen för nufinska medverkade i det varje vecka återkommande radio-programmet "Kielikorva" (Språkörat).

Språknämnden sammanträdde sex gånger. Utom frågor i samband med redigeringen av "Nykysuomen perussanakirja" behandlade nämnden en del syntaktiska fall, där språkbruket har avvikit från den grammatiska normen och där det därför är motiverat att ändra normen.

Det islandske sprognævn 1973

Det islandske sprognævns arbejde har i det forløbne år ligesom tidligere først og fremmest været af rådgivende art, idet nævnet har besvaret et betydeligt antal spørgsmål både fra private og offentlige instanser. De talrige nydannelser, ikke mindst indenfor teknisk og fagligt sprog, skaber mange problemer for alle der beskæftiger sig med faglig terminologi, og foranlediger en række henvendelser til sprognævnet som det har bestræbt sig på at besvare.

Nævnet har desuden samarbejdet med visse faglige grupper der foretager registrering af nydannelser indenfor deres områder, men mangel på arbejdskraft og pengemidler har bevirket at dette arbejde ikke har kunnet gennemføres i det omfang som man kunne have ønsket.

Norsk språkråd 1973

Norsk språkråd har i 1973 fortsatt arbeidet etter de samme retningslinjene og med de samme oppgavene som tidligere. Sekretariatet har blitt bygd ut med flere tilsatte, men fortsatt er det for liten hjelp til å ta seg av den stadig økende arbeidsbyrden.

I 1973 kom det inn 343 lærebøker til språklig kontroll, 190 på bokmål, 123 på nynorsk, og 30 med både bokmåls- og nynorsktekst. Dette er en økning på 100 lærebøker siden 1972.

Rådgivningsarbeidet har fortsatt som tidligere, og sekretærene har svart på mange språkspørsmål både skriftlig og over telefon. Denne delen av virksomheten har økt etter at meldingsbladet "Språknytt" begynte å komme ut i 1973. Bladet har kommet i fire nummer og har bl.a. inneholdt artikler om språkspørsmål, orienteringer om Språkrådets arbeid og et utvalg av spørsmål og svar.

Sekretariatet har kontrollert og rettet språket i skjemaer, rundskriv, brosjyrer, eksamensoppgaver o.l. fra offentlige institusjoner. Nynorsksekretærene har omsatt en del tekster fra bokmål til nynorsk både for offentlige institusjoner og for private. Også i 1973 har Språkrådet gransket tekster fra den nye bibeloversettelsen og tekster for Liturgikommisjonen.

Norsk språkråd har engasjert seg stadig sterkere i fagspråk- og terminologiarbeid. I 1973 kom arbeidet i komiteen for dataterminologi godt i gang. Komiteen tar i første omgang sikte på å få utgitt en publikasjon som skal omfatte de viktigste (ca. 1000) norske datatermene, med korte forklaringer. Innstillingen fra grammatikk-komiteen om en mer

ensartet grammatisk terminologi er lagt fram for fagnemnda og vil bli publisert.

Norsk språkråd er representert i Norges Standardiseringsforbund og Rådet for teknisk terminologi, og fra 1973 i de femten nomenklaturutvalgene i Forsvarets sentrale kodifiseringsorgan for materiell (FSKM). Fra disse institusjonene har sekretariatet fått oversendt en rekke manuskripter til språklig gjennomsyn.

Det er oppnevnt et utvalg som skal ta seg av spørsmålet om nynorsk fagterminologi.

Komiteen for praktiske skriveregler arbeider med en del "tekniske" språkspørsmål, bl.a. reglene for tegnsetting, store og små forbokstaver, deling av ord og forkortinger.

Særutvalg skal drøfte endringer i rettskrivningen på visse punkter og legge fram eventuelle forslag om justeringer for fagnemnda.

Norsk språkråd har vedtatt å gi ut en håndordbok for bokmål og en for nynorsk i samarbeid med Norsk leksikografisk institutt. Et utvalg har drøftet opplegg, omfang og redigeringsprinsipper for bøkene, og er på det nærmeste ferdig med dette arbeidet.

Etter loven skal Norsk språkråd "gi myndighetene råd i språkspørsmål, særlig når det gjelder språkbruken i skolen, i Norsk rikskringkasting og i statstjenesten, uttale seg om prinsipper for normering av skriftspråket og av stedsnavn, og komme med forslag om lovgivning i språkspørsmål". I 1973 uttalte Norsk språkråd seg om flere saker av denne typen.

På årsmøtet 2.—3. februar 1973 gikk rådet enstemmig inn for å rå til visse endringer i loven om grunnskolen når det gjelder avstemningsreglene for valg av skriftlig opplæringsmål. Språkrådet ønsket bl.a. at *alle* stemmeberettigede i en skolekrets skulle ha stemmerett i dette spørsmålet, og ikke bare foreldrene til skolebarna.

Språkrådet behandlet også Kirke- og undervisningsdepartementets utkast til ny lov om målbruk i offentlig tjeneste. Rådsmedlemmene hadde en rekke merknader og endringsforslag til departementets utkast. Blant annet gikk en samlet nynorskseksjon og en del bokmålsrepresentanter inn for at det blir

opprettet en språkombudsmannsstilling. Departementets forslag om at det skal være en språkkonsulenttjeneste for målbruken i statstjenesten, fikk flertall i både bokmåls- og nynorskseksjonen.

På oppfordring fra Norsk rikskringkastings juridiske avdeling har Språkrådet uttalt seg om et forslag til nye retningslinjer for språkbruk i radio og fjernsyn. Flertallet i rådet sluttet seg til utkastet fra NRK med et tillegg til punkt 2: ”Den offisielle rettskrivning for bokmål og nynorsk skal legges til grunn for offisiell målbruk i Kringkastingen. Bestemmelsen om offisiell målbruk gjelder Kringkastingens tjenestemenn i hallotjenesten, i dagsnytt- og meldingstjenesten og i skoleradioen og skolefjernsynet. Den offisielle rettskrivning bør legges til grunn for teksting i fjernsynet.” (Språkrådets tillegg uthevet.)

Norsk språkråd sendte i 1973 brev til de nordiske instituttene ved våre universiteter der en uttrykker ønsket om at universitetsundervisningen i praktisk norsk må bli styrket. Språkrådet henstiller til instituttene å overveie om praktisk norsk og normeringsteori kan utgjøre en egen emnekrets til hovedfagseksamen, og ser gjerne at instituttene oppmuntrer studentene til å skrive hovedoppgaver med emner fra moderne norsk språk og språkutvikling.

Nämnden för svensk språkvård 1973 och första halvåret 1974

Nämnden för svensk språkvård och dess institut har under 1973 och första halvåret 1974 fortsatt sin verksamhet på samma sätt som tidigare (jfr Språk i Norden 1972, s. 16 o. 1973, s. 13).

Den rådgivande verksamheten har liksom tidigare varit en huvuduppgift. Under 1973 besvarades av institutet ca 6 850 språkfrågor, drygt hälften muntligt (i regel i telefon) och resten skriftligt. Antalet besvarade språkfrågor under första halvåret 1974 var omkring 2 500.

Institutets tjänstemän har undervisat vid ett stort antal kurser för olika kategorier statstjänstemän, anställda vid Sveriges Radio, olika grupper av sekreterare m.fl. De har dessutom talat om språkfrågor i radio omkring 75 gånger under 1973 och omkring 50 gånger första halvåret 1974.

Nämndens tidskrift *Språkvård* har som tidigare utgivits med fyra nummer årligen, och antalet betalande prenumeranter uppgick till omkring 2 000.

I nämndens skriftserie har två nya skrifter utgivits under 1973, *Svenska studier från runtid till nutid, tillägnade Carl Ivar Ståhle* (nr 48) och *Språk i Norden 1973* (nr 49). I juni 1974 utgavs *Erik Wellander, Kommittésvenska* (nr 50) till författarens 90-årsdag. Arbetet på en *svensk uttalsordbok* och en *norsk-svensk ordbok* pågår.

Nämnden för svensk språkvård ombildades den 1 juli 1974 till *Svenska språknämnden*. Från detta datum har den svenska staten beviljat nämnden ett väsentligt ökat anslag, vilket utgår i form av löner och övriga personalkostnader för fyra tjänstemän (en chef för nämndens sekretariat och tre "forskningsassistenter"). Den förstärkta anknytingen till staten

kommer till synes också på annat sätt, framför allt därigenom att Kungl. Maj:t skall utse nämndens ordförande (bland dess ledamöter) och tillsätta tjänsten som föreståndare för nämndens sekretariat.

Nämndens omorganisation har också inneburit att "Institutet för svensk språkvård" har upphört, och dess uppgifter handhas i fortsättningen av Svenska språknämndens sekretariat.

Svenska språknämnden är uppbyggd på samma sätt som Nämnden för svensk språkvård, dvs. av representanter för olika myndigheter, institutioner och organisationer, nämligen Svenska Akademien, Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Vetenskapsakademien, landets fem universitet, Skolöverstyrelsen, Dramatiska teatern, Föreningen Norden, Sveriges författarförbund, Publicistklubben, Svenskläraryöreningen, Sveriges Radio, Tekniska Nomenklaturcentralen, Svenska Akademiens ordboksredaktion, Svenska språkvårdsnämnden i Finland och Sveriges marknadsförbund.

Svenska språknämndens stadgar har samma ändamålsparagraf som den som sedan 1944 har gällt för Nämnden för svensk språkvård, nämligen:

"Svenska språknämnden har till uppgift att följa det svenska språkets utveckling i tal och skrift samt utöva en språkvårdande verksamhet. Nämnden skall verka för nordiskt samarbete på språkvårdens område i syfte att vidmakthålla och stärka den nordiska språkgemenskapen.

Nämnden skall fullgöra sin uppgift genom utredningar och skrifter av såväl populär som vetenskaplig art, genom föredrag och tidningsartiklar samt genom upplysande och rådgivande verksamhet i övrigt. För att främja den nordiska verksamheten skall nämnden söka samarbete med organisationer för samma ändamål i övriga nordiska länder."

Skriftserien "Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård", omfattande 50 nummer, fortsätter under namnet "Skrifter utgivna av Svenska språknämnden", dock med bibehållen numrering, dvs. första volymen i denna nya serie har åsatts nummer 51.

Samarbeidet mellom dei nordiske språknemndene i 1973

Av *Arnuly Sudmann*

Samarbeidet mellom dei nordiske språknemndene har halde fram etter dei same retningslinjene som før.

Sekretærarane i nemndene hadde sitt årlege møte i Oslo 4.—5. mai 1973. På møtet drøfta ein desse sakene:

1. *Undervisning i morsmålet ved universitet og høøgskolar* (jamfør *Språk i Norden* 1973, s. 17). Det vart vedteke å foreslå at spørsmålet om opplegget av ei slik undervisning skulle takast opp som særskilt punkt på saklista for språknemndmøtet i 1973.
2. *Nordisk politisk ordbok*. Det vart gjort greie for kor langt arbeidet med denne boka var komme. Samskipnaden Norden står som utgjevar av ordboka, og språknemndene skal sjå gjennom manuskriptet til boka.
3. *Språk i Norden*. Sekretærarane drøfta redigeringa av *Språk i Norden* 1973 og innhaldet i *Språk i Norden* 1974.
4. *Lista over familienamn*. Ein fekk i hovudsaka fastsett redigeringsprinsipp, uttalemarkering o.m. for lista (jamfør *Språk i Norden* 1971, s. 20). Grunnmaterialet til lista er klart.
5. *Namn på statar, nasjonalitetsnemningar*. Språknemndmøtet i 1972 vedtok å arbeide ut ei ny, ajourført liste over namn på statar med tilhøyrande nasjonalitetsnemningar, da den som er trykt i *Nordiske språkspørsmål 1959—60*, er forelda på mange punkt. Den danske, norske og svenske grunnlista var ferdig, men det låg ikkje føre manuskript frå Finland, Færøyane og Island. Ein skulle prøve å få lista trykt i *Språk i Norden* 1973.
6. *Søknad til det nordiske kultursekretariatet*. På språk-

nemndmøtet i 1973 vart det vedteke å søkje det nordiske kultursekretariatet eller kulturfondet om stønad til språklege samarbeidsprosjekt.

Sekretærmøtet drøfta kva for prosjekt som kunne komme på tale, og ein vart ståande ved nyordsundersøkinga (jamfør Språk i Norden 1971, s. 21).

For å styrkje det nordiske samarbeidet hadde den norske og svenske nemnda søkt sine respektive styremakter om midlar til ei særskild stilling som nordisk sekretær i kvar av nemndene. Da søknadene ikkje var imøtekomne, vart det foreslått at ein skulle søkje det nordiske kultursekretariatet om midlar til slike stillingar. Sekretærmøtet oppmoda Dansk Sprognævn om å undersøkje visse spørsmål i samband med søknadene, og eventuelt lage utkast til søknader, som så skulle leggjast fram for språknemndmøtet i oktober.

7. *Sakliste for språknemndmøtet.* Ein sette opp framlegg til sakliste for det 20. nordiske språknemndmøtet, som skulle haldast i Stockholm 5.—7. oktober 1973.

I samband med sekretærmøtet vart det halde eit møte i komiteen for nyordsundersøkinga, der ein drøfta redigeringsprinsipp og framdrifta av arbeidet med dei planlagde publikasjonane.

Det var også eit møte mellom redaktørane for norsk-svensk ordbok og representantar for den norske og svenske nemnda.

Det 20. nordiske språknemndmøtet

vart halde på Hässelby slott i Stockholm 5.—7. oktober 1973.

Frå *Danmark* møtte Arne Hamburger, Erik Hansen, Poul Lindegård Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Allan Karker, Henning Skaarup, frå *Finland* Terho Itkonen, Matti Sadeniemi, Eva Stenius, Carl-Eric Thors, Sten-Olof Westman, frå *Island* Jakob Benediktsson, frå *Noreg* Eyvind Fjeld Halvorsen, Alf Hellevik, Gunnar Hernæs, Egil Pettersen, Magne Rommetveit, Arnulv Sudmann, Arnold Thoresen, Finn-Erik Vinje, frå *Sverige* Gösta Bergman, Karl-Hampus Dahlstedt,

Catharina Grünbaum, Rolf Hillman, Sven B. F. Jansson, Valter Jansson, Ture Johannisson, Bertil Molde, Carl Ivar Ståhle, Erik Wellander, Margareta Westman.

På saklista stod bl.a. desse emna:

1. *Orientering om framlegget til ei omorganisering av Nämnden för svensk språkvård*

Formannen i Nämnden för svensk språkvård, Carl Ivar Ståhle, gjorde greie for planane om ei reorganisering av den svenske nemnda, og dei framlegga som låg føre i ei offentleg utgreiing om dette.

2. *Undervisning i morsmålet i ymse slag universitetsutdanning*

På språknemndmøtet i Bergen 1972 vart det vedteke ein resolusjon om at studentar ved universitet og høgskolar bør få teoretisk og framfor alt praktisk undervisning i morsmålet (jamfør Språk i Norden 1973, s. 17). Den svenske nemnda hadde fått i oppdrag å undersøkje om det let seg gjere å arrangere ein nordisk konferanse mellom språkmenn og representantar for styremaktene for å drøfte korleis ei slik undervisning burde leggjast opp.

Bertil Molde orienterte om kva som var gjort med denne saka. Innlegget hans er trykt i dette skriftet (sjå "Modersmålsundervisning vid universitetsutbildning"), like eins innlegget til Terho Itkonen, som gjorde greie for tilhøva ved finske universitet og høgskolar, når det galdt undervisninga i *finsk*.

Carl-Eric Thors orienterte om undervisninga i *svensk* ved universiteta i Finland. Han meinte at dei resultatata ein kom fram til i Sverige, ville vere verdifulle for svensk-undervisninga i Finland òg.

3. *Svensk litteratur av interesse for arbeidet til språknemndene*

Margareta Westman gav ei grundig orientering om svensk språkrøktlitteratur. I ordskiptet etterpå vart det peika på at forskningsrapportar o.l. ofte blir publiserte på ein måte som gjer at det er vanskeleg å få tak i dei.

4. *Fellesnordiske språkprosjekt*

Molde orienterte om ei rekkje nordiske språkprosjekt som

språknemndene er meir eller mindre engasjerte i: nyordsundersøkinga, norsk-svensk ordbok, nordisk politisk ordbok, lista over namn på statar, årsskriftet Språk i Norden. Nemndene hadde støtta ein søknad frå Sture Allén til det nordiske kulturfondet om stønad til ein språkleg dokumentasjonssentral for Norden (Språkdok), eit tiltak som språknemndene kunne få god nytte av.

Eit anna nytt prosjekt var institutt for tillempa nordisk språkforskning, særleg med tanke på morsmålspedagogikken. Ei arbeidsgruppe hadde søkt det nordiske kultursekretariatet om pengar til dette og fått ei førebels løyving.

På møtet låg det også føre ei fråsegn av 25. september 1973 frå kulturutvalet i Nordisk råd:

Till kulturutskottet har hänvisats berättelse om de nordiska språknämndernas samarbete (Sak C 9/k). Utskottet har behandlat berättelsen vid sammanträden den 16 januari 1973, den 2 maj 1973, den 3 augusti 1973 samt den 24 och 25 september 1973.

Utskottet önskar för rådet och regeringsorganen framhålla den stora betydelsen av ett aktivt nordiskt språksamarbete. Utskottet menar, att man vid detta samarbete som en övergripande målsättning bör ha en strävan att bibehålla och vidareutveckla den språkgemenskap som existerar mellan de centralskandinaviska språken. Språkvårdssamarbetet bör således ingå som ett led i det större arbetet på att förbättra den inbördes språkförståelsen i Norden.

I praktiken bör detta arbete dels inriktas på att avlägsna sådana nu existerande olikheter t.ex. i fråga om skriftbildens utseende (olika bokstavstyper) och stavningen, vilka beror på historiska traditioner och inte är förankrade i verkliga olikheter mellan språken. En ännu viktigare målsättning bör dock vara att tillse, att den ständigt skeende språkutvecklingen inte leder till att skillnaderna mellan språken blir större än tidigare. Med detta avser utskottet t.ex. samarbete i fråga om de stora mängder nya ord, som oavbrutet kommer in i språken, så att de nordiska språken inte i onödan inför olika ord för samma begrepp, såsom

hittills ofta har skett. Språksamarbetet bör m.a.o. i detta hänseende ha en normativ karaktär. Detta behöver inte komma i konflikt med de enskilda språkens autonoma behov av språkvård.

Utskottet finner, att de nordiska språknämnderna kunde spela en betydelsefull roll i ett samarbete av den typ som ovan uppskisserats. Detta kräver emellertid enligt utskottets uppfattning, att samarbetet mellan nämnderna får en betydligt mer permanent karaktär än det hittills har haft. Man kan därvid tänka sig flera olika lösningsalternativ. Utan att i detta skede vilja uttala sig till förmån för någon bestämd lösning, vill utskottet dock nämna möjligheten att tillskapa ett samnordiskt språkvårdsorgan, en nordisk språknämnd, där utom de nationella språknämnderna även t.ex. politiker, pressfolk, författare och andra grupper, vilka brukar språket som ett dagligt arbetsredskap, skulle vara representerade.

Utskottet är medvetet om att de nordiska språknämndernas samarbete hittills mycket har hämmats av bristande ekonomiska och personella resurser, särskilt för den nordiskt inriktade delen av sin verksamhet. Utskottet vill erinra om, att det år 1970, i ett betänkande till rådets 18:e session om Sak C 9/k och medlemsförslag A 226/k, uttalade att språknämnderna borde erhålla tillräckliga medel för behövlig effektivisering av sin verksamhet.

Utskottet vill i detta sammanhang lägga språknämnderna på hjärtat att i sitt samarbete verka i överensstämmelse med de riktlinjer som ovan uppdragits, och ånyo framhålla behovet av ökat stöd till nordiskt språksamarbete i denna anda.

Utskottet föreslår att rådet lägger berättelsen till handlingarna.

Møtet sa seg glad for at kulturutvalet i Nordisk råd viste så stor interesse for arbeidet til språknemndene, og det vart vedteke å sende denne fråsegna til presidiet i Nordisk råd:

Det 20:e nordiska språkmötet mellan representanter för de nordiska länders språknämnder, som sammanträtt på Häs-

selby slott den 5—7 oktober 1973, har med tillfredsstillelse erfarit att Nordiska rådets kulturutskott i ett betänkande av den 25 september 1973 förordar ett ökat stöd åt nordiskt språksamarbete. Enligt språkmötets mening bör såsom ett första steg i en sådan strävan representanter för Nordiska rådet och för de nordiska språknämnderna mötas och överlägga vid en gemensam konferens om möjligheterna att förbättra den inbördes språkförståelsen i Norden.

5. *Søknad til det nordiske kulturfondet*

Allan Karker la fram eit utkast til søknad om pengar til å fullføre nyordsundersøkinga (jamfør punkt 6 under sekretærmøtet ovanfor). Utkastet vart godkjent etter nokre mindre endringar.

Da det ikkje høvde for Dansk Sprognævn å søkje om ei særskild stilling for ein nordisk sekretær, vart det ikkje gjort noko meir med denne saka.

6. *Offisielle franske åtgjerder mot engelske lånord*

Gustaf Holmér heldt eit foredrag om tiltak den franske regjeringa set i verk for å erstatte engelske lånord med fransk terminologi i vitenskap og teknikk. Statlege komitear har laga lister over avløysingsord, som dels er obligatoriske, dels tilrådingar. (Holmérs foredrag er trykt i tidsskriftet *Språkvård*, 1973, nr. 4.)

I ordskiftet etter foredraget vart det peika på vanskane med å sameine kravet om eksakt språkbruk, som vitenskap og teknikk set, med kravet om eit språk som folk flest kan forstå.

7. *Språket i radio og tv*

Innleiingsforedraget av Finn-Erik Vinje er trykt på annan stad i dette skriftet, like eins innlegga til Henning Skaarup, Matti Sadeniemi, Sten-Olof Westman, Jakob Benediktsson og Bertil Molde.

Magne Rommetveit gjorde greie for retningslinjene for den nynorske målbruken i Norsk rikskringkasting og for spesielle normerings- og ordvalsproblem i samband med nynorsken.

I ordsiftet drøfta ein bl.a. kva som skal gjelde som norm, og kor tolerant ein skal vere overfor dialektar og regionale variantar. I Sverige hadde det skjedd ei utvikling mot større toleranse i så måte frå kringkastingsleiinga si side. Elles var det noko ulike meiningar om kor stor innverknad radio og fjernsyn har på talespråket, og møtet etterlyste fleire undersøkingar av kor mykje folk oppfattar av det som blir sagt i radio og tv.

Sidan alle språknemndene eller representantar for språknemndene er engasjerte som rådgjevarar for kringkastinga kvar i sine land, vart det avtala at nemndene skal utveksle rådgjevingsmateriale.

Det vart vedteke å halde det 21. språknemndmøtet i Danmark 20.—22. september 1974 og sekretærmøtet på Island seinast i april 1974.

Det vart også vedteke at ein heretter skulle innby representantar for Færøyane og for den samiske språknemnda til dei nordiske språkmøta.

Språket i kringkastinga

Innledning til diskusjon på det nordiske språkmøtet, Hässelby, Stockholm, oktober 1973

Av *Finn-Erik Vinje*

§ 1

1.1 Språket i radio og fjernsyn — emnet har mange sider og kan ses fra flere synspunkter.

Når emnet tas opp på et møte mellom de nordiske språknemndene, er det rimelig å legge vekt på forholdet mellom den offisielle språkrøkt og språkbruken i etermediene.

I lov om Norsk språkråd av 18.6.1971 heter det bl.a. at Språkrådet "skal gi myndighetene råd i språkspørsmål, særlig når det gjelder språkbruken i skolen, i Norsk rikskringkasting og i statstjenesten".

Danmarks Radio har pålagt medarbeiderne i nyhetsavdelingen å utforme meldingene slik at de stemmer med "den autoriserede danske retskrivning" (Grunnet u.å.), og et tilsvarende krav blir i Finland stilt til den "som opptræder som representant för etermedierna" (Regler för programverksamheten vid Finlands rundradio). I Sverige har kringkastings-selskapet erklært at det i prinsippet vil følge de tilrådinger om "vårdad uttal" som Nämnden för svensk språkvård gir (Helén 1950 s 70).

Som en vil forstå, er radio- og fjernsynsspråket noe som på mange måter angår språknemndenes virksomhet. Både myndighetene og kringkastings-selskapene venter at vi skal interessere oss for språket i radio og fjernsyn.

1.2 Den instruks som gjelder for språkbruken i Norsk rikskringkasting, er i sin helhet gjengitt nedenfor. Instruksen ble vedtatt av styret i institusjonen 15.5.1973, etter at et utkast hadde vært vurdert i Norsk språkråd.

Retningslinjer for språkbruk i programtjenesten i radio og fjernsyn:

1. Ved opptreden foran mikrofonen står enhver språklig fritt, med de begrensninger som følger av bestemmelsene om offisiell målbruk i disse retningslinjer.

Enhver som opptrer foran mikrofonen bør legge vekt på en muntlig og naturlig målføring.

Kringkastingens tjenestemenn har høve til å gi andre medvirkende råd og vink.

2. Den offisielle rettskrivning for bokmål og nynorsk skal legges til grunn for *offisiell målbruk* i Kringkastingen. Bestemmelsen om offisiell målbruk gjelder Kringkastingens tjenestemenn i hallotjenesten og i dagsnytt og meldingstjenesten. Dessuten gjelder bestemmelsen om offisiell målbruk i skoleradioen og skolefjernsynet unntatt i reportasjer og intervjuer m.v. når medarbeiderne ikke benytter seg av manuskript.

Den offisielle rettskrivning skal legges til grunn for teksting i fjernsynet.

3. Tjenestemenn i Norsk rikskringkasting skal bruke den offisielle tellemåten og skal legge vinn på korrekt uttale av norske personnavn og stedsnavn.
4. Meldinger fra offentlige institusjoner som leses opp i Kringkastingen, skal gjengis i den målform de er skrevet i.

1.3 Det er en utbredt oppfatning at kringkastingsspråket er normgivende, at radio og fjernsyn er viktige påvirkningsfaktorer i den alminnelige språkutvikling.

Stortingets kirke- og undervisningskomite har nylig formulert denne oppfatning slik:

“NRK er en institusjon som når fram til de aller fleste hjem og som følgelig også utøver en meget sterk innflytelse på vår språkutvikling. Dette pålegger institusjonen et stort ansvar som må komme klart til uttrykk gjennom institusjonens språkbruk i de daglige sendinger.” (Innst. S. nr. 189, 1969—70.)

I tråd med dette har Stortinget pålagt Norsk rikskringkasting at det skal sikres en viss fordeling mellom de to offisielle målformene. Minst 25 % av ordsendingene skal være på nynorsk, og det utarbeides en grundig statistikk over målfordelingen, slik at en skal kunne kontrollere at dette pålegget blir etterkommet. Nynorskandelen er riktignok ennå ikke kommet opp i 25 %, men den har hatt en viss økning de siste åra.

Statistikken opererer med tre slags talemål: bokmål standardmål, nynorsk standardmål og dialekt. Ved årets slutt blir dialektandelen delt i to, og den ene halvparten føres til bokmål, den andre til nynorsk. I 1973 ble bokmålsandelen etter denne utregningsmåten 80.5 %; nynorskandelen var altså 19.5 %. Disse tallene gjelder radio. I fjernsynet var de tilsvarende tall 83.6 % og 16.4 %.

1.4 Nå vet vi egentlig ikke så mye om omfanget og arten av den påvirkning etermediene øver på allmennspråket. Her er vi "über allgemeine Hypothesen kaum hinausgekommen" (Maletzke 1963 s 201).

Temmelig ferske undersøkelser fra Norge kan på enkelte punkter gi støtte til Karl-Hampus Dahlstedts (1970 s 36 f) oppfatning at radioens og fjernsynets språk ikke i noen vesentlig grad får folk til å endre sine talespråklige vaner, men at det først og fremst er en passiv forståelsesmodell som læres ut. Jfr. Fishman 1971 s 71.

Trass i at radio og fjernsyn står i praktisk talt hvert eneste hjem, makter lokalsamfunnet på en forbausende måte å holde fast på sine særmerker i målveien. Større nærkontakt med et levende talemål i grannebygdene er trolig en sterkere påvirkningsfaktor enn normalmålet i radio og fjernsyn (Bjørkum 1967). Den viktigste grunnen til dette er at kommunikasjonen i etermediene er enveis; mottakeren er bare en passiv tilhører. Det stabile lokale miljø har sine egne vurderinger av rett og galt i språket, og disse vurderingene holder de fast på; lokalsamfunnet har effektive våpen mot den som avviker språklig.

Men forholdet er ikke entydig. Påvirkningen fra det talte normalmål er åpenbart større i tettgrender, stasjonsbyer og industristeder enn i de sosialt sett mer stabile miljøer. Dette talte normalmålet bygger på skriftmålet og henter støtte fra det, får prestisje gjennom det. Slik ser vi at former som ikke stemmer med normalformene i skrift og tale, gjerne forsvinner hos de yngre (Beito 1964 s 252).

I det nye industrisamfunnet Odda er det skjedd en språklig omveltning i dette hundreåret, og det er lydsystemet og ordtilfanget som har gjennomgått de største omforminger (Sørli 1959). I Hallingdal har først språket i stasjonbyene blitt utsatt

for påvirkning og avsliping, og derfra har grendene omkring blitt påvirket. Former som ikke stemmer med normalmålet, står utsatt. Det gjelder f.eks. omlydsformer som pl. *lond*, *lomb*, dativformer, flertallsformer av verb (Beito 1958). En tilsvarende utvikling har Anders Steinsholt beskrevet i to avhandlingar om målet i Hedrum ved Larvik (1964, 1972).

På den annen side ser vi at også industrikommuner med stor innflytting, f.eks. Årdal i Sogn, holder fast på særmerkte målføreformar i strid med normalmålet, og det gjelder også de yngre. Yngre folk i Årdal har f.eks. ikke gitt slipp på former som *maol* for *mål*, *hodn* for *horn*, *fuul* for *full*. Også i formverket bevarer gamle trekk i målføret, trass i påvirkning fra normalmål i skrift og tale, både nynorsk og bokmål (Bjørkum 1968).

1.5 Hvilken rolle radio og fjernsyn spiller i den allmenne språkutviklingen, er det altså vanskelig å danne seg noe klart bilde av ennå. At kringkastinga kan prege den alminnelige, riksspråklige uttalen av personnavn, stedsnavn og fremmedord, behøver vi ikke tvile på. Aage Hansen (1956 s 15) mener at når *u*-lyd i stedet for *y*-lyd i *communiqué* er blitt vanlig i dansk, da skyldes det innflytelse fra radioen. Gösta Bergman (1968 s 189) hevder at den nå rådende uttalen av *Sundsvall* (med førsteleddstrykk og tonem 2) på tilsvarende måte vesentlig må tilskrives radiopåvirkningen. Fra norsk side kan vi nevne den moderne, helt dominerende uttalen med tonem 2 og førsteleddstrykk i nye initialord av typen *tv*, *bh*, *SF*, *UB*; det er sannsynlig at svensk radio og fjernsyn har gitt denne nyheten spredning i norsk (Vinje 1972 s 41).

De største påvirkningsmuligheter ligger nok likevel på ordforrådet område. Nye ord, moteord, nye tekniske uttrykk og fagtermer, visse politiske slagord o.l. — slikt språkstoff kan antakelig spres effektivt gjennom radio og fjernsyn. Vansken med å klarlegge dette påvirkningsforholdet ligger i at dagspresse og ukepresse virker parallelt, slik at det nye språkstoffet når oss både gjennom øret og øyet.

1.6 Derimot kan det neppe være tvil om at radio og fjernsyn utgjør et kraftsentrum for normaltalemålet i så måte at kring-

kastinga kommer med tilbud om et mønstermål til alle dem som søker en språklig norm med større geografisk og sosial rekkevidde enn dialekten. Kringkastingsmålet byr seg her fram som det naturligste og mest autoritative forbilde, og kringkastingsmannen blir språklig normgivende enten han vil eller ikke.

Kringkastingspråket har i dette stykket overtatt den rolle som scenespråket før spilte.

§ 2

2.1 Spørsmålet om normalmål eller standardmål kontra spontan, ikke-normert tale har stått i forgrunnen i ordskiftet om kringkastingsmålet.

Meningsutvekslingen om dette forholdet har vært forkludret av at vi ikke har hatt noen entydig forståelse av begrepet normaltalemål; dessuten har en talt om kringkastingspråk som om det var en enhetlig språkform.

2.2 Kringkastingselskapene i alle de nordiske land forutsetter at visse sendinger i radio og fjernsyn skal være preget av en form for riksgyldig talespråk; det kan derfor være grunn til å se litt nærmere på holdningen til og oppfatningene om begrepet normaltalemål i våre land.

Det kan være god grunn til å spørre om vi i Norge kan tale om noen riksnorm for talemålet. En noenlunde fast, enhetlig skriftspråksnorm ble i vårt land skapt flere hundre år etter at våre naboland fikk en slik norm. Og forutsetningen for en landsgyldig talenorm er at skriftspråket ligger noenlunde fast.

Gun Widmark (1972 s 11 f) har nylig stilt spørsmålet om det i Sverige fins en riksspråksuttale. Hun svarer — med visse forbehold — ja på spørsmålet.

Aage Hansen (1956 s 7) hevder at Danmark nok har et rikstalemål; normen omfatter visse enkeltheter som fins i språkbruken til en gruppe mennesker som på dette området er blitt de toneangivende. Men han legger til at det ikke fins noen talespråklig overnorm som i alle detaljer er regulert og autorisert.

Under alle omstendigheter blir spørsmålet om normaltalemål eller ikke avhengig av den definisjon vi bestemmer oss for. Dersom en legger Otto Jespersens kjente definisjon til grunn, blir det heller ikke i Danmark mange riksspråkstalende. Jespersen (1890 s 41) bestemte jo i sin tid rikstalemålet som "det dannede sprog hos dem, på hvis uttale man ikke kan høre, fra hvad egn de stammer". (Seinere strøk han *dannede* fra definisjonen (1895, 1925).)

2.3 I Norge kompliseres spørsmålet om normaltalemål av det faktum at vi har to offisielle skriftmålsnormer, begge med krav på riksgyldighet. Sture Allén (1968) peker på denne kjensgjerning, og hevder at Norge sakner en riksgyldig talemålsnorm; han mener at det er usannsynlig at en slik norm skal oppstå så lenge det fins flere konkurrerende skriftmålsformer.

Spesielle språkhistoriske forhold har ført til at nordmenn har vent seg til en høy grad av talespråklig slingringsmonn også i situasjoner der språkbrukerne i andre land ville kjent seg bundet av en riksnorm. Språksituasjonen i Stortinget er trukket fram som eksempel. Det er neppe mange nasjonalforsamlinger der så mange av representantene bruker et så målførepreget talemål som i Stortinget. Men det er betegnende for den alminnelige tendens at det også i Stortinget har vært en utvikling i retning av mer normert tale.

Likevel er det nok ennå slik at nordmenn — i høyere grad enn iallfall dansker og svensker — tolererer dialektale avvik, og det enda Gun Widmark (1972 s 9) påpeker at "Toleransen i uttalsfrågor [är] ett rätt utmärkande drag för svenskt samhälle".

Visse uttalelser fra dansk hold tyder på at respekten for den talespråklige overnorm er større i Danmark enn i nabolandene. Hans Jørgen Schiødt (1970 s 49) skriver: "Danskerne er nu også usædvanlig intolerante på udtaleområdet. I ingen andre lande har man en fastere hakkeorden, der først af alt forhindrer den enkelte sprogbruger i at koncentrere sig om at bruge sproget godt i stedet for at jage efter autoriteter og normer." På den annen side er de danske språklige myndigheter tilbakeholdne med å gi faste regler, etter følgende sitat å dømme: "Desværre har vi ikke nogen

offisiell udtaleordbog på linie med retskrivningsordbogen. De sproglige myndigheder her i landet er jo så angst for at fastslå en norm at man må undre sig over at vi overhovedet har en fælles retskrivning, og en udtalenorm — som ville gøre ende på mange skænderier — kunne måske støde dem som har en mere eller mindre afvigende udtale.” (Bang 1971 s 31; jfr. Skautrup 1968 s 145.)

2.4 Begrepet normaltalemål har både en teoretisk og en praktisk side (Hansen 1956 s 10). På den ene side kan vi opfatte normaltalemålet som en teoretisk, abstrakt størrelse, nemlig innbegrepet av en rekke språklige trekk som svarer til de forventninger et overveiende flertall av språkbrukerne stiller om en slags riksgyldig, overindividuell norm. På den annen side er det tale om den praktiske virkeliggjøring av denne normen — i hvilken grad og i hvilke bestemte situasjoner språkbrukerne faktisk retter seg etter normen.

Bertil Molde (1971 s 17) sammenfatter den teoretiske og den praktiske side av begrepet normaltalemål (eller *talat riksspråk*, som han sier) når han bestemmer det som “sådannt språk [...] som inte har någon påtaglig geografisk färgning och som av språkbrukarna i stort uppfattas som riksgiltigt”.

Nøkkelordet er her naturligvis *påtaglig*. Her vil oppfatningene variere, men nærmere begrepet normaltalemål kan vi vanskelig komme. Alf Hellevik (1966 s 118) karakteriserer det på liknende måte: “Det er utan typiske målføredrag, enda det alltid vil vere noko farga av uttalen på staden.” Jfr. Hellevik 1970 s 7.

En undersøkelse ville ventelig bringe for dagen at en slik teoretisk idealnorm er en realitet også i Norge. Hvordan den i praksis arter seg, får vi et inntrykk av når vi lytter på radioens og fjernsynets offisielle sendinger (1.2).

Situasjonen i Norge er preget av de spesielle språkhistoriske og språkpolitiske forutsetninger, men ellers er holdningen til normaltalemålet ikke *vesentlig* annerledes enn i nabolandene. Det er på en rekke sentrale punkter enighet om hvilke språklige trekk normen omfatter og ikke omfatter. Skriftspråket utgjør her grunnlaget, og især for ordforråd og bøyninger. For lydverket er skriftspråket og — med diverse forbehold

— uttalen i de folkerike distrikter på Sør-Østlandet de sterkest normgivende faktorer. Administrativt, økonomisk og befolkningsmessig ligger landets tyngdepunkt på Sør-Østlandet, rundt hovedstaden, og talemålet på disse kanter påvirker normaluttalen ikke bare i bokmål, men også i nynorsk (Næs 1972 s 22). At hovedstadsspråket blir oppfattet som forbilde, er ellers et forhold som er kjent fra mange land (Sommerfelt 1948 s 34, Elert 1970 s 12, Hansen 1956 s 10).

Men de andre sentrer i landet hevder seg språklig overfor Oslo og Sør-Østlandet, og det er ingenting som tyder på at de regionale standardspråk svekkes i sine posisjoner. I hvilken grad de lokale kringkastingssendinger bidrar til å befeste disse posisjoner, er ennå uavklart.

Nynorsk normaltalemål er mindre fast, tillater større individuelle avvik enn det som tar utgangspunkt i bokmålet, men dersom vi f.eks. bygger på oppleste tekster, offisielle sendinger i radio og fjernsyn, og teaterspråket — da vil en finne at de grafonematiske regler i all hovedsak er de samme i våre to målformer.

Et omriss av en landsgyldig talemålsnorm blir gitt i lærebøker i norsk for utlendinger (f.eks. Lundeby 1958, Berulfsen 1966), og i den store Norsk uttaleordbok (Berulfsen 1969). Også Næs 1972 har mange opplysninger om emnet, likeså Sandvei 1953.

For nynorskens del er Midttun 1960 den grundigste oversikt; Hellevik 1970 har generelle synspunkter og gir rettleiing i detaljer. Ellers kan en danne seg et inntrykk av nynorsk normaltalemål ved å samle de spredte merknadene i Beito 1972. Også Norsk Ordbok 1966— gir opplysninger.

§ 3

3.1 Som det går fram av de skrevne retningslinjene for språkb Bruken i Norsk rikskringkasting (se 1.2), gjelder kravet om normaltalemål bare de offisielt pregete sendingene, dvs. hallotjeneste, meldingstjeneste, nyhetstjeneste og i visse sendinger i skolekringkastinga. Medarbeideren opptrer her i sendarrolle 1, som Dahlstedt (1970 s 52) kaller det. Personlige særdrag i stil og tone hører ikke hjemme i denne språkutøvel-

sen. Dialekt eller dialektfarget språk i disse sendinger ville avlede lytterens oppmerksomhet, få ham til å interessere seg for eller irritere seg over *måten* språket ble brukt på. Det ville hindre en rask og effektiv overføring av informasjon.

Det talespråket vi hører i radioens og fjernsynets offisielle sendinger, er ikke et talespråk i vanlig forstand; oppleseren sitter med manus og lytteren vet at han sitter med manus. Det vi hører, er et opplest skriftspråk, og kringkastingsmannen låner bare sin stemme til den teksten han leser.

I denne situasjon, der språkets informative funksjon står i forgrunnen — der er poenget at saklig informasjon skal overføres med minst mulig av forstyrrelser på linja til tilhøreren.

I instruksene for språkkonsulentene i NRK heter det at han skal arbeide for god målbruk i sendingene. Begrepet god målbruk er mangetydig — det skifter fra situasjon til situasjon. Men i nyhetsavdelingen og i andre avdelinger der medarbeideren opptre på vegne av institusjonen, der bør språket være preget av det vi kan kalle *nøytral perfektion*. Medarbeideren skal så å si holde sin egen person i bakgrunnen; det er ikke hans oppgave å skape stemning, stimulere følelsene, egge fantasien.

I alle andre senderroller bør kringkastingsmannen ha nær sagt ubegrenset språklig frihet; hans frihet er bare innskrenket av kravet om distinkt og tydelig tale, og klarhet i ordvalg og setningsbygning.

3.2 For journalisten i presse og kringkasting er det en fordel med klare og entydige normer. Han er språkets praktiker, og normene letter arbeidet for ham, fordi han da blir fri-tatt for mange funderinger og bekymringer om detaljer som ikke spiller noen viktig rolle for det som er hans hovedoppgave: å formidle stoffet på en mest mulig effektiv måte. Om han slipper å fundere på om det skal hete *entreprenør* eller *angtreprenør*, *kompromiss* eller *kompromi*, *konsern* eller *konsørn*, *junior* eller *juniorer* — så kan han til gjengjeld konsentrere seg om de mer sentrale redaksjonelle og språklige oppgaver.

Det språkmannen opplever som et dilemma, er at han ikke alltid kan imøtekomme ønsket om klare og utvetydige regler. Men det bør ikke avholde ham fra å gi hjelp. Også journalisten i radio og fjernsyn må forsøke å forsonse seg med den tanke at to konkurrerende uttrykk begge kan være korrekte.

§ 4

4.1 De vanskeligste normeringsdetaljer gjelder uttalen. Kravet er at uttalen skal være korrekt, konsekvent og tydelig. At den er korrekt, vil si det samme som at den stemmer med forskrift eller sedvane; at den er konsekvent, innebærer at programmedarbeideren er bevisst overfor sin egen språkform og unngår vingling mellom former innenfor en og samme programhelhet. Når det gjelder tydeligheten, er det et krav at språket skal være taleteknisk tilfredsstillende. Størstparten av ordsendingene i radio og fjernsyn bygger på skrevet stoff, slik at medarbeideren er oppleser — en som leser opp skriftspråk. Et slikt opplesingsspråk krever at en må tale med større intensitet, med mer bestemt artikulasjon og tydeligere diksjon enn i samtalspråket. Ikke alle medarbeidere ofrer denne side av programarbeidet tilstrekkelig oppmerksomhet. Marius Sandvei (1953 s 111) nevner f.eks. at en programsekretær regelmessig sa *riksprammet fortster froslo*; det skulle bety *riksprogrammet fortsetter fra Oslo*.

Overalt kreves det større tydelighet i opplesning enn i samtale, av den enkle grunn som 1700-tallsgrammatikeren Jens Høysgaard formulerer slik: “En præst på sin prædikestol kan man ikke, som en skal have gjort, spørge og sige: hvad sa fa'r?”

Ingen bør tilsettes i fast mikrofontjeneste uten etter grundige målinger av hans taletydelighet, spesielt med henblikk på slike lyder som under teknisk taleoverføring står i fare for å bli forvekslet. *M*, *n*, *r*, *l*, og især *b* og *y* er “dårlige” lyder i norsk (Ormestad 1955); konsonanter som *s*, *f*, *p*, *t*, *k* befinner seg i ytterkantene av den menneskelige talens frekvensområde, og minimale par med disse lydene er i faren for forveksling. Det er bare språkets overflodsinformasjon som “redder” slike par som *få* — *så* under teknisk tale-

overføring. Ved de aller fleste former for hørselssvekkelse — f.eks. den aldersbetingede — er det nettopp de lyse tonene, de i det øvre frekvensområdet, som forsvinner.

I den rådgivning som retter seg mot språket i etermediene, bør en legge større vekt på disse forhold enn en hittil har gjort. Faktorer som sonoritet og fonetisk distinksjon bør tillegges atskillig vekt når vi skal tilrå den ene eller den andre av konkurrerende former.

Bergman (1962 s 88 f) har beskrevet et slikt tilfelle. Det gjaldt *öst* — *ost* i værmeldingene. Gjennom akustiske målinger på Tekniska högskolans taltransmissionslaboratorium ble det påvist at *ost* var den tydeligste av de to formene, den som innebar minst risiko for forveksling. Den svenske språknemnda rådde derfor til at *ost* ble brukt i værmeldingene i radio.

I Norge er *aust* i stor utstrekning tatt i bruk i værmeldinger også på bokmål (der *aust* og *øst* er jamstilte former). Det er grunnlagt med at *aust* ikke så lett blir forvekslet med *vest*.

4.2 Enhver som regelmessig opptrer framfor mikrofonen, bør bli orientert om hvilke spesielle krav til taletydighet og taletempo som radio og fjernsyn stiller, og institusjonene bør ha stående tilbud om undervisning og rettleiing. Norsk rikskringkasting har således en deltidsansatt logoped med dette som arbeidsfelt. Hun holder kurs og driver individuell rettleiing, og sender dessuten regelmessig skriftlige instruksjer til programmedarbeiderne.

4.3 Et problem er å finne det rette taletempoet. Det som passer for noen lyttere, er for vanskelig eller for lett for andre. Mange brevskrivere klager over for hurtig lesetempo; undersøkelser tyder likevel på at flertallet av lytterne synes tempoet er tilfredsstillende. I en intervjuundersøkelse var det 75 % som sa seg uenige i den påstand at de som leser nyhetene i radio og fjernsyn, snakker for fort (Bakke 1973).

Et annet vanskelig spørsmål gjelder "innlevelsen" i de meldingene som skal framføres. Det hjelper lite med velklingende stemme og god artikulasjon dersom oppleseren ikke

gir oss inntrykk av at han har "forstått" teksten, og dersom han ikke inntar den rette holdningen til teksten og til tilhørerne.

Opplæseren må bevege seg mellom Skylla og Karybdis: Nærmer han seg for mye til samtalepråket, risikerer han at ord og setninger går tapt. Fjerner han seg for mye fra dagligtalens naturlige diksjon og talerytme, blir han lett stiv og pedantisk.

Opplesningspråket, med de spesielle krav om tydelighet og ettertrykk som stilles til det, vil stå i fare for å bli preget av monotont setningstonefall — fordi det er vanskelig å modulere tonebevegelsene under sterk utånding. Dette fører ofte til at kringkastingsfolk legger seg til visse stereotype bevegelser i intonasjonen, f.eks. slik at det siste ordet i hver periode markeres med ekstra sterkt trykk. Jfr. Franzén 1966.

§ 5

5.1 Karakteristisk for forholdet mellom talemål og skriftmål i nyere tid er at det skjer en gjensidig tilnærming: Skriftspråket får en enklere setningsbygning, blir ledigere og muntligere, og kvitter seg med en del uttrykkstyper som er spesielt skriftspråklige.

På den annen side påvirkes talespråket av skriften — især i ordforråd og bøyninger, men i stadig større utstrekning også i lydverket. Når f.eks. ord som *hage*, *saga* (b *sg*), *stake*, *stykke* i nynorsk normalmål nå oftest leses uten palatalisering, mener Beito (1972 s 75) at det er fordi "uttalen etter kvart rettar seg meir etter skriftformene".

En stor del av de innvendinger som reises mot språkformen i NRK, gjelder mangel på samsvar mellom skriftbilde og uttaleform: Klagerne anker over at medarbeiderne f.eks. sier *sønda* og ikke *søndag*, "for det skrives jo *søndag*".

Tilsvarende utvikling (og samme holdning) er iaktatt i våre naboland; nær sagt alle som har skrevet om talespråkets utvikling i nyere tid, har kommentert forholdet (se f.eks. Ståhle 1970 s 68 f, Molde 1971 s 19, Elert 1970 s 12; Diderichsen 1947 s 3, Hansen 1956 s 14 og s 45, Bom 1955 s 148).

Det er ingen grunn til å motarbeide denne utvikling. At

skriftspråket blir ledigere, mer direkte, kan neppe skade, og at det blir større samsvar mellom skriftbilde og uttaleform, må bare være en vinning.

Det ser i vårt land ut til å være en svak tendens i retning av bokstavrett, norsk uttale også av fremmede ord.

Emballasje er hos Ivar Alnæs (1910) oppført med *ang-* som hovedform; Berulfsen (1969) har bare uttalen *em-*. Berulfsen (1969) tillater skriftuttale også for *entusiasme*, *dementi*, *departemental*, *parentes* og *sensibel* — og det er tendens til samme uttale av *presentere*, *suspendere*, *engasjert*, *entreprenør*, *entreprise*.

Bugge (1949) oppfører engelsk uttale av *jazz* som eneste form; denne formen er i dag trengt helt tilbake. Også *nylon* er hos Bugge oppført med engelsk uttale — “Noen norsk uttale har ennå ikke festet seg”. I dag er skriftrett uttale det dominerende.

Ellers er det nok slik at engelske lånord står i en særstilling; engelskkunnskapene er så utbredt at nye lånord bare unntaksvis kommer til å få skriftrett uttale.

5.2 Bokstavord av typen *FBI*, *UPI*, *SALT*, *Unesco*, *ČTK* (det tsjekkiske telegrambyrået) opptrer hyppig i nyhetsmeldingene, og uttalen vakler mellom en hjemlig og en fremmed lesemåte. Norsk rikskringkasting forsøker å gjennomføre en uttale med norske bokstavnavn og ellers skriftrett lesning; eksemplene ovenfor skal altså ikke leses *eff bi ai*, *ju pi ai*, *sålt*, *junesko*, *tsjeteka*.

De samme ord blir brukt i avisenes nyhetstelegrammer, og med norsk uttale gjør vi det lettere for lytterne å identifisere uttaleform og skriftbilde.

5.3 Skriftspråket — egentlig et sekundærpråk som skulle gjengi talespråket med synlige tegn — har i våre dager fått overtaket, og blir betraktet som det primære språk.

En ordform som brukes i skrift, får prestisje. Et eksempel: Etter hvert som norsk bokmål har akseptert *a*-former i substantivbøyningen i skrift, har det skjedd en gradvis opp-

justering av deres generelle stilistiske verdi. En hel del *a*-former som i begynnelsen av 1900-tallet ble ansett for klart vulgære og som bare hørte hjemme i det mest dagligdage språk og i et bestemt folkelig miljø, virker i dag knapt støtende selv i alvorligere foredrag og "høyere foredrag". For Johan Storm (1904) var *kona, boka, svarteboka, (samme) ulla, døra, barna* "det rene og skjære Vulgærsprog", og enda August Western (1921) mente at former som *silda, bua, lia, øia* bare kunne brukes i lavere stil.

§ 6

6.1 Som det går fram av retningslinjene for språkbruken i NRK (se 1.2), står tre områder i en særstilling, i så måte at det her stilles krav til alle programmedarbeidere, uansett senderrolle.

Det gjelder den nye tellemåten, norske personnavn og norske stedsnavn.

Kravet om korrekt lesning av tallord gir oss høve til å komme inne på et forhold som i vår sammenheng er viktig. Her dreier det seg nemlig om en konflikt mellom på den ene side kravet om at språkformen i NRKs offisielle sendinger skal være "skjult", dvs. ikke avvike fra det sedvanebestemte, og på den annen side aktiv språkrøkt.

Som kjent innførte vi i Norge i 1951 en ny tellemåte; tierne leses før enere, altså *førtifire* i stedet for *fireogførti*. Dette var språkplanlegging, et bevisst forsøk på å omlegge det norske folks vaner på et sentralt felt av språket, og oppgaven var å få reformen akseptert, få overtalt folk til å bruke den nye tellemåten.

NRK var det viktigste propagandainstrument for denne reformen; det var radio og fjernsyn som måtte venne folk til det nye.

I denne situasjon kom altså språkrøktsinteresser i konflikt med prinsippet om "skjult målform", iallfall så lenge reformen var ny og lytterne ikke hadde vent seg til å høre tallene lest på den nye måten.

Det fins en rekke liknende tilfeller. Det vil især dreie seg om forsøk på å erstatte uheldige fremmede innlån som

har fått fotfeste. Dersom avløserne skal bli kjent, og dersom språkplanleggeren skal ha utsikter til å få sine forslag akseptert, må han samarbeide med dem som etter alt å dømme har de største påvirkningsmuligheter.

6.2 I alle programtyper — ikke bare de offisielle — skal medarbeiderne “legge vinn på korrekt uttale av norske personnavn og stedsnavn” (1.2).

Spørsmålet er så hva det er som er korrekt — den stedeagne uttaleform eller den form som kan kalles standardformen. Den siste retter seg i regelen etter det gjengse forholdet mellom skriftbilde og uttale i språket ellers.

Få vil være uenige med Gösta Bergman (1962 s 9): “Det får väl sägas vara rimligt att uttalet på platsen, där man har kontakt med en levande tradition och så att säga är de närmaste ägarna av egennamnet, får tillerkännas den bättre rätten.”

Men en må gjøre forbehold: I enkelte tilfeller kan stedsnavnet ha en lokal uttaleform som avviker sterkt fra den alminnelige skrift/uttale-relasjonen. En mer skriftrett uttale vil lette identifiseringen for flertallet av lytterne. Eksempler er *Hjerkinn*, *Geiranger*; den genuine uttale er her — gjengitt i norsk lydskrift: [sær`hijŋŋ], [jå:r`ångeŋ]. *Selbu* og *Ålen* har en særmerkt retrofleks uttale på stedet, men denne uttalen har ingen muligheter for å bli standardform. I Setesdal er det et sted som heter [hed`di]; navnet skrives *Helle*, og oppleseren i NRK bør bruke en uttale som svarer til de gjengse grafonematiske regler, bl.a. for at lytteren skal kunne identifisere uttaleformen med den form de har sett på kartet eller i avisnotisen.

Dertil kommer at uttalen på stedet ofte er vakkende. Innfødte i *Trondheim* sier helst *Trondhjem* om byen — i samsvar med den gamle skrivemåten. Folk på *Snarøya* bruker gjerne formene *Snarøen* og *Fornebo* (flyplassen ligger på stedet); også disse siste formene stemmer med eldre skrift.

I disse tilfeller må Norsk rikskringkasting bruke de uttaleformer som svarer til det moderne skriftbildet.

På samme måte er det med navn som har en klar appel-

lativisk betydning, og især når navnet er en sammensetning med appellativ i etterleddet. Ender et navn på *-fjell* i skrift, bør det i offisiell muntlig språkbruk i radio og fjernsyn leses skriftrett, ikke *-fjødd* eller *-fjeddl* eller *-fill*, som det kan hete i målføra. "Vetskap om ortnamnens "riktiga" uttal är en sak, ortnamnlig språkvård en annan." (Dunås 1970 s 73.)

6.3 Når det gjelder uttalen av norske personnavn, er det et prinsipp at bærerens ønske skal respekteres.

Dette er ikke uten komplikasjoner. Ofte dreier det seg om navn som er utbredt i stort antall på forskjellige kanter av landet, og variasjonsbredden i uttalen er svært stor.

For eksempel er det tonelagsmotsetninger: *'Borgen* eller *`Borgen*, *'Bakken* eller *`Bakken*, *'Hansen* eller *`Hansen*. Vi har familier som bruker begge former, og insisterer på at andre skal følge familiepraksisen i så måte. Vi har andre lydige forskjeller som *Kinck* med framlyd [ç] og *Kinck* med [k], *Munch* med [ø] og *Munch* med [ʏ]. Noen vil ha siste konsonant uttalt i navn som *Ålerud*, andre vil at den skal være stum. *Olav*, *Eli*, *Anna*, *Helga* uttales dels med tonem 1, dels med tonem 2; noen vil hete *Ketil* med [ç], andre vil ha [k] i framlyd; noen foretrekker *Gisle* med [j], andre synes [g] passer bedre.

Personer som ofte figurerer i avisspaltene eller omtales i Kringkastinga, får gjerne innarbeidd den uttalen de ønsker; mannen i gata — dersom hans navn nå en eller annen gang blir nevnt i radio — får som regel ingen slik særrett, simpelthen fordi programmedarbeideren ikke har tid til å undersøke alle individuelle vaner og private påfunn.

Retningslinjene for uttalen av fremmede steds- og personnavn er stort sett ens i de nordiske kringkastingene.

Lesningen retter seg dels etter en hjemlig uttaletradisjon (*Paris*, *Roma*, *New York* — jfr. *Goethe*, *Dante* med tonem 2), dels etter den genuine uttalen. Kunnskapene i de store verdensspråkene er økt de siste mannsaldrene, derfor vil nye navn fra disse språk regelmessig bli lest i samsvar med den stedegne måten. Norsk rikskringkasting har fått utarbeidd uttalelister for de fleste aktuelle språk: finsk, islandsk, italiensk,

japansk, nederlandsk, polsk, portugisisk, russisk, spansk og tsjekkisk.

For de mer eksotiske språk er det mer tilfeldig hvilke uttaleformer som nedfeller seg som norm. Når et navn fra slike språk blir aktuelt, kan det gå lang tid med usikkerhet og vingling før det får fast form. Her kunne det være på sin plass med en nordisk samordning. Parentetisk vil jeg skyte inn at det generelt skulle vært ønskelig med nærmere kontakt mellom dem som har innflytelse på språkbruken i de nordiske kringkastingene. På den måten kunne en ha muligheter for å få grepet inn før forskjellige varianter av fremmede nyord festner seg. Felles nordiske avløsere for engelsk-amerikansk lånegods kunne få en bedre sjanse; nye geografiske navn, tekniske termer etc. kunne lanseres i en fellesform — for bare å nevne noen av de områder der det etter min mening ligger til rette for og er behov for samrådinger.

En av grunnene til at det er vanskelig å få til noen effektiv samordning, er at kringkastingsselskapene har ordnet seg så forskjellig med omsyn til den språklige rådgivning. Verken svensker eller dansker har noen fast tilknyttet språkkonsulent, og den representanten for Dansk Sprognævn som sitter i Danmarks Radios sprogudvalg, har bare observatørstatus der.

6.4 Det er ikke sjelden tvil om uttalen av nordiske stedsnavn. Utgangspunktet for den som skal gi råd om uttalen, er naturligvis den genuine uttalen, dvs. snarest standarduttalen i det landet der stedet ligger. Men her gjelder det samme som ved de egne, innenlandske navnene: I visse høve må vi avvike fra den genuine uttalen, av omsyn til tydeligheten eller fordi vi må gi lytterne mulighet for å identifisere uttalen med navnets skriftform. Jfr. Bergman 1954 s 42.

Dansk er stort sett problemfritt for oss, fordi vi etter flere hundre år med dansk som eneste riksmål har lagt oss til en tradisjonell norsk leseuttale av dansk språkstoff. Vi gjør ikke en gang forsøk på å danske — avstår fra bl.a. stød, kort uttale av konsonant i trykksterk stilling, dansk diftongering. Vi leser *Slagelse, Haderslev, Hellerup, Ålborg, Randers* som om navnene skulle være norske, og fordeler tonem 1 og 2 som

i norsk. Men vi forsøker å bevare *k* og *g* som klusil foran fortungevokal i navn som *Roskilde*, *Skælskør*, *Gedser*. *København* og *Køge Bugt* leses riktignok med palatal framlyd, men disse navnene kommer i en særstilling. *København* var i sin tid også vår hovedstad, og *Køge Bugt* kommer i en særstilling fordi det knytter seg historiske minner — såkalt ærerike — til navnet.

I radio og fjernsyn forsøker vi å innarbeide korrekt, dvs. dansk, trykkfordeling i navn på *-borg*, *-bro*, *-holm*, *-sund* m.fl., altså sisteleddstrykk i navn som *Kalundborg*, *Vordingborg*, *Holstebro*, *Bornholm*.

Men ellers nasjonaliserer vi i høy grad de danske person- og stedsnavn; vi har inntrykk av at danskene tar det med sinnsro.

Iallfall gjorde han det, den danskfødte presten Jacob Nicolai Wilse, som på slutten av 1700-tallet tjenestegjorde i Norge. Han betraktet tilmed vår uttale som et mønster for danskene! Da han i 1779 skulle bestemme hvor i fellesriket Danmark—Norge den beste uttale ble brukt, viste han nemlig til Christiania-språket. Det var "baade det netteste i Udtale og nærmer sig meest til Hoved-Sproget som bruges i Skrift"!

Det Wilse sikter til, er naturligvis at boklærte folk i Norge hadde lagt seg til en egen form for muntlig foredrag som omhyggelig og bokstavrett sluttet seg til det danske skriftspråket. I Christiania var slikt talespråk rådende på scenen langt ut på 1800-tallet.

Svenske navn skaper ikke mange uttaleproblemer, iallfall ikke de mest kjente svenske stedsnavnene. Vi legger vinn på å følge rådene i Sahlgren og Bergman 1968; boka fins i alle programavdelinger. Feillesninger som *Kiruna* med palatal framlyd, *Gävle* med tonem 2, og *Uddevalla* og *Umeå* med etterleddstrykk forekommer likevel ikke så sjelden, men betraktes altså som feil, og påtales. Islandske navn består ofte av ordelementer som nordmannen gjenkjenner som ord i sitt eget språk; derfor får vi nok oftest norsk uttale av islandske navn, f.eks. av *Vestmannaeyjar*, *Pingvellir*. Det islandske oppsynsskipet *Ægir* ble aktuelt i forbindelse med "torskekrigen"

nylig; navnet er kjent fra skolepensumet i norrønt ("gammelnorsk") og leses derfor med *æ*-lyd.

Unntak gjøres for hovedstadsnavnet *Reykjavík*, som blir lest med tilnærmet islandsk uttale.

I samme stilling som islandsk står færøysk, men det er relativt lite færøysk språkstoff som er aktuelt.

Finske uttalereregler er så lette at vi forsøker å få en tilnærmet finsk uttale, f.eks. slik at trykkfordelingen blir korrekt, og at skriftspråkets *u* og *o* leses på finsk måte.

Men det er først i de siste år at vi i Norge har forsøkt å innarbeide en mer korrekt lesning av finske navn. Tidligere — og til dels ennå — har finske navn vært lest etter norske uttalereregler. Det har derfor vist seg vanskelig å få norske programmedarbeidere i radio og fjernsyn til å bruke en mer korrekt finsk uttale, f.eks. i navn som *Rauma*, *Hasu*, *Kekkonen*, *Nurmi*. Jeg har lagt merke til at medarbeiderne i Sveriges Radio er mye flinkere i så måte.

§ 7

7.1 Etermedienes vesentligste språkproblemer har jeg ennå ikke berørt. Detaljer i uttale og formverk kan være viktige nok, men den aktive språkrøkt må især settes inn på et annet felt, nemlig overfor politikernes, komiteformennenes, teknokratenes og ekspertenes spesialspråk. Substantivsjuke, abstrakt framstilling, innviklede perioder, moteord og -vendinger, fremmed og faglig terminologi — alt dette særkjenner mye av det ekspertspråket som enten går direkte ut i eteren eller som kringkastingsmannen får i oppdrag å omgjøre til skikkelig menneskespråk.

Demokratiet forutsetter at borgerne deltar i avgjørelsesprosessene og aktiviseres i løsningen av de problemer som angår dem. Derfor må sakene presenteres på en måte som gjør det mulig for andre enn ekspertene å fatte dem.

Politikerne har ennå ikke fattet rekkevidden av dette problem — iallfall ikke om vi skal dømme etter deres egen uttrykksform.

I en undersøkelse (referert i Arbetet 27.1.73) av de svenske partiledernes talte debattspråk har Peter Egardt konstatert

at toppolitikernes språk ligger på et nivå som gjør det nærmest ubegripelig for mange av dem de vender seg til.

Politikernes og ekspertenes skriftlige målbruk, slik vi finner den i komiteinnstillinger og utredninger, er heller ikke alltid like leservennlig.

En dyktig journalist må derfor legge atskillig arbeid i å omforme og forenkle språkformen i de referatene og meldingene han skal presentere for publikum. Dette arbeidet skjer oftest under tidspress, og det er forståelig at journalisten ikke alltid makter den vanskelige oppgaven.

Norsk rikskringkasting har forstått at det er viktig å legge vekt på denne side av programvirksomheten. I Dagsnyttavdelingen har de en rutinert medarbeider som bruker størsteparten av sin arbeidstid til å gi rettleiing om den språklige utformingen av meldingene.

7.2 Flere undersøkelser har vist at godtfolks ordkunnskap er forbløffende dårlig. I Sverige konstaterte Nils Frick (1965) at ord som *prioritere*, *abstrakt*, *adekvat*, *sekundært*, *investering* bare mangelfullt blir forstått. Sper vi så på med moteord som *frustrasjon*, *nostalgi*, *know how* og *relevans*, er det vel fare for at et flertall av våre lyttere får store vansker med å følge med.

På oppdrag av Sveriges Radio har Ronney Henningsson (1970) gjort en undersøkelse av fjernseernes ordforståelse. Ord som *konsekvens*, *absorbere*, *generelt*, *flagrant*, *proklamere* ble brukt i en nyhetssending; disse ordene ble gjengitt i sin kontekst for et antall forsøkspersoner mellom 15 og 80 år. Konteksten kunne f.eks. være slik: "Till denna lön skall läggas ett generellt påslag i kronor och ören." Så spurte intervjueren: "Vad betyder generellt i den meningen?"

Bare 47 % kunne gi et akseptabelt svar. Det tilsvarende tall var for de andre ordene: *konsekvens* 61 %, *absorbere* 67 %, *flagrant* 24 %, *proklamere* 71 %.

Politiken 31.5.73 refererte en dansk ordforståelsestest som Danmarks Radio har tatt initiativ til. Materialet er ennå ikke bearbeidet, men hovedresultatet er allerede klart: Folk forstår ikke på langt nær så mange ord som journalister i presse og

kringkasting innbiller seg.

I Finland konstaterte de at pågangen av telefonoppringninger til Yleisradios sentralbord økte sterkt under den finlandske avisstreiken i 1972; det var lyttere og seere som ville ha forklaringer på det som ble sagt i radio og fjernsyn (Hadenius og Weibull 1970 s 341).

7.3 Vi vet en del om forståelighet på det syntaktiske nivå. Programmedarbeiderne i radio og fjernsyn bør være orientert om hvilke midler vårt språk har til å oppløse uoversiktlige, kompliserte strukturer, og om hvilke uttrykkstyper som legger størst/minst belastning på vårt kortminne. En hel del psykolingvistiske undersøkelser gir oss holdepunkter.

Ved Nordisk institutt ved Universitetet i Trondheim ble det i 1972 påbegynt en undersøkelse av dagsnyttsspråket i radio. Formålet er å få klarlagt i hvilken grad språket i radioens dagsnyttssendinger fyller kravet til effektiv og tydelig overføring av informasjon.

Materialet består av lydbandopptak av bestemte dagsnyttssendinger og de skrevne tekstene til de samme sendinger; det er nødvendig å granske begge deler, fordi det ikke sjelden er slik at programsekretæren leser litt annerledes enn det som står i manus.

Ledere for prosjektet var Tove Bull Jæger og Jan Ragnar Hagland; de foreløpige resultater er samlet i et stensilert hefte (Jæger og Hagland 1973).

7.4 Det fins en rekke metoder for måling av syntaktisk kompleksitet, og det er utarbeidd formler for måling av teksters vanskelighetsgrad. Klare 1963 gir en grundig oversikt.

Jæger og Hagland (1973) tar holdepunkt i bl.a. følgende forhold: periodelengde og antall lange ord (lix; jfr. Björnsson 1968), setningsstrukturen, bl.a. aktiv/passiv-konstruksjoner, og ordforrådet.

Disse holdepunktene, som er velkjente fra tidligere målinger, er sjølsagt ikke alle like pålitelige for måling av forståelighet.

I begynnelsen av 1960-åra gjorde Miller og andre flere forsøk som tydet på at transformasjoner er psykologiske realiteter, og at begrensningene i vårt kortminne henger sammen med språkets transformasjonelle karakter. En transformasjon skulle etter dette svare til en psykologisk operasjon som det tar en viss tid å utføre, og setningskompleksiteten kan måles i antall trinn i setningens transformasjonshistorie. Tanken er at hver setning blir lagret i minnet i form av en kjernesetning pluss en eller annen slags transformasjonsmerkelapp for syntaktisk struktur. Jfr. Hörmann 1971 s 253 f.

Det er altså ikke antall ord i setningen som er den viktigste faktor når vi skal bestemme hvilken belastning en setning legger på vårt minne. Det viktigste er setningens grammatiske struktur. Først og fremst er det de diskontinuerlige konstituenten som gjør det vanskelig for oss; "our capacity to deal with interruptions may be extremely limited" (Miller og Isard 1964 s 292).

Savin og Perchonock (1965) har vist ved forsøk at en aktiv setning blir husket bedre enn en passiv, en fortellende passiv setning bedre enn en nektende passiv setning osv; jo flere transformasjoner som er nødvendige for å generere setningen, dess vanskeligere blir den.

Men seinere undersøkelser har gitt resultater som kompliserer forholdet. Slobin (1968) har f.eks. vist at reduserte passivsetninger (truncated passives) som *han ble bortført* er lettere å huske enn både tilsvarende fullstendig passivsetning (full passive) *han ble bortført av noen* og aktivsetningen *noen bortførte ham*. Jfr. Ahlgren 1973 s 64 f.

Hvordan det enn forholder seg med dette, så er det sikkert at forståelighet henger sammen med hele den kontekst setningen inngår i, altså ikke bare med grammatisk struktur. I denne tabellen er alle passivsetningene innregnet, altså uten omsyn til deres form (f.eks. om agenten kommer til uttrykk) eller hvilken sammenheng de opptrer i.

Det er imidlertid viktig å være klar over at en passiv setning ikke nødvendigvis er vanskeligere å oppfatte enn en aktiv.

Når setningen er *reversibel*, dvs. når subjektet og objektet kan bytte funksjon (*gutten jager hunden/hunden jager gut-*

7.5 I tabell 1 (Jæger og Hagland 1973) er det gitt et oversyn over antall passive setninger:

Tabell 1

Tid	Setn. Passiv	Herav omskr. passiv	S-passiv
18/12-1830	78 22 (28,2 %)	16	6
22/12-1700	65 18 (27,8 %)	13	5
22/12-1830	76 23 (30,3 %)	17	6
23/12-1700	59 8 (13,6 %)	8	—
25/12-1700	59 7 (11,9 %)	7	—
27/12-1830	59 11 (18,6 %)	10	1
28/12-1700	63 15 (23,8 %)	12	3
28/12-1830	67 11 (16,4 %)	9	2
31/12-1830	42 7 (16,7 %)	7	—
1/1 -1830	61 20 (32,6 %)	19	1
2/1 -1700	54 12 (22,2 %)	12	—
2/1 -1830	72 22 (30,6 %)	18	4
3/1 -1700	46 10 (21,7 %)	8	2
3/1 -1830	59 11 (18,7 %)	8	3
5/1 -1830	59 9 (15,3 %)	8	1
Sum	919 206 (22,4 %)	172 (83,4 %)	34 (16,6 %)

ten), legger passiv form større belastning på minnet enn en aktiv form. Men i ikke-reversible setninger (f.eks. *gutten kaster stein*) kan det ikke påvises at passiv er vanskeligere å oppfatte enn aktiv (Slobin 1971 s 35 f).

Tabell 1 er ikke sortert etter dette prinsipp, og legges derfor fram med atskillige forbehold.

Ellers kan det være verdt å nevne at Frands Mortensen (1972 s 106) i sin gransking av de danske nyhetssendingene i radio har kommet til tall for passivbruken som ligger påfallende nær det som er uttrykt i tabell 1.

Den som former nyhetsmeldingene som skal leses opp i radio og fjernsyn, forsøker å finne fram til en ledig, talespråkspreget uttrykksmåte. Karakteristisk for talespråklig stil er en lav passivprosent — replikker i skjønnlitterære verk har omkring 2 % passive setninger (Hansen 1967 s 52 f). Tallene

i tabell 1 kan tyde på at radiojournalisten på dette punkt har mislykkes i sine forsetter.

7.6 Tabell 2 viser periodelengden og antall lange ord (dvs. ord på mer enn seks bokstaver); i høyre kolonne står lesbarhetsindeksen (lix).

Tabell 2

Tid	Ord	Perioder	Ord pr. periode	Lange ord	(Lix)
18/12-1830	703	37	19	181 (25,7 %)	45
22/12-1700	535	29	18,4	142 (26,4 %)	45
22/12-1830	633	32	19,8	179 (28,3 %)	48
23/12-1700	461	24	19,2	104 (22,4 %)	42
25/12-1700	447	28	16,2	90 (20,1 %)	36
27/12-1830	534	30	17,8	135 (25,3 %)	43
28/11-1700	554	27	20,5	152 (27,4 %)	48
28/12-1830	607	30	20,2	162 (26,7 %)	47
31/12-1830	416	22	18,9	95 (22,8 %)	42
1/1 -1830	515	28	18,4	123 (23,9 %)	42
2/1 -1700	476	25	19,0	122 (25,6 %)	45
2/1 -1830	620	32	19,4	165 (26,6 %)	46
3/1 -1700	436	21	20,8	121 (27,8 %)	49
3/1 -1830	561	30	18,7	159 (28,3 %)	47
5/1 -1830	565	26	21,7	154 (27,3 %)	49
Sum	8 063	421	19,2	2 084 (25,8 %)	45

Både periodelengden, antall lange ord og lesbarhetsindeksen ligger her på et svært høyt nivå. Lix-tallet svarer om lag til det som gjelder for avisenes lederartikler (Vinje 1970 s 73; jfr. Alnæs 1973 s 26), og det kan være et varsel om at dagsnyttssendingene er for vanskelige. Den som lytter på radio, kan jo ikke kikke tilbake i setningen eller perioden dersom det er noe han ikke fikk med seg. Jfr. det som er nevnt ovenfor i 7.2 om de mange telefonhenvendelsene til Yleisradio under avisstreiken i 1972. Det er påvist ved leser- og lytterundersøkelser (Harwood 1955) at tekster med relativt høy vanskelighetsgrad blir oppfattet langt dårligere når de høres enn når de leses.

7.7 I tabell 3 (Jæger og Hagland 1973) er gjengitt resultatene fra et forsøk med innholdsforståelse. Etter å ha hørt meldinga én gang, skulle forsøkspersonene forsøke å gjengi innholdet. Svarene ble gradert etter skalaen "godt", "middels", "dårlig/ikke". Av venstre kolonne går det fram at det var fem meldinger som i alt ble opplest.

Tabell 3

Ungdomsskoleelever, i alt 60 svar (8. klasse):

Historie nr.	Godt	Middels	Dårlig/ikke	Sum
1	9	26	25	60
2	3	15	42	60
3	6	16	38	60
4	4	21	35	60
5	3	18	39	60
Sum	25 (8,3 %)	96 (31,7 %)	179 (59,6 %)	300

Gymnasiaster, i alt 47 svar (2. klasse):

Historie nr.	Godt	Middels	Dårlig/ikke	Sum
1	8	15	24	47
2	4	16	27	47
3	11	19	17	47
4	13	19	15	47
5	6	26	15	47
Sum	42 (17,8 %)	95 (40,4 %)	98 (41,7 %)	235

Som det går fram av tabell 3, ble resultatet ikke oppløftende; bare et mindretall kunne gjengi innholdet tilfredsstillende.

Så ble meldingene systematisk endret. Blant annet ble det i den omskrevne versjonen brukt flere aktivsetninger, og periodene ble gjort kortere. Endringene går fram av tekstene nedenfor og av tabell 4. Den nye versjonen ble lest inn på

band, i samme tempo som originalen og av en kjent radio-stemme.

Deretter ble det gjort samme prøve av forståelsen som første gang, men sjølsagt med andre forsøkspersoner; resultatet går fram av fig. 1 — uttrykt i prosent riktig gjengiving av innholdet. Det viste seg at den omskrevne versjonen i alle fem tilfeller var lettere å huske enn originalen.

Originalversjon

Melding nr. 1. Dato: 18.12.72 kl. 18.30

Det vart stadfest i Washington seint i ettermiddag at USA har teke til att med å bomba mål i Nord-Vietnam nord for den tjuande breiddegraden. Det vert og lagt eit nytt minebelte utanfor hamnebyane i Nord-Vietnam. Mens det ennå vart gjort framsteg i drøftingane om ein fredsavtale for Vietnam, begynte nordvietnamesarane å fjerne minebeltet utanfor dei viktigaste hamnebyane. Meldingane nå går ut på at USA ser det som ei første oppgåve å leggja ut nye miner, etter at fredsdrøftingane vart avbrotne.

Melding nr. 2. Dato: 22.12.72 kl. 18.30

Premiesatsane for fleire såkalla kombinerte forsikringar skal settast opp med om lag 10 prosent. Etter det Dagsnytt får opplyst skal premiane for villa- og heimforsikring settast opp alt frå februar neste år. Direktør Øystein Os i Opplysningskontoret for forsikring, seier at årsaka til prisauken er at desse forsikringane lenge har hatt dei same premiesatsane og at det derfor er nødvendig med ei justering etter at prisstoppen blir oppheva ved årsskiftet. I går blei det opplyst at premiane for bilforsikring skal aukast med 30 prosent i gjennomsnitt frå 1. mars.

Melding nr. 3. Dato: 27.12.72 kl. 18.30

Norges Røde Kors har vedtatt å sende 100 000 kroner til Nicaragua, som den første norske hjelpa etter jordskjelvkatastrofen i hovudstaden Managua. Ein representant for Norges Røde Kors reiser til Managua i dag for å sjå på tilhøva i katastrofeområdet, og for å overlevere pengane. Røde Kors-ligaen i Genève har bede medlemsorganisasjonane om å sende pengar i staden for ullteppe og andre ting til hjelpearbeidet. Norges Røde Kors bad i formiddag Utanriksdepartementet om pengar som skal nyttast til hjelp etter jordskjelvkatastrofen i Managua. Organisasjonen Redd Barna har løyvt 10 000 kroner til hjelpearbeidet.

Melding nr. 4. Dato: 1.1.73 kl. 18.30

Det britiske, irske og danske flagget vart heist utanfor EF-hovudkvarteret i Brussel i føremiddag i samband med at Storbritannia, Irland og Danmark offisielt er blitt medlemmer av EF. I dag har dei tre landa stadfest utnemninga av nye medlemmer til Europakommisjonen som vart gjort i førre månad. Dei tre landa har også godkjent dei endringane som måtte gjerast i medlemskapstraktatane fordi Noreg ikkje var medlem i EF.

Melding nr. 5. Dato: 3.1.73 kl. 18.30

I statsråd fredag kjem regjeringa til å leggja fram nye lovforslag for gymnas og for vaksenpedagogisk institutt, i staden for dei lovforslaga som tidlegare var framlagde av regjeringa Bratteli. Dei lovforslaga vert trekte tilbake i statsråd fredag. Seinare skal regjeringa også trekka tilbake det forslaget som ligg føre til lov om lærarutdanninga. Ei av endringane som regjeringa går inn for er at vaksenpedagogisk institutt skal leggjast til Lillehammer, og ikkje til Oslo, slik regjeringa Bratteli foreslo, seier statssekretær Gunnar Staalsett til Dagsnytt.

Omskrevet versjon

Melding nr. 1

Amerikanarane har teke til å bombe mål nord for den tjuande breiddegraden i Nord-Vietnam. Dette stadfester dei i Washington seint i ettermiddag. Dei legg òg ut eitt nytt minebelte utafor hamnebyane i Nord-Vietnam. Nordvietnamesarane begynte å fjerne minebeltet utafor dei viktigaste hamnebyane da drøftingane om ein fredsavtale ennå gjekk framover. Fredstingane er nå avbrotne. Amerikanarane meiner då det er svært viktig å leggje ut nye miner.

Melding nr. 2

Forsikringsselskapa skal setje opp premiesatsane for fleire såkalla kombinerte forsikringar. Dei aukar med om lag 10 prosent. Selskapa opplyser til Dagsnytt at dei skal setje opp premiane for villa- og heimforsikring alt frå februar neste år. Direktør Øystein Os i Opplysningskontoret for forsikring seier at desse forsikringane lenge har hatt same premiesatsane. Han seier at det derfor er nødvendig å justere satsane. Dette kan likevel ikkje skje før regjeringa opphevar prisstoppen ved årsskiftet. Premiane for bilforsikring skal dei jamt over auke med 30 prosent frå 1. mars. Dette blei opplyst i går.

Melding nr. 3

Norges Røde Kors har vedteke å sende 100 000 kroner til Nicaragua. Dette er den første norske hjelpa etter jordskjelvkatastrofen i hovudstaden Managua. Ein representant for Norges Røde Kors reiser til Managua i dag. Han skal sjå på tilhøva i katastrofeområdet og overlevere pengane. Røde Kors-ligaen i Genève har bede medlemsorganisasjonane om å sende pengar til hjelpearbeidet — ikkje ullteppe og andre ting. I føremiddag bad Norges Røde Kors Utanriksdepartementet om pengar. Desse skal brukast til hjelp etter jordskjelvkatastrofen i Managua. Organisasjonen Redd Barna har løyvt 10 000 kroner til hjelpearbeidet.

Melding nr. 4

Storbritannia, Irland og Danmark er nå offisielle medlemmer av EF. I samband med dette vart det britiske, irske og danske flagget i føremiddag heist utafor EF-hovudkvarteret i Brussel. Dei tre landa nemnde ut medlemmer til Europakommisjonen i førre månad. Desse utnemningane stadfeste dei i dag. EF har måtta endre medlemskapstraktatane fordi Noreg ikkje vart medlem. Dei tre landa har også godkjent desse endringane.

Melding nr. 5

Regjeringa kjem i statsråd fredag til å leggje fram nye forslag til lov for gymnas og for vaksenpedagogisk institutt. Desse kjem i staden for dei lovforslaga som regjeringa Bratteli la fram. Regjeringa kjem til å trekkje dei gamle lovforslaga tilbake i statsråd fredag. Det ligg også føre eit forslag til ny lov om lærarutdanning. Dette skal regjeringa trekkje tilbake seinare. Regjeringa Bratteli føreslo at vaksenpedagogisk institutt skulle liggje i Oslo. Dette vil regjeringa nå endre og går inn for at instituttet skal liggje på Lillehammer, seier statssekretær Gunnar Staalsett til Dagsnytt.

7.8 Trondheimsundersøkelsen synes å tyde på at språket i nyhetsmeldingene er relativt vanskelig. Tabell 5, som ikke er hentet fra Jæger og Hagland 1972, men fra Bakke 1973, peker i annen retning. Av den framgår det at hele 94 % av radio-lytterne og 96 % av fjernseerne mener at nyhetssendingene er klare og lette å forstå.

Tabell 4

Originalversjonen

	Ord	Perioder	Ord pr. periode	(Lix)	Setn.	Passiv	Subst.	Verb
Melding nr. 1	81	3	27	57	8	4	21 (25,9 %)	16 (19,8 %)
Melding nr. 2	90	4	22,5	55	10	6	26 (28,9 %)	17 (18,9 %)
Melding nr. 3	92	5	18,4	45	8	1	36 (39,1 %)	14 (15,2 %)
Melding nr. 4	68	3	22,6	49	7	5	22 (32,4 %)	13 (19,8 %)
Melding nr. 5	82	4	20,5	57	9	3	28 (34,2 %)	15 (18,3 %)
	413	19	21,7	52	42	19	133 (32,2 %)	75 (18,2 %)

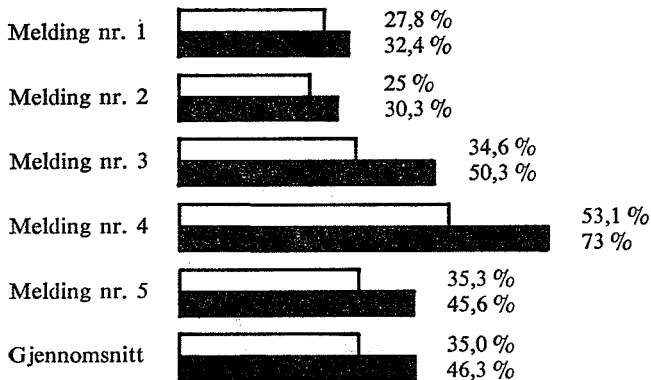
Omskrevet versjon

	Ord	Perioder	Ord pr. periode	(Lix)	Setn.	Passiv	Subst.	Verb
Melding nr. 1	68	6	11,3	40	9	0	16 (23,0 %)	12 (17,6 %)
Melding nr. 2	92	8	11,5	42	12	1	27 (29,3 %)	19 (20,7 %)
Melding nr. 3	89	8	11,1	34	8	1	36 (40,4 %)	16 (18,9 %)
Melding nr. 4	63	6	10,5	39	8	1	13 (20,6 %)	11 (17,5 %)
Melding nr. 5	91	7	13	46	11	0	32 (34,0 %)	18 (19,8 %)
	403	35	11,5	40	48	3	124 (30,5 %)	76 (18,9 %)

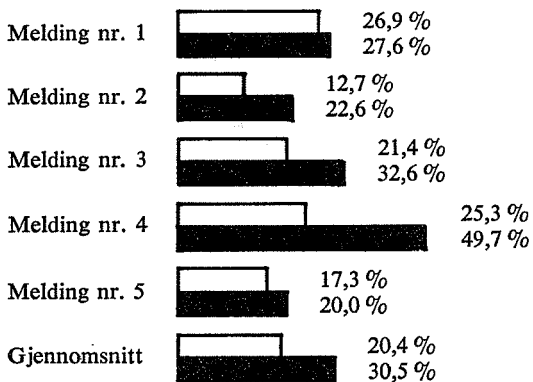
Figur 1

Testgruppe: Gymnasiaster i 2. klasse (bygymnas)

Originalversjon = Omskrevet versjon =

Testgruppe: Ungdomsskoleelever i 8. klasse

Tabell 5

Påstander		Enig	Uenig	Vet ikke	Total
1. Nyhetssendingene er som regel klare og lette å forstå	R	94	3	3	100 %
	TV	96	3	1	100 %
2. Det bør være mer forklaring av hva som skjer og hvor det skjer	R	40	52	8	100 %
	TV	41	55	4	100 %
3. Nyhetssendingene inneholder ofte ord og setninger som er vanskelige å forstå	R	39	57	4	100 %
	TV	37	61	2	100 %
4. De som leser opp nyhetene snakker ofte for fort	R	32	75	3	100 %
	TV	20	78	2	100 %

Svarene på påstand 2 og 3 gir likevel vink om at forholdet ikke er entydig. At omkring 40 % av de spurte ønsker mer forklaring og at nesten like mange åpent sier at nyhetssendingene ofte inneholder ord og setninger som er vanskelige å forstå, tyder jo på at meldingene ikke har hatt en form som gjør det mulig for et stort flertall å følge med. Undersøkelser i Sverige (Findahl og Höijer 1971, jfr. Gran 1973) viser at dersom vi tar hukommelse som et mål på forståelighet, er det en urovekkende liten del av nyhetsmeldingene som blir forstått.

Litteratur

- Ahlgren, I. 1973: *Språkpsykologi*. Gleerups. Lund.
- Allén, S. 1967: *Förhållandet mellan skrift och tal. I: Allén, S. m.fl.: Språk, språkvård och kommunikation*. Lund.
- Allén, S. 1968: Om norsk språknormering. (Melding av Gundersen, O. 1967: Fra Wergeland til Vogt-komiteen.) *Språkvård*, 1.
- Alnæs, I. 1910: *Norsk uttaleordbok*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Kristiania.
- Alnæs, K. 1973: *Språk og massemedier*. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Bakke, M. 1973: Nyheter og publikum. *Omkring — Tidsskrift for radio og fjernsyn*. 6.
- Bang, J. 1971: *At veje sine ord*. Gyldendal. København.
- Beito, O. T. 1958: Drag av hallingmålet dei siste mannsaldrane. *Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv*.
- Beito, O. T. 1964: Normalmål og målføre. I: Hellevik, A. og

- Lundeby, E. (red.): *Skriftspråk i utvikling. Tiårsskrift for Norsk språknemnd*. Norsk språknemnd, skrifter 3. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Beito, O. T. 1970: *Nynorsk grammatikk*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Bergman, G. 1954: Om nordiska ortnamns uttal. I: *Det nordiske språkmøtet i Oslo 19.—20. februar 1954*. Utgitt av Kontoret for kulturelt samkvem med utlandet og Norsk språknemnd. Oslo.
- Bergman, G. 1962: *Rätt och fel i språket*. Svenska bokförlaget/Norstedts. Stockholm.
- Bergman, G. 1968: *Kortfattad svensk språkhistoria*. Bokförlaget Prisma. Stockholm.
- Berulfsen, B. 1966: *Norwegian Grammar*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.
- Berulfsen, B. 1969: *Norsk uttaleordbok*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.
- Bjørkum, A. 1967: Vert dei norske målføri borte? *Syn og Segn*, 10.
- Bjørkum, A. 1968: *Årdalsmål hjå eldre og yngre*. Universitetsforlaget. Bergen.
- Björnsson, C. H. 1968: *Läsbarhet*. Bokförlaget Liber. Stockholm.
- Bom, K. 1955: *Dansk i dag*. E. Wangels Forlag. København.
- Bugge, I. 1949: *Korrekt dagligtale*. Fabritius & Søner. Oslo.
- Dahlstedt, K.-H. 1967: *Språkvård och samhällssyn*. I: Allén, S. m.fl.: *Språk, språkvård och kommunikation*. Prisma. Lund.
- Dahlstedt, K.-H. 1970: *Massmedierna och språket*. Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget. Stockholm.
- Diderichsen, P. 1947: Godt og daarligt Sprog. I: *Ledetraad ved Folkelig Universitetsundervisning, Nr. 212*, udgivet af Folkeuniversitetsudvalget. Einar Munksgaard (kommision). København.
- Dunås, R. 1970: *Bättre svenska*. Språkvårdssamfundets skrifter, 2. Studentlitteratur. Lund.
- Elert, C.-C. 1970: *Ljud och ord i svenskan*. Almqvist & Wiksell. Stockholm.
- Findahl, O. og Höijer, B. 1971: *Människan som mottagare av information*. Sveriges Radio. Stockholm.
- Fishman, J. 1971: *Sociolinguistics. A Brief Introduction*. Newbury House Pubs. Rowley Mass.
- Franzén, N.-O. 1966: TV — radio och språkvården. *Språkvård*, 1.
- Frick, N. 1965: *Begriplig svenska*. Liber. Stockholm.
- Gran, G. 1973: Hva forstår vi av nyheterne? *Omkring — Tidskrift for radio og fjernsyn*, 4.
- Grunnet, N. u.å.: *Vejledning for nye medarbejdere*. Danmarks Radio. København.
- Hadenius, S. og Weibull, L. 1970: *Press, radio, tv*. En bok om

- massmedia i dagens samhälle. Bokförlaget Aldus/Bonnier. Stockholm.
- Hansen, Aa. 1956: *Udtalen i moderne dansk*. Gyldendal. København.
- Hansen, Aa. 1967: *Moderne dansk, III*. Gyldendal. København.
- Harwood, K. A. 1955: Listenability and Readability. *Speech Monographs*, 22.
- Helén, G. 1950: *Röst i radion*. Bonnier. Stockholm.
- Hellevik, A. 1966: Nokre synspunkt på talemålsnormering. I: Noregs mållag (utg.): *Målsak og framtidssamfunn*. Noregs mållag. Bergen.
- Hellevik, A. 1970: *God nynorsk*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Henningsson, R. 1971: *Några ord ur tv-nytt den 19.10.1970*. Sveriges Radio. Stockholm.
- Hertzer, J. O. 1965: *A Sociology of Language*. Random House. New York.
- Hörmann, H. 1971: *Psycholinguistics*. Springer Verlag. Berlin—Heidelberg—New York.
- Jespersen, O. 1890: Danias lydskrift. *Dania I*.
- Jespersen, O. 1895: Den bedste danske udtale. *Nordisk tidsskrift*.
- Jæger, T. B. og Hagland, J. R. 1973: *Språket i radioens dagsnytt-sendingar — ei granskning av språkbruken i 15 dagsnytt-sendingar på nynorsk*. Stensilert.
- Klare, G. R. 1963: *The Measurement of Readability*. Iowa State University Press. Arnes, Iowa.
- Lundeby, E. 1958: *Norsk språklære for svensker*. C W K Gleerups förlag. Lund.
- Maletzke, G. 1963: *Psychologie der Massenkommunikation*. Theorie und Systematik. Hans Bredow-Institut. Hamburg.
- Midttun, O. 1960: *Nynorsk talemål i samhøve med skriftmålet og målføra*. Noregs mållag. Oslo.
- Miller, G. A. & Isard, S. 1964: Free recall of self-embedded English sentences. *Information and Control*, 7.
- Molde, B. 1971: Uttal och samhällsroll. I: Molde, B. (red.): *Studier i dagens svenska*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 44. Läromedelsförlagen. Stockholm.
- Mortensen, F. 1972: *Kommunikationskritisk analyse af 22-radioavisen*. G M T Aarhus.
- Næs, O. 1972: *Norsk grammatikk*. Fabritius. Oslo.
- Ormestad, H. 1955: *Høreskarphet og taletydelighet og forståeligheten av norske språklyder*. Universitetsforlaget.
- Regler för programverksamheten vid Finlands rundradio*. Helsingfors 1972.
- Sahlgren, J. och Bergman, G. 1968: *Svenska ortnamn med uttalsuppgifter*². Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 14. Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget. Stockholm.

- Sandvei, M. 1953: God norsk. Bokmål. I: Dale, J. A. og Sandvei, M.: *God norsk, Nynorsk — bokmål*. Norsk Rikskringkasting. Oslo.
- Savin, H. B. og Perchonock, E.: Grammatical Structure and the Immediate Recall of English Sentences. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 4.
- Schiødt, H. J. 1970: *Sproget i funktion*. Berlingske forlag. København.
- Skautrup, P. 1968: *Det danske sprogs historie, IV*. Gyldendal. København.
- Slobin, D. I. 1968: Recall of full and truncated passive sentences in connected discourse. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 7.
- Slobin, D. I. 1971: *Psycholinguistics*. Scott, Foresman and Company. Glenview, Illinois—London.
- Sommerfelt, A. 1958: *Språket og menneskene*. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Steinsholt, A. 1964: *Målbryting i Hedrum*. Universitetsforlaget. Bergen.
- Steinsholt, A. 1972: *Målbryting i Hedrum 30 år etter*. Universitetsforlaget. Oslo—Bergen—Tromsø.
- Storm, J. 1904: *Norsk Retskrivning, I*. Cammermeyer. Kristiania.
- Ståhle, C. I. 1970: Några drag i svenska språkets förändring under 1900-talet. I: Molde, B. & Ståhle, C. I.: *1900-talssvenska*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 37. Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget, Stockholm.
- Sørli, M. 1959: Om Odda-målet i dag. *Maal og Minne*.
- Vanvik 1972, 1973: A Phonetic-Phonemic Analysis of Standard Eastern Norwegian. *Norwegian Journal of Linguistics* 26, 27.
- Vinje, F.-E. 1970: *Moderne norsk avisspråk*. Norsk språknemnd, skrifter 3. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Vinjo, F.-E. 1972: *Svecismer i moderne norsk*. Norsk språknemnd, skrifter 9. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Wellander, E. 1968: *Språk och språkvård*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 30. Svenska Bokförlaget/Norstedts. Stockholm.
- Western, A. 1921: *Norsk riksmålsgrammatikk*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Kristiania.
- Widmark, G. 1972: *Om uttal och uttalsnormering*. Studentlitteratur, Lund.
- Åkermalm, Å. 1966: *Modern svenska*. Gleerups. Falköping.

Om sproget i radio og tv

Af *Henning Skaarup*

Radio og tv er meget unge medier. Der er mange forhold i arbejdet med dem som vi endnu kun kender ufuldstændigt, og deres virkning kan vi lære meget om. Derfor er sprogbrugen i disse medier noget man kun med forsigtighed bør give absolutte regler for. For den der med en sproglig vejledning eller retledning følger en kulturpolitisk linie står opgaverne måske klarere defineret; men de er utydelige, og veje og mål temmelig ukendt for den sprogrøgt der ønsker at yde et bidrag til skabelsen af den bedst mulige forståelse hos lyttere og seere. For enhver radio- og tv-medarbejder er og må beskæftigelsen med sproget være en del af en endnu uoverskuelig helhed, og for den der arbejder med denne del må spørgsmålene være: Hvor stor betydning har den i helheden og på hvilke punkter skal vi sætte ind?

I Danmarks Radio har forskellige grupper til forskellige tider følt sig kaldet til — af og til endog haft lyst til — at beskæftige sig med det talte sprog. Bestræbelser af denne art hilses altid velkommen af højere instanser og modtager disses velsignelse. Et problem er taget op — og dermed løst, tror man.

Gang på gang har man således givet sig i kast med sprogproblemer, men vel at mærke med det lettest tilgængelige hjørne, sprogrigtighed. Det er en tilsyneladende rig arbejdsmark. Man beskæftiger sig med slægtsnavne, forfattere, kunstnere og komponister; bynavne og stednavne i eget land og nationale tillem্পninger af fremmed geografisk navnestof. Der røres ved bøjningsendelser, stød og tryk, dialektpræget udtale og syntaks. Alt dette interessante stof modtages overvejende positivt, og kun ganske enkelte føler det under deres

værdighed at modtage endsige at følge en vejledning af denne art.

Der er stadig nye enkeltheder at tage fat på, men også en risiko for at køre i ring og tillægge f.eks. en sprogbrug i overensstemmelse med rigsmålsnormen urimelig stor betydning.

Hvis arbejdet fortsatte alene med at vende og dreje sprogrigtighedsproblemerne — og lad os ikke glemme hvor svært det er at afgøre hvad der er "rigtigt" — og ikke nåede et videre syn, kunne den enkelte medarbejder, journalist eller producent let få den opfattelse at den bedste kommunikation alene er afhængig af den størst mulige overensstemmelse med hvad rådgivere har valgt at kalde korrekt. Uanset med hvor megen diplomati der vejledes, kan der skabes en forståelig modvilje over for sprogarbejdet, hvis det alene drejer sig om detaljer og dermed udsætter sig for at blive kaldt pedanteri. Sker det, har vejlederne sat sprogrigtigheden på forkert plads og tjent deres sag dårligt. Der arbejdes stadig mere bevidst med mediernes virkemidler, bl.a. med den personlige frigjorte udtryksform, og her kan hensynet til sprogrigtighed ofte blive opfattet som hæmmende, om man ikke både hos vejleder og medie-medarbejder har en afslappet holdning til sagen.

Sprogrigtighed har en plads i helheden, og tillægger man den — som dette indlægs forfatter — stor betydning, gør man klogt i at forsøge at finde den rigtige plads og dens rette omfang. Vi kan i denne forbindelse heller ikke se bort fra at der hos lyttere og seere er et udbredt ønske om en norm eller normer på det sproglige område. Ønskerne hos lyttere og seere er ofte meget vagt formuleret og må helt naturligt være præget af personlige sympatier og antipatier. Desværre er de også ofte præget af social bedømmelse eller af moralsk karakter. Mange reaktioner må vi have lov at betragte som vildskud, men det vil være forkert og nedladende overfor det publikum vi er ansat til at betjene, at arbejde som om der ingen sproglig interesse fandtes hos mediernes kunder.

Man har i sin søgen efter mål og midler skelnet mellem

forskellige grupper af medarbejdere i radio og tv. Er man sig selv, taler under eget navn, giver udtryk for egen mening; eller er man neutral, giver nøgterne meddelelser eller fremfører andres tekst. Det vil være urimeligt at skelne mellem disse grupper når det gælder sprogrigtighed, stadig såfremt det lykkes at give sprogrigtighedsbestræbelserne den rette plads i arbejdet. I så fald vil det være en svag personlighed der ikke får mulighed for at give udtryk for sig selv, fordi der skal tages hensyn til et par normer undervejs.

Særlig interessant er det naturligvis at prøve at gøre sig klart, hvilke forhold der spiller ind når man tilstræber den bedste mulige kommunikation i tv. Er billedet af den talende eller af illustrationen en støtte for det talte ord, eller er det et forstyrrende element? Begge dele kan være tilfældet og desværre gælder det sidste for ofte. Det er påstået at meddelelser af en række kendsgerninger — modsat en stemningspræget tekst — fra en person på tv-skærmen til seerne er noget nær en umulighed. At der er noget om det fremgår vel af at så mange lande har opgivet den neutralt annoncerende speaker i billedet. Arbejder man i tv med billedet som illustration til teksten bliver problemerne ikke mindre, og det fuldendte resultat nås kun når der har været rigelig tid til at skabe det optimale samspil mellem billede og lyd. Det siger sig selv at sprogrigtighed i denne forbindelse må sættes på linie med, ja måske under en lang række andre hensyn. Lad mig igen slå fast at det ikke gør værdien af arbejdet med sprogrigtigheden mindre betydningsfuldt.

Det må være et spørgsmål for de nordiske sprognævn, hvilken indflydelse nævnene skal have i medierne. At nævnene skal følge sproget her med lige så stor interesse som man følger det i presse og litteratur kan der ikke herske tvivl om. Der kan dog for mig heller ikke herske tvivl om at nævnene ikke bør arbejde anderledes over for radio og tv, men foretrække at rådgive og herved påvirke fremfor på noget tidspunkt at styre.

Språket i finlandssvensk radio och tv

Av *Sten-Olof Westman*

Jag kunde göra det lätt för mig och förklara, att jag i huvudsak är enig med Finn-Erik Vinje i hans bedömning av språket i radio och tv. Ur språkvårdssynpunkt sett tror jag att problemen är samnordiska, och inte nog med det. Som de flesta problem kring etermedierna är de gemensamma för långt flera länder. Ändå är väl saken inte riktigt så enkel. Jag vill påminna om ett citat, som Vinje anför i sin bok *Norsk språk*, därför att det i allra högsta grad har tillämplighet när det gäller språkvårdarens förhållande till radio och tv:

—Den danske forfatteren Knud Hjortø (død 1931) kom som ung lærer til en småby i provinsen. Der hører han at en kone sier til en annen: 'Dette her er meget bedre som det andet.' Hjortø forteller: 'Jeg gik i stå og måtte se på hende. Hun blinkede og flyttede øjnene hen på mig og blinkede dem væk igen. — Snakker folk sådan her? tænkte jeg. Jeg gik ind hos boghandleren og købte mig en notisbog med tilsvarende blyant. Jeg har den endnu. Dens titel var først: Interessante sprogfejl, men ordet 'fejl' blev snart overstreget og erstattet med 'iagttagelser'. Med denne lille ændring begyndte jeg at løsrive mig fra min dansklærers indflydelse.'

Snakker folk sådan her? Den frågan kan man egentligen ställa sig inför de flesta radio- och tv-program. För finlandssvenskans del är frågan ännu viktigare. Finlandssvenskarna existerar som en språklig minoritet, där kanske främst språket bestämmer individernas identitet. Denna identitet måste man

bevara under tryck från två håll, dels från finskan, dels från rikssvenskan.

Härtill kan replikeras, att vi alla lever med tvåspråkighet. Det sker emellertid inte under samma tryck som finlands-svenskan är utsatt för. Ändå talar också finlandssvenskarna olika och har rätt att bevara den identiteten — en god vän till mig påpekade nyligen att det är som att kritisera en människas utseende när man kritiserar hennes språk. När vi diskuterar språket i radio och tv måste vi också alltid komma ihåg, att det är fråga om två olika kategorier av uppträdande: de som uppträder på tjänstens vägnar och oftast har engagerats på andra grunder än de direkt språkliga och de som medverkar så att säga "utifrån" och som i största utsträckning har rätt att bevara sin identitet opåttalt.

Jag har nämnt identiteten så många gånger därför att jag tror att den hör till det allra viktigaste när man dryftar språk-vården i etermedierna. Jag vill påminna om att Carl-Ivar Ståhle vid den rikssvenska språknämndens årsmöte 1969 formulerade målsättningen att ge människorna trygghet i språket. Ett år senare spann Gun Widmark vidare på tanken såhär:

— Ibland kan man också tvingas att offra något i språket för att råda bot på elementära brister i kommunikationen mellan individer och samhällsgrupper. Att gå motsatta vägen — att offra människorna för att rädda något i språket — känns inte tilltalande.

Denna syn på språket har i rätt stor utsträckning tillämpats vid den svenska programmenheten vid Finlands rundradio. Den innebär naturligtvis inte att radions egna anställda kan ta sig vilka friheter som helst. Det existerar givna regler, fastställda av radions högsta organ, det av riksdagen utsedda förvaltningsrådet. Jag skall i det följande citera några avsnitt om programmens språkdräkt ur Regler för program-verksamheten vid Finlands rundradio (1972):

Det språk som talas i radio och television kan betraktas som mönsterbildande. Även om det *inte direkt påverkar*

lyssnaren så är det normbildande såtillvida, att det språk som talas i etermedierna uppfattas som gångbart språkbruk. En god språkbehandling är därför ett viktigt krav på den som uppträder i egenskap av *representant* för etermedierna. Språket skall behandlas så att lyssnaren enbart lägger märke till *vad* som sägs, utan att bli störd av *hur* det sägs. Den svenska språknorm som är gemensam för Sverige och Finland bör följas i ordbruket och i ordens ljud- och böjningsformer. Fonetisk tillnärmning till tal-svenskan i Sverige bör dock inte eftersträvas. Vanliga oarter i finlandssvenskt talspråk såsom slapp och suddig ljudbildning, orena vokaler och monotoni bör motarbetas genom en effektiv uttalsvård. Det bästa radiospråket är *finlandssvenskt riksspråk* utan påfallande provinsiell färg, talat av en angenäm röst, uttrycksfullt och med en levande rytm.

Språket är dock inte något dött och schematiskt uttrycksmedel. Det utvecklas och förändras fortfarande. Detta bör beaktas vid bedömningen av vad som är korrekt språkbruk. Kravet på språkriktighet får inte verka utslätande på ett personligt språkbruk, så länge detta inte är slarvigt. Inte heller får det leda fram till någon form av talat skriftspråk.

Här nämndes vanliga oarter i finlandssvenskt talspråk, och de förekommer tyvärr i vår radio. Slapp och suddig ljudbildning, orena vokaler och monotoni hör till de vanligaste felen. Därtill kommer en intonation, som i sin inkorrekt starka betoning av den första stavelsen tyder på direkt påverkan från finskan. Staccatouppläsningar och överhuvudtaget fel i satsrytmen förekommer också alltför ofta. Till de finlandssvenska egenheterna hör likaså, att man gärna misshandlar de långa vokalerna och uttalar dem kort. I radiospråket tror jag det felet håller på att försvinna.

Här vill jag göra en utvikning i anknytning till Stähles yttrande om trygghet i språket. Jag har en misstanke om att det till en del är den yttre tryggheten som också konserverar oarter. Vi har ända sedan kriget en djup och trygg språkfred

i Finland, vilket kanske gör att man inte fäster lika stor vikt vid vården av modersmålet som man har gjort under perioder då det har känts hotat. Det finns inte tillräckligt material att undersöka radions språkbruk under 30-talets språkstrid i relation till den finländssvenska som i dag talas i radio, men jag tror att en sådan undersökning skulle visa att man under 30-talet lade sig betydligt mera vinn om språket än man gör i dag. Man fäster nu större avseende vid budskapet utan att alltid betänka att det också skall formuleras riktigt. Och när man aktivt strävar efter att nå fram blir resultatet ofta en för stark överarbetning, som man kanske tror att är ett "folkligt" uttryckssätt men står långt därifrån.

Dilemmat är att det naturliga talspråket tenderar att bli konstlat naturligt. Detta kan verka fränstötande på publiken. Man skall inte försöka tala till bönder på bönders vis om man inte kan det, för då underskattar man bonden. Den konstlade naturligheten är i grunden helt odemokratisk.

I detta sammanhang kan jag inte låta bli att komma in på det som man så populärt — och med åtskillig överdrift — brukar kalla "den röda radion". Ur språkvårdssynpunkt sett är det inte oväsentligt att en del marxistiskt skolade radiojournalister alltmer utnyttjar det "marxistiska språket" i sammanhang där man vill nå en bred publik. Denna terminologi är ingalunda lättfattlig och hör inte hemma i radiospråket. Språkvårdaren bör alltså hjälpa marxisten att sprida sitt budskap på ett språk som alla kan förstå. Det här hör för all del hemma i kapitlet om främmande ord, men är inte desto mindre en raffinerad specialitet.

Från dialektik till dialekt. Där om säger programreglerna:

Dialekt i riksprogrammet

Dialekterna berikar språket och är en levande del av det. I program som riktar sig till hela det svenska språkområdet bör dock Rundradions egna funktionärer inte tala dialekt eller starkt dialektfärgat språk. Detta gäller också föredragshållare och andra medverkande, som uppträder med förberedda programinslag, ifall inte programmet direkt

försätter dialekt eller landsdelsfärgat språk. Även här gäller dock regeln, att man inte bör våldföra sig på ett personligt språk om det följer den korrekta språknormen.

Dialekt i regionalprogrammen

I regionalprogrammen bör tillämpas samma huvudprinciper som i riksprogrammet. I detta sammanhang kan dock dialekt och landsdelsfärgat språk falla sig naturligare och förekomma oftare än i riksprogrammet. På det sättet tillförsäkras också dialekterna en erkänd plats i programutbudet. För språkförståelsen bland vissa lyssnarkategorier kan detta vara direkt nödvändigt, speciellt om de betraktar regionalprogrammet mer som sitt eget program än riksprogrammet. Också dialekten bör, när den används, talas korrekt.

Detta avsnitt har inte blivit mindre viktigt i samband med den utbyggnad som pågår av regional- och lokalprogram. Den lokala språknorm som återges i radio är särskilt viktig för dem som byter miljö och därmed eventuellt också språk. Jag vill också nämna att regionalt producerade barnprogram på dialekt eller landsdelsfärgat språk har ingått i radions överväganden för att ge barnen den trygghet i språket som inte minst de behöver.

Också slang accepteras i viss utsträckning. I reglerna heter det:

— I någon mån kan slang accepteras i vissa program, som inte direkt avser att nå alla lyssnare. Sådana program är t.ex. popprogram för ungdom och idrottsreportage, där det skulle göra ett konstlat intryck om den speciella terminologin inte användes. Dock bör också i sådana sammanhang språkbruket noggrant övervägas.

I början av programreglerna talas det om finlandssvenskt riksspråk. Någoting helt entydigt innebär detta begrepp inte. Vi upplever allt mer, att ord och uttryck som vi har bekämpat inom språkvården som finlandismer eller provincialismer vinner insteg också i Sverige. Ätminstone delvis be-

ror detta säkert på importen av finländsk arbetskraft och i detta fall främst journalister till Sverige från Finland. De tar med sig sitt personliga språkbruk, behåller sin identitet. Den språkliga påverkan blir på det sättet ömsesidig.

Det drag av skriftspråk som man lägger märke till i etermediernas talspråk i Sverige håller på att vinna insteg också i Svenskfinland, även om graden är svår att bestämma. Någon undersökning av finlandssvenskt radiospråk har nämligen inte gjorts, men en sådan pågår sedan några år tillbaka vid Helsingfors universitet.

Finska språket i Finlands rundradio

Av *Matti Sadeniemi*

Då jag år 1932 vistades i Tyskland för att studera vid universitetet i Jena, var den stora olikheten i de olika föreläsarnas tyska uttal en av de omständigheter som först förvånade mig. Vid Helsingfors universitet hade jag inte blivit van vid något dylikt. Det väl uttalade finska högsspråket är en mycket enhetlig språkform: i allmänhet får man lyssna länge och noggrant till en föreläsare eller föredragshållare eller nyhetsuppläsare eller kommentator vid rundradion för att kunna konstatera var vederbörande hör hemma. Vi saknar det som svenskarna kallar "regionala riksspråk". En orsak härtill är säkert vår rättskrivnings strängt fonetiska karaktär. Då långt *a* i de östliga dialekterna diftongerats, anger redan rättskrivningen, t.ex. *maa* 'land', att uttalet *moa* eller *mua* är dialektalt. Östfinnen vet att han håller sig på högsspråkets smala väg när han "läser som det skrivs". Detta innebär naturligtvis inte att det bildade talspråket i fråga om uttalet skulle vara enhetligt över hela landet, än mindre med avseende på ordförråd och fraseologi, men det offentliga uppträdandets värdade språk är som sagt mycket enhetligt.

Detta sakförhållande håller dock på att ändras: talspråket skjuter sina ställningar framåt. Tidigare var det t.ex. vanligt i litteraturen att författarna också i replikerna använde ett språk, som fonetiskt var i stort sett högsspråk; prägelns av talspråk vanns genom fraseologiska och syntaktiska medel. Nuförtiden är det nästan en regel, att replikerna mycket troget återger det språk som en individ av vederbörande persons slag använder i verkligheten. Och eftersom "erlebte Rede" är i vidsträckt användning, sprider sig talspråkets vändningar också till den övriga texten i romanerna. Detsamma gäller

hörspelels språk, och företeelsen framträder också i rundradions övriga språkbruk.

”Reglerna för rundradions programverksamhet” utsäger, att ”personer som uppträder i rundradion skall använda så vårdat och oklanderligt språk som möjligt”. Vanligt folk när de intervjuas får naturligtvis använda sitt eget språk, men reglerna föreskriver, att rundradions egna funktionärer inte ens då får använda dialekt eller dialektalt färgat talspråk i ut-sändning som är avsedd för hela riket.

Framför allt i televisionen förekommer dock situationer, som närmar sig hörspelet såtillvida som de uppträdande skenbart samtalar med varandra och inte vänder sig direkt till lyssnarna. Då är det frestande och ibland t.o.m. nödvändigt att använda friare talspråk. Det finns också popartister som anser att det värdslösa talspråket hör till deras image på samma sätt som det långa håret, och en del tonåringar i Helsingfors tycks så att säga svänga sin skolpojkslang som ett baner över huvudet i opposition mot de vuxnas värld. Någon konflikt om språkbruket som avspeglare av klassmotsättningar har dock inte förekommit hos oss så som i Norge.

Det är klart, att det skrivna och det talade språket är två olika saker. Även det finska talspråket föredrar enklare satsbyggnad, mindre användning av bisatser, mindre användning av satsmotsvarigheter, mindre belastning av attributiva particip med bestämningar, för att nämna några exempel. Förkastligt är dock enligt vår åsikt att vissa fonetiska och morfologiska egenskaper hos det ovärdade talspråket så ofta framträder i etermedierna.

Jag vill ännu påpeka en tendens i det nuvarande talade språket. Det finska högsspråket har upptagit sina främmande ord i en form i vilken för folkspråket främmande konsonanter ingår, t.ex. de tonande klusilerna *b*, *d*, *g*. Det förefaller obildat att ersätta dem med tonlösa klusiler, t.ex. att använda uttalet *pioloki* pro *biologi* — fastän det i princip inte är märkvärdigare än det svenska uttalet *sjargong* pro *jargon*. Det finns tecken som tyder på att detta fäste börjar svikta. Nu kan man i radion få höra uppträdande med lärd bildning som använder det i mina öron barbariska uttalet *pioloki*. Vi

måste kanske någon gång i framtiden godkänna detta uttal.

Språkvårdsbyrån har under hela sin existens fäst uppmärksamhet vid radions språk. Redan år 1945 sände vi till rundradion en skrivelse, i vilken vi föreslog två saker: att rundradion skulle avstå från att anlita tvåspråkiga programledare och, för det andra, anställa en talvårdare och en språkövervakare. Det första önskemålet har först med tiden till största delen infriats, till gagn för bägge inhemska språken. En talvårdare har rundradion redan länge haft, men en speciell språkvårdare endast ett par år och dessutom blott i halvdagsbefattning. Senast i våras vädjade vi till rundradion med påtalande av det otillrädligt starka fotfäste, som det ovårdade talspråket vunnit i dess program, och föreslog att två ordinarie språkvårdare skulle anställas. I ärendet fördes också en muntlig diskussion med radioledningen, och löfte gavs om att frågan skulle tas upp på nytt. — Under årens lopp har rundradion upprepade gånger för sin personal anordnat föredragstillfällen, seminarier och kurser, vid vilka Språkvårdsbyråns personal gett instruktion. En gång bekostade radion en ganska omfattande kontroll, under vilken observatörer, som rekommenderats av Språkvårdsbyrån, gjorde anteckningar om olika program. Deras anmärkningar distribuerades i duplikat till radiopersonalen. — Vårt häfte "Kielikello" skickas gratis till envar medlem i Radioredaktörernas Förbund.

Förutom rundradions egen nyhetsredaktion uppläser Finska Notisbyrån dagligen nyheter i radion. Också med den har Språkvårdsbyrån samarbetat: den har tidigare någon gång låtit oss granska dess nyheter, och numera tjänstgör prof. Itkonen som dess ordinarie språkövervakare.

Sprogbrugen i islandsk radio og TV

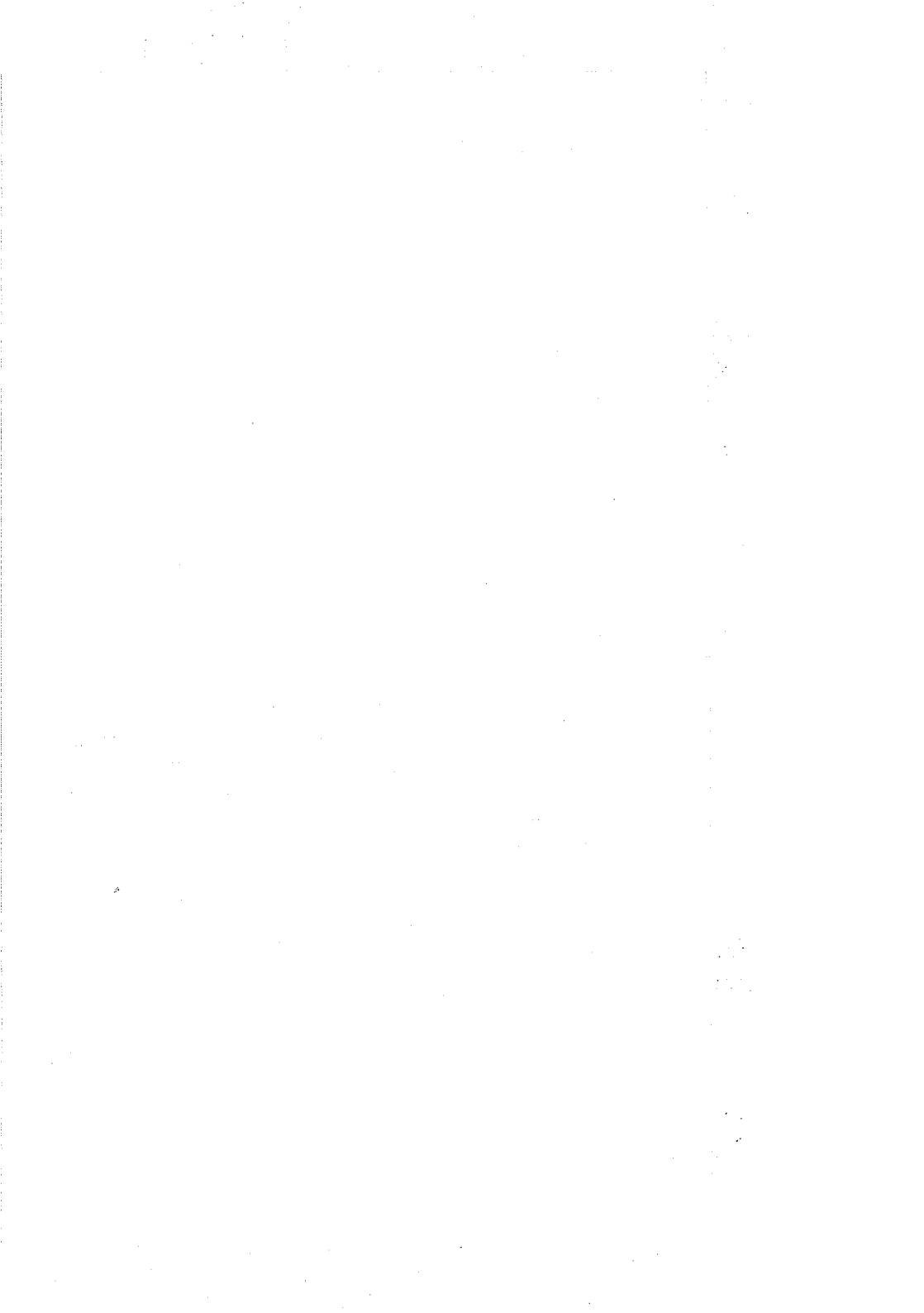
Af Jakob Benediktsson

Det islandske sprognævn har ingen direkte indflydelse på sprogbrugen i islandsk radio og TV. Indirekte findes der en vis kontakt, idet sprognævnet har besvaret en række spørgsmål om sprogrigtighed fra medarbejdere i radio og TV, både fra speakere, oversættere (for TV) og annonceredaktionen. Den sidstnævnte er forpligtet til at føre en vis sproglig kontrol med annoncerens tekst og har myndighed til at omredigere dem eller i givet fald nægte dem optaget, hvis annoncøren ikke vil rette sig efter de givne direktiver.

Der foreligger ikke faste regler for udtale i den islandske radio. De lokale forskelligheder der findes i islandsk udtale er så ubetydelige at de ikke udgør nogen hindring for forståelsen. Så vel faste medarbejdere som andre optrædende i radio og TV bruger derfor deres normale udtale, uden at tilstræbe noget normaliseret sprog.

Radioen har igennem mange år haft løbende to serier af sproglige programmer. Den ene er et ugentligt causeri på 20 minutter, som i en årrække er blevet varetaget af ordbogsredaktørerne ved universitetets islandske ordbog, hvoraf én er det islandske sprognævns formand. Hovedvægten ligger her på drøftelse af mindre kendt eller lokalt ordstof, spørgsmål herom til lytterne og besvarelse af spørgsmål fra dem. Desuden optages visse principielle spørgsmål til drøftelse.

Det andet program er korte causerier om dagligt sprog og aktuelle spørgsmål der knytter sig hertil, dels kritik af dårlig sprogbrug, herunder også i radio og TV, dels svar på spørgsmål fra lytterne om sprogrigtighed. Disse causerier er i tidens løb blevet varetaget af en række sprogfolk, som ofte har indtaget ret forskellige standpunkter til spørgsmål om sprogrøgt og sprogrigtighed.

Språket i svensk radio och tv

Av Bertil Molde

Språket i radio och TV är numera nästan lika mångskiftande som språket i samhället i övrigt. Det sträcker sig från högstämt religiöst eller litterärt språkbruk i vissa program via vanligt bruksspråk till barnspråk och i t.ex. vissa ungdomsprogram eller vissa intervjuer ganska torftigt och outvecklat eller på annat sätt bristfälligt språk. Etermedierna visar numera upp en provkarta på praktiskt taget hela det talade språket i dess väldiga spännvidd. Jag använder avsiktligt ordet numera, för på den tid då man t.ex. i Sverige hade bara ett radioprogram och televisionen inte alls fanns var förhållandena i viktiga avseenden annorlunda — då var den språkliga mångfalden långt mindre framträdande.

Det är en allmän uppfattning nu för tiden att språket i radio och TV har stor betydelse för det allmänna språkbruket, trots de stora språkliga skiftningarna. Eterspråket fungerar i vissa viktiga avseenden som mönsterbildare, som t.ex. Karl-Hampus Dahlstedt påpekar i boken "Massmedierna och språket", 1970 (Skr. utg. av Nämnden för svensk språkvård 41). Det är lätt att konstatera att det förhåller sig på det sättet. Genom nyhetsläsare och kommentatorer får lyssnarna t.ex. veta hur tidigare för dem obekanta namn på personer och orter uttalas, och de får också snabbt kännedom om ord för nya begrepp och företeelser (t.ex. ordet *sputnik* i oktober 1957).

Alla språkformer som används i etermedierna kan inte bedömas på samma sätt, och man kan heller inte ge fasta regler eller normer mer än för vissa av dem. Men för de viktigaste språkformerna bör vissa regler kunna ställas upp. Jag tänker då i första hand på det talade nyhetsspråket och

på programmannsörernas språk. Den språkformen — eller de språkformerna — måste ha en sådan karaktär att det som sägs i radio eller TV går fram med så få och så små störningar som möjligt och att det uppfattas fullständigt och korrekt av dem som man vänder sig till.

Nu har det ju i Sverige och andra länder gjorts olika typer av undersökningar av vad lyssnare förstår t.ex. av nyhetsprogram. Man har då också försökt ta reda på vad folk har uppfattat t.ex. av en viss nyhetssändning i TV. Här finns det en rad svårbemästrade problem att ta hänsyn till — problem som vi alla egentligen känner väl av egen erfarenhet. Det är framför allt det enkla faktum att man så ofta gör någonting annat medan man hör på nyheter. Man kanske oftast är mest uppmärksam när en nyhetssändning *börjar*, för man vet att det i regel är så att de verkligt viktiga och stora nyheterna kommer först. Kommer det inget av större intresse för en själv i början, så lyssnar man ofta mindre aktivt och följer med mera förstrött. Jag tror att det är viktigt att man nämner också ett så banalt faktum, eftersom det har gjorts undersökningar som visar att många radiolyssnare och TV-tittare har en mycket diffus föreställning om vad olika nyhetssändningar har innehållit. Och då har undersökarna ibland varit benägna att tolka de bristfälliga svaren som ett tecken på något fel hos t.ex. den språkliga utformningen av nyhetsinslagen. Jag tror att detta är att ta alldeles för lätt på ett komplicerat problem.

Å andra sidan är det uppenbarligen så att den som redigerar och läser nyheter i radio och TV bör sträva efter att uttrycka sig så att lyssnarnas intresse verkligen fångas, och hålls fast, dvs. att han försöker använda en språkform som lockar till aktivt lyssnande. Ändå skall man alltså inte glömma bort att i alla diskussioner om nyhetspråket finns också frågan om nyhetsvärdering inblandad — och nyhetsvärdering är inte alltid detsamma för journalister och allmänhet.

Det som här har sagts får naturligtvis inte tolkas så att det alltid och undantagslöst skulle bero på lyssnarna om de har

svårt att förstå eller följa med i nyhetssändningar i radio och TV. Telegramredaktörer och uppläsare gör det ofta alldeles onödigt besvärligt för lyssnarna. Det beror, som Finn-Erik Vinje framhåller i sitt föredrag, oftast på två omständigheter, dels på att ordvalet kan vara alltför svårt (med för talrika lyssnare svårförståeliga eller helt okända främmande ord), dels på en meningsbyggnad som är mycket ofunktionell i talat eller uppläst språk.

Det är också på dessa två områden som man enligt min mening framför allt bör sätta in åtgärder, gärna i samarbete mellan språkmän och etermediernas folk. Den viktigaste genren inom etermediernas språk är kanske nyhetsspråket, bl.a. därför att det förmedlar ett innehåll av betydelse för flertalet lyssnare och också därför att nyhetsprogrammen i radio och TV har så stor publik.

Det är mitt intryck att man numera på etermediernas nyhetsredaktioner är medveten om vikten av att undvika "svåra" ord. Dock är man ofta alltför rädd för att ändra ordvalet i de telegram som kommer in från olika nyhetsbyråer — oavsett om telegramredaktören själv är säker på betydelsen av ett visst ord eller ej. Telegram från nyhetsbyråerna är inte sällan bristfälligt översatta och onödigt späckade med främmande ord — det talas t.ex. om "diplomatiska relationer" (eng. relations) i st.f. "förbindelser", om "vaga uppgifter" (eng. vague) i st.f. obestämda, om "attacker" när anfall vore det rimligare svenska ordet, osv. Det synes som om antalet främmande ord vore större i det översatta telegrammaterialet än i det som skrivits direkt på svenska.

Även om "svåra" ord stundom kan göra nyhetsspråket onödigt svårförståeligt, kanske det ändå är så att den ofta mycket skriftspråkliga meningsbyggnaden vållar större problem. På detta område syndas det alltför mycket och alltför ofta i de svenska etermediernas nyhetsspråk. På sätt och vis är detta förståeligt, delvis kanske också ursäktligt. Det är ju så att de flesta nyhetsjournalister i radio och TV har sin utbildning som skrivande journalister. Den träning de har i att vara talande eller läsande nyhetsfolk, den har de fått under arbetet inom etermedierna.

En sats- och meningsbyggnad som fungerar väl i skrift, t.ex. i en daglig tidning, behöver för den skull inte fungera lika väl i radio eller TV. Tidningsläsaren kan överblicka en stor bit text samtidigt, och är det något som är oklart kan han lätt läsa om så mycket han behöver. Den som lyssnar på radio eller TV har inte någon sådan möjlighet — han är utlämnad på nåd och onåd till den som talar eller läser till honom.

Den som skall förmedla talade eller upplästa nyheter måste ha klart för sig huvudskillnaderna mellan skriftlig och god muntlig meningsbyggnad. Han kanske till och med borde öva sig att arbeta bort sina skriftspråksvanor och ersätta dem med andra vanor, vanor som gör att han alldeles naturligt och till sist utan att behöva tänka särskilt på saken skriver "muntligt", dvs. så att det som skall läsas upp fungerar riktigt för den som lyssnar. Det kan då t.ex. vara rationellt att det som skall talas fram formuleras lika mycket med munnen som med pennan eller skrivmaskinen. Dvs. man kan vänja sig vid att tänka högt medan man utarbetar sin text. Då hör man att den låter bra, att den ligger väl i munnen, t.ex. i fråga om fraseringen.

Både ordval och meningsbyggnad i det skrivna telegrambyråmaterialet bör kritiskt granskas och bearbetas, innan nyhetstelegrammen läses upp i radio eller TV. Ofta kanske det till och med kan vara möjligt att gå så långt att innehållet i ett telegram helt stöps om och ges en form som är direkt avpassad för talspråk eller uppläsningsspråk — och i ordvalet väl anpassad för lyssnarna.

Inom Sveriges Radio förekommer det sedan länge en viss internutbildning — kurser, övningar, seminarier för t.ex. nyhetsredaktionerna. Ibland ingår i sådan utbildning också redigeringsövningar av olika slag, bl.a. övningar att göra om typiskt skriftspråk till gott talat språk. Sådana övningar har emellertid hittills kanske ägnats alltför lite uppmärksamhet. I stället är det ofta så att största delen av tiden ägnas åt uttalsfrågor och åt språkriktighetsfrågor av skilda slag. Sveriges Radio har också låtit utarbeta en serie speciella uttals-

ordlistor, bl.a. över danska och norska ortnamn och över svenska släktnamn. I Sveriges Radios språkliga internutbildning — där i regel kvalificerade språkmän deltar som ledare — spelar för övrigt handboks-kunskapen alltid en viktig roll.

Det har hittills inte funnits någon riktig regelbundenhet i kontakterna mellan språkmän och personal från Sveriges Radio. Nu planeras emellertid från hösten 1974 ett särskilt meddelandeblad till framför allt Sveriges Radios nyhetspersonal, och det bladet skall sammanställas på Svenska språknämnden. Enligt planerna skall olika aspekter på språkbruket i redan sända programslag tas upp i detta blad — inte bara med negativ kritik utan också med positiva synpunkter där sådana kan vara befogade. (I debatten om etermediernas språk tycks det mig att de negativa synpunkterna ofta har tillåtits dominera alltför mycket.) I meddelandebladet skall emellertid också ingå upplysningar om aktuella språkfrågor av skilda slag. Det kan t.ex. gälla uttal av aktuella person- och ortnamn, och det kan gälla olika nya termer och uttryck. Det är också meningen att bladet skall kunna innehålla notiser om aktuell litteratur av intresse eller direkt nytta för radions folk.

Det är viktigt att vi språkvårdare diskuterar språket i etermedierna med detta språks utövare på ett sådant sätt att de känner att de kan få stöd och hjälp av oss. Språkvårdare och etermediernas folk har ett gemensamt intresse av att det språk som riktar sig till alla medborgare fungerar effektivt och störningsfritt, oavsett vilken social eller bildningsmässig bakgrund den publik har som man vänder sig till. (Jfr f.ö. min uppsats "Språkvården och massmedierna" i Språk i Norden 1970.)

Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser

Dansk-færøsk-islandsk

I 1973 udgav de nordiske sprognævn en liste over danske, norske, svenske og finske navne på stater og de tilsvarende indbyggerbetegnelser og nationalitetsadjektiver (Sprog i Norden 1973/Språk i Norden 1973, s. 75—107).

Der foreligger nu en liste over de tilsvarende færøske og islandske statsnavne og nationalitetsbetegnelser. Listen er opstillet på samme måde som den dansk-norsk-svensk-finske og rummer som den kun navne på selvstændige stater. Dette begreb er vanskeligt at afgrænse; sprognævnene har valgt at lade de to lister omfatte de stater der er med i den fortegnelse som Utrikesdepartementet i Stockholm udsendte i 1972. Listerne rummer dermed alle de stater som på dette tidspunkt var opført i FN's Terminology Bulletin (og desuden to områder hvis status er uafklaret: Namibia og Rhodesia, samt Bahamas, der blev selvstændigt i 1973).

Den følgende liste er ordnet alfabetisk efter den danske navneform. Hvor en færøsk eller en islandsk form afviger fra den danske, er den anført i kantet parentes i den danske spalte med henvisning til den danske opslagsform som den kan findes under, fx [Bretland *se* Storbritannien], [Sviss *se* Schweiz]. Der gives dog ingen henvisning når en sådan form ville komme til at stå umiddelbart ved siden af den danske opslagsform (der henvises fx ikke fra Egyptaland til Egypten). Desuden indeholder listen, ligeledes i kantet parentes og med henvisning, danske former af enkelte forældede navne (fx Persien) og af navne som ikke kan tilrådes som *statsnavne* (fx England, Rusland).

Nationalitetsbetegnelserne står efter det statsnavn som de hører til. Om nødvendigt er de også optaget på alfabetisk plads med henvisning, fx [brite, britisk *se* Storbritannien]. Kun nationalitetsbetegnelser som angiver et statsretligt tilhørsforhold, er med i listen. Den rummer derfor ikke betegnelser som er knyttet til fx etniske og/eller sproglige grupper, til delområder m.m. (flamlænder, vallon, tjekker, slovak, englænder, skotte, færing osv.).

Listen omfatter ikke alle de navneformer og afledninger der er i brug, men blot de former som Dansk Sprognævn, Fróðskaparsetur Føroya og Íslenzk málnefnd tilråder. Målet har været at nå en rimelig balance mellem mange hensyn: til hævdundne former, til den størst mulige nordiske ensartethed, til de internationalt anvendte former og til landenes egne navneformer.

Dansk	Færøsk
[Abessinien <i>se</i> Etiopien]	
Afghanistan	Afghanistan
afghaner	afghani
afghansk	afghanskur
Albanien	Albania
albaner	albani
albansk	albanskur
Algeriet	Algeria
algerier	algeri
algerisk	algeriskur
[Alþýðulýðveldið Norður-Kórea <i>se</i> Nordkorea]	
[Alþýðulýðveldið Norður-Víetnam <i>se</i> Nordvietnam]	
[Amerika <i>se</i> USA]	
Andorra	Andorra
andorraner	andorri
andorransk	andorriskur
Argentina	Argentina
argentiner	argentini
argentinsk	argentinskur
[Ástralía <i>se</i> Australien]	
Australien	Australia
australier	australi
australsk	australskur
[Austurríki <i>se</i> Østrig]	
[Austur-Pýskaland <i>se</i> Tyske Demokratiske Republik]	
Bahamas	Bahamas
bahamaner	bahami
bahamansk	bahamskur
Bahrain	Bahrain
bahrainer	bahraini
bahrainsk	bahrainskur
[Bandaríkin <i>se</i> USA]	
Bangladesh	Bangladesh
bangladesher	bangladeshi
bangladeshisk	bangladeshiskur
Barbados	Barbados

Íslensk

Afganistan

Afgani

afganskur

Albanía

Albani

albanskur

Alsír

Alsírbúi

alsírskur

Andorra

Andorrabúi

andorranskur

Argentína

Argentínumaður

argentínskur

Ástralía

Ástralíumaður, Ástrali

ástralskur

Bahamaeyjar

Bahamamaður

bahamskur

Bahreineyjar

Bahreimbúi

bahreinskur

Bangladesh

Bangladeshmaður

bangladeskur

Barbados

Dansk	Færøsk
barbadier	barbadi
barbadisk	barbadiskur
Belgien	Belgia
belgier	belgi
belgisk	belgiskur
Bhutan	Bhutan
bhutaner	bhutani
bhutansk	bhutanskur
Bolivia	Bolivia
bolivianer	bolivi
boliviansk	boliviskur
Botswana	Botswana
botswaner	botswani
botswansk	botswanskur
Brasilien	Brasil
brasilianer	brasili
brasiliansk	brasilskur
[Bretland <i>se</i> Storbritannien]	
[brite, britisk <i>se</i> Storbritannien]	
Bulgarien	Bulgaria
bulgarer	bulgari
bulgarsk	bulgarskur
Burma	Burma
burmeser, burmaner	burmi
burmesisk, burmansk	burmiskur
Burundi	Burundi
burundier	burundi
burundisk	burundiskur
Cambodja	Kambodja
cambodjaner	kambodji
cambodjansk	kambodiskur
Cameroun	Kamerun
camerouner	kameruni
camerounsk	kamerunskur
Canada	Kanada
canadier	kanadi

Islandsk

Barbadosbúi

barbadískur

Belgía

Belgi

belgískur

Bhútán

Bhútani

bhútanskur

Bólvía

Bólvíumaður

bólvískur

Botsúana

Botsúani

botsúanskur

Brasília

Brasilíumaður

brasílískur

Búlgaría

Búlgari

búlgarskur

Burma

Burmabúi

burmanskur

Búrúndí

Búrúndi

búrúndískur

Kambodía

Kambodíumaður

kambodískur

Kamerún

Kamerúni

kamerúnskur

Kanada

Kanadamaður

Dansk	Færøsk
canadisk	kanadiskur
Centralafrikanske Republik	Miðafrikanska lýðveldið
centralafrikaner	miðafrikani
centralafrikansk	miðafrikanskur
Ceylon <i>se</i> Sri Lanka	
Chile	Chile
chilener	chileni
chilensk	chilenskur
Colombia	Colombia
colombianer	colombi
colombiansk	colombiskur
Congo, Folkerepublikken	Kongo
Congo ¹	
congoleser	kongobúgvi
congolesisk	kongoskur
Costa Rica	Costa Rica
costaricaner	costaricani
costaricansk	costaricanskur
Cuba	Kuba
cubaner	kubani
cubansk	kubanskur
Cypern	Kýpros
cypriot	kýprioti
cypriotisk	kýpriotiskur
[Czekoslovakiet <i>se</i> Tjekkoslavakiet]	
Dahomey	Dahomey
dahomeyer	dahomeyi
dahomeysk	dahomeyskur
Danmark	Danmørk
dansker	dani
dansk	danskur
DDR <i>se</i> Tyske Demokratiske Republik	
Demokratiske Folkerepublik Yemen <i>se</i> Sydyemen	
Demokratiske Folkerepublik Korea <i>se</i> Nordkorea	

¹ Tidligere Fransk Congo, Congo (Brazzaville). *Jf.* Zaïre.

Íslandsk

kanadískur

Miðafríska lýðveldið

Miðafríkumaður

miðafrískur

Chile

Chilebúi

chilenskur

Kolumbía

Kolumbíumaður

kolumbískur

Kongó

Kongóbúi

kongóskur

Costa Rica

Costaricabúi

costarískur

Kúba

Kúbumaður

kúbanskur

Kýpur

Kýpurbúi

kýpriskur

Dahomey

Dahomeyumaður

dahomeyskur

Danmörk

Dani

danskur

Dansk	Færøsk
Demokratiske Republik Vietnam	<i>se</i> Nordvietnam
Dominikanske Republik	Dominikanska lýðveldið
dominikaner	dominikani
dominikansk	dominikanskur
Ecuador	Ecuador
ecuadorianer	ecuadori
ecuadoriansk	ecuadoriskur
[Efra Volta <i>se</i> Øvre Volta]	
Egypten	Egyptaland
egypter	egypti
egyptisk	egyptiskur
Eire <i>se</i> Irland	
[Ekvator-Guinea <i>se</i> Ækvatorialguinea]	
Elfenbenskysten	Filabeinsstrond
ivorianer ¹	
ivoriansk ¹	
El Salvador	El Salvador
salvadoraner	salvadori
salvadoransk	salvadoriskur
[England <i>se</i> Storbritannien]	
Etiopien	Etiopia
etiopier	etiopi
etiopisk	etiopiskur
[Eysturríki <i>se</i> Østrig]	
[Eystur-Týskland <i>se</i> Tyske Demokratiske Republik]	
Fiji	Fiji
fijianer	fijibúgvi
fijiansk	fijiskur
[Filabeinsstrond, Filabeinsströndin <i>se</i> Elfenbenskysten]	
Filippinerne	Filipsoyggjar
filippiner	filippini
filippinsk	filippinskur

¹ Disse former bør kun bruges i sammenhænge hvor ordene er umiddelbart forståelige. Ellers må det tilrådes at anvende omskrivninger med fra, i, på Elfenbenskysten eller sammensætninger med Elfenbenskyst-.

Íslensk

Dominíkanska lýðveldið

Dóminíkani
dóminíkanskur

Ecuador

Ecuadormaður
ecuadoriskur

Egyptaland

Egypti
egypskur

Fílabeinsströndin

Fílabeinsstrandarbúi

El Salvador

Salvadorbúi
salvadorskur

Eþíópía

Eþíópi
eþíópiskur

Fiji

Fijibúi
fijiskur

Filippseyjar

Filippseyingur
filippínskur

Dansk	Færøsk
Finland	Finnland
finne	finni, finnlendingur
finsk	finskur, finnlenskur
Folkerepublikken Congo <i>se</i> Congo	
Forbundsrepublikken Tyskland, Vesttyskland	Sambandslýðveldið Týskland, Vestur-Týskland
(vest)tysker	(vestur)týskari
(vest)tysk	(vestur)týskur
Forene Arabiske Emirater	Sameindu arabisku emiraríkini
Forene Stater <i>se</i> USA	
Frankrig	Frakland
franskmand	fransur, fransmaður
fransk	franskur
Gabon	Gabon
gaboneser	gaboni
gabonesisk	gabonskur
Gambia	Gambia
gambier	gambi
gambisk	gambiskur
Ghana	Ghana
ghaneser	ghani
ghanesisk	ghaniskur
Grækenland	Grikkaland
græker	grikki
græsk	grikskur
Guatemala	Guatemala
guatemalaner	guatemali
guatemalansk	guatemalskur
Guinea	Guinea
guineaner	guineani
guineansk	guineanskur
Guyana	Guyana
guyaner	guyani
guyansk	guyanskur

Íslandsk

Finnland

Finni

finnskur

Pýska sambandslýðveldið,

Vestur-Pýskaland

Vestur-Pjóðverji

vestur-pýskur

Samband arabísku emírarík-

janna

Frakkland

Frakki

franskur

Gabon

Gabonbúi

gabonskur

Gambía

Gambíubúi

gambískur

Ghana

Ghanabúi

ghaniskur

Grikkland

Grikki

grískur

Guatemala

Guatemalamaður

guatemalskur

Guinea

Guineumaður

guineskur

Guyana

Guyanabúi

guyanskur

Dansk	Færøsk
[Háland <i>se</i> Holland]	
Haiti	Haiti
haitianer	haitibúgvi
haitisk, haitiansk	haitiskur
Holland, Nederland(ene)	Háland, Niðurlond
hollænder, nederlænder	hálendingur, niðurlendingur
hollandsk, nederlands	hálendskur, niðurlendskur
Honduras	Honduras
honduraner	honduri
honduransk	honduriskur
Indien	India
inder	indverji
indisk	indverskur
Indonesien	Indonesia
indoneser	indonesi
indonesisk	indonesiskur
Irak	Irak
iraker	iraki
irakisk	irakskur
Iran	Iran
iraner	irani
iransk	iranskur
Irland, Eire	Írland
irer, irlænder	íri
irsk, irlandsk	írskur
Island	Ísland
islænder, islænding	íslendingur
islands	íslendskur
Israel	Ísrael
israeler	ísraelsmaður
israelsk	ísraelskur
Italien	Italia
italiener	itali
italiensk	italskur
[ivorianer, ivoriansk <i>se</i> Elfenbenskysten]	
Jamaica	Jamaica

Íslandsk

Haítí

Haítíbúi

haítískur

Holland

Hollendingur

hollenskur

Hondúras

Hondúrasbúi

hondúraskur

Indland

Indverji

indverskur

Indónesía

Indónesi

indónesískur

Írak

Íraki

íraskur

Íran

Írani

íranskur

Írland

Íri

írskur

Ísland

Íslendingur

íslenskur

Ísrael

Ísraelsmaður

ísraelskur

Ítalía

Ítali

ítalskur

Jamaica

Dansk	Færøsk
jamaicaner	jamaicari
jamaicansk	jamaiciskur
Japan	Japan
japaner	japani
japansk	japanskur
[Jemen <i>se</i> Sydyemen og Yemen]	
Jordan	Jordan
jordaner	jordani
jordansk	jordanskur
Jugoslavien	Jugoslavia
jugoslav, jugoslaver	jugoslavi
jugoslavisk	jugoslaviskur
[Kambodía, Kambodja <i>se</i> Cambodja]	
[Kamerun, Kamerún <i>se</i> Cameroun]	
[Kanada <i>se</i> Canada]	
Kenya	Kenya
kenyaner	kenyani
kenyansk	kenyanskur
Kina	Kina
kineser	kinverji
kinesisk	kinverskur
[Kolumbía <i>se</i> Colombia]	
[Kongo, Kongó <i>se</i> Congo og Zaire]	
[Korea, Kórea <i>se</i> Nordkorea og Sydkorea]	
[Kuba, Kúba <i>se</i> Cuba]	
Kuwait	Kuwait
kuwaiter	kuwaiti
kuwaitisk	kuwaitiskur
[Kýpros, Kýpur <i>se</i> Cypem]	
Laos	Laos
laot	laoti
laotisk	laotiskur
Lesotho	Lesotho
lesother	lesothi
lesothisk	lesothiskur
Libanon	Libanon

Íslandsk

Jamaicubúi
jamaiciskur

Japan

Japani
japanskur

Jórdanía

Jórdani
jórdanskur

Júgóslavía

Júgóslavi
júgóslafneskur

Kenýa

Kenýabúi
kenýanskur

Kína

Kínverji
kínverskur

Kúvait

Kúvaitbúi
kúvaitskur

Laos

Laosbúi
laotiskur

Lesotho

Lesothomaður
lesothiskur

Líbanon

Dansk	Færøsk
libaneser	libani
libanesisk	libanskur
Liberia	Liberia
liberier, liberianer	liberi
liberisk, liberiansk	liberiskur
Libyen	Libya
libyer	libyari
libysk	libyskur
Liechtenstein	Liechtenstein
liechtensteiner	liechtensteinari
liechtensteinsk	liechtensteinskur
Luxembourg, Luxemburg	Luxemburg
luxembourger, luxemburger	luxemburgari
luxembourgsk, luxemburgsk	luxemburgskur
Madagaskar	Madagaskar
madagasker	malagassi
madagaskisk	malagassiskur
Malawi	Malawi
malawier	malawi
malawisk	malawiskur
Malaysia	Malaysia
malaysier	malaysi
malaysisk	malaysiskur
Maldiverne	Maldivoyggjar
maldiver	maldivi
maldivisk	maldiviskur
Mali	Mali
malier	malibúgvi
malisk	maliskur
Malta	Malta
malteser	maltesi
maltesisk	maltesiskur
[Máritanía <i>se</i> Mauretánien]	
[Máritíus <i>se</i> Mauritíus]	
Marokko	Marokko
marokkaner	marokkani

Íslandsk

Líbani

líbanskur

Líbería

Líberíumaður

líberískur

Líbýa

Líbýumaður

líbýskur

Liechtenstein

Liechtensteinbúi

liechtensteinskur

Lúxemborg

Lúxemborgari

lúxemborgskur

Madagaskar

Malagasýmaður

malagasískur

Malaví

Malavi

malavískur

Malaysía

Malaysíubúi

malaysískur

Maldíveyjar

Maldívi

maldívskur

Malí

Malíbúi

malískur

Malta

Möltubúi

maltneskur

Marokkó

Marokkómaður

Dansk	Færøsk
marokkansk	marokkanskur
Mauretania	Mauretania
mauretanier	mauretani
mauretansk	mauretanskur
Mauritius	Mauritius
mauritier	mauritari
mauritisk	mauritiskur
Mexico	Mexico
mexicaner	mexicani
mexicansk	mexicanskur
[Miðafrikanska lýðveldið, Miðafriška lýðveldið <i>se</i> Centralafrikanske Republik]	
[Miðjarðar-Guinea <i>se</i> Ækvatorialguinea]	
Monaco	Monaco
monegasker	monacari
monegaskisk	monaciskur
Mongoliet	Mongolia
mongol	mongoli
mongolsk	mongolskur
Namibia	Namibia
namibier	namibi
namibisk	namibiskur
Nauru	Nauru
nauruer	nauruari
naurisk	nauriskur
Nederland(ene) <i>se</i> Holland	
Nepal	Nepal
nepaleser	nepali
nepalesisk	nepalskur
New Zealand	Ný-Zealand
newzealænder	ný-zealendingur
newzealandsk	ný-zealendskur
Nicaragua	Nicaragua
nicaraguaner	nicaraguani
nicaraguansk	nicaraguanskur

Íslandsk

marokkanskur

Máritanía

Máritani

máritanskur

Máritíus

Máritíusbúi

máritískur

Mexíkó

Mexíkómaður

mexíkanskur

Mónacó

Mónacómaður

mónacískur

Mongólía

Mongóli

mongólskur

Namibía

Namibíumaður

namibískur

Nauru

Naurubúi

naurískur

Nepal

Nepali

nepalskur

Nýja Sjáland

Ný-Sjálendingur

ný-sjálenskur

Nicaragua

Nicaraguabúi

nicaraguanskur

Dansk	Færøsk
[Niðurlond <i>se</i> Holland]	
Niger	Niger
nigerer	nigeri
nigersk	nigerskur
Nigeria	Nigeria
nigerianer	nigeriani
nigeriansk	nigerianskur
Nordkorea, Demokratiske Folkerepublik Korea	Norður-Korea
(nord)koreaner	(norður)koreani
(nord)koreansk	(norður)koreanskur
[Norður-Jemen <i>se</i> Yemen]	
[Norður-Korea, Norður-Kórea <i>se</i> Nordkorea]	
[Norður-Vietnam, Norður-Vietnam <i>se</i> Nordvietnam]	
[Norður-Yemen <i>se</i> Yemen]	
Nordvietnam, Demokratiske Republik Vietnam	Norður-Vietnam
(nord)vietnameser	(norður)vietnami
(nord)vietnamesisk	(norður)vietnamskur
Nordyemen <i>se</i> Yemen	
Norge	Noreg
nordmand	norðmaður
norsk	norskur
[Nýja Sjáland, Ný-Zealand <i>se</i> New Zealand]	
Oman	Oman
omaner	omani
omansk	omanskur
[Ovara Volta <i>se</i> Øvre Volta]	
Pakistan	Pakistan
pakistaner	pakistani
pakistansk	pakistanskur
Panama	Panama
panamaner	panamani
panamansk	panamanskur
Paraguay	Paraguay
paraguayaner, paraguayer	paraguayi

Íslandsk

Níger

Nígerbúi
nígerskur

Nígería

Nígeríumaour
nígerískur

Norður-Kórea, Alþýðulýð-

veldið Norður-Kórea
Norður-Kóreumaður
norður-kóreskúr

Norður-Víetnam, Alþýðulýð-

veldið Norður-Víetnam

Norður-Víetnami
norður-víetnamskur

Noregur

Norðmaður
norskur

Óman

Ómani
ómanskur

Pakistan

Pakistani
pakistanskur

Panama

Panamabúi
panamanskur

Paraguay

Paraguaymaður

Dansk	Færøsk
paraguayansk, paraguaysk	paraguayskur
[Persien <i>se</i> Iran]	
Peru	Peru
peruaner	peruani
peruansk	peruanskur
[Philippinerne <i>se</i> Filippinerne]	
Polen	Polland
polak	pollendingur
polsk	polskur
Portugal	Portugal
portugiser	portugisi
portugisisk	portugisiskur
Qatar	Qatar
qatarer	qatari
qatarsk	qatarskur
Republikken Korea <i>se</i> Sydkorea	
Republikken Vietnam <i>se</i> Sydvietnam	
Rhodesia	Rhodesia
rhodesier	rhodesi
rhodesisk	rhodesiskur
[Ruanda, Rúanda <i>se</i> Rwanda]	
Rumænien	Rumenia
rumæner	rumeni
rumænsk	rumenskur
[Rusland <i>se</i> Sovjetunionen]	
Rwanda	Rwanda
rwander	rwandi
rwandisk	rwandiskur
[Salvador <i>se</i> El Salvador]	
[Samband arabísku emírarríkjanna <i>se</i> Foreneðe Arabiske Emirater]	
[Sambandslýðveldið Týskland <i>se</i> Forbundsrepublikken Týskland]	
[Sambandsríkini <i>se</i> USA]	
San Marino	San Marino
sanmarineser	sanmarini

Íslensk

paraguayskur

Perú

Perúmaður

perúanskur

Pólland

Pólverji

pólskur

Portúgal

Portúgali

portúgalskur

Qatar

Qatari

qatarskur

Ródesía

ródesíumaður

ródesískur

Rúmenía

Rúmeni

rúmenskur

Rúanda

Rúandi

rúandiskur

San Marínó

Sanmarínóbúi

Dansk	Færøsk
sanmarinesisk	sanmarinskur
Saudi-Arabien	Saudi-Arabia
saudiaraber	saudi-arabi
saudiarabisk	saudi-arabiskur
Schweiz	Sveits
schweizer	sveitsi
schweizisk	sveitsiskur
Senegal	Senegal
senegaleser	senegali
senegalesisk	senegalskur
[Siam <i>se</i> Thailand]	
Sierra Leone	Sierra Leone
sierraleoner	sierraleoni
sierraleonsk	sierraleonskur
Sikkim	Sikkim
sikkimeser	sikkimi
sikkimesisk	sikkimskur
Singapore	Singapore
singaporeaner	singapori
singaporeansk	singaporskur
Somalia	Somalia
somalier	somali
somalisk	somaliskur
Sovjetunionen, USSR	Sovjetsamveldið
sovjetborger	sovjetborgari
sovjetisk	sovjetskur
Spanien	Spania
spanier	spaniáli
spansk	spanskur
Sri Lanka, Ceylon	Sri Lanka, Ceylon
ceyloneser	ceyloni
ceylonesisk	ceylonskur
Storbritannien	Bretland
brite	breti
britisk	bretskur
Sudan	Sudan

Íslensk

sanmarínskur

Saudi-Arabía

Saudi-Arabi

saudi-arabískur

Sviss

Svisslendingur

svissneskur

Senegal

Senegali

senegalskur

Sierra Leone

Sierra-leone-búi

sierraleonskur

Síkkím

Síkkími

síkkímskur

Singapore

Singaporebúi

singaporskur

Sómalía

Sómali

sómalískur

Sovétríkin

Sovétmaður

sovéskur

Spánn

Spánverji

spænskur, spánskur

Sri Lanka, Ceylon

Ceylonbúi

ceylonskur

Stóra Bretland

Breti

breskur

Súdan

Dansk	Færøsk
sudaner, sudaneser	sudani
sudansk, sudanesisk	sudanskur
[Suður- <i>se</i> Syd-]	
[Suður-Jemen <i>se</i> Sydyemen]	
Swaziland	Swaziland
swazilænder	swazilendingur
swazilandsk	swazilendskur
[Sveits, Svejts <i>se</i> Schweiz]	
Sverige	Svøríki
svensker	svíi, svenskari
svensk	svenskur
[Sviss <i>se</i> Schweiz]	
[Svíþjóð <i>se</i> Sverige]	
[Svøríki <i>se</i> Sverige]	
Sydafrika, Sydafrikanske	Suður-Afrika
Republik	
sydafrikaner	suðurafrikani
sydafrikansk	suðurafrikanskur
Sydkorea, Republikken Korea	Suður-Korea
(syd)koreaner	(suður)koreani
(syd)koreansk	(suður)koreanskur
[Sydvestafrika <i>se</i> Namibia]	
Sydvietnam, Republikken	Suður-Vietnam
Vietnam	
(syd)vietnameser	(suður)vietnami
(syd)vietnamesisk	(suður)vietnamskur
Sydyemen, Demokratiske	Suður-Yemen
Folkerepublik Yemen	
(syd)yemenit	(suður)yemeni
(syd)yemenitisk	(suður)yemenskur
Syrien	Sýria
syrer	sýri
syrisk	sýriskur
Tanzania	Tanzania
tanzanier	tanzani
tanzanisk	tanzaniskur

Íslandsk

Súdani
súdanskur

Swaziland
Swazilendingur
swazilenskur

Svíþjóð
Svíi
sænskur

Suður-Afríka

Suður-Afríkumaður
suður-afrískur

Suður-Kórea
Suður-Kóreumaður
suður-kóreskur

Suður-Víetnam

Suður-Víetnami
suður-víetnamskur

Suður-Jemen

Suður-Jemeni
suður-jemenskur

Sýrland
Sýrlendingur
sýrlenskur

Tanzanía
Tanzani
tanzanskur

Dansk	Færøsk
Tchad	Tchad
tchader	tchadi
tchadisk	tchadiskur
[Tékkóslóvakía <i>se</i> Tjekkoslavakiet]	
Thailand	Thailand
thailænder	thailendingur
thailandsk	thailendskur
Tjekkoslavakiet	Tjekkoslavakia
tjekkoslavak	tjekkoslavakur
tjekkoslavakisk	tjekkoslavaskur
[Tobago <i>se</i> Trinidad og Tobago]	
Togo	Togo
togoleser	togolendingur
togolesisk	togolendskur
Tonga	Tonga
tonganer	tongani
tongansk	tonganskur
Trinidad og Tobago	Trinidad og Tobago
trinidadar	trinidadar
trinidadisk	trinidadiskur
Tunesien	Tunesia
tuneser	tunesi
tunesisk	tunesiskur
Tyrkiet	Turkaland
tyrker, tyrk	turkur
tyrkisk	turkiskur, turklendskur
Tyske Demokratiske Repu- blik, Østtyskland, DDR	Týska fólkraðis-lýðveldið, Eystur-Týskland, DDR
(øst)tyrker	(eystur)týskari
(øst)tyrsk	(eystur)týskur
[Tyskland, Týskland <i>se</i> Forbundsrepublikken Tyskland og Tyske Demokratiske Republik]	
Uganda	Uganda
ugander	ugandi
ugandisk	ugandiskur
Ungarn	Ungarn

Íslandsk

Tchad

Tchadbúi
tchadneskur

Thailand

Thailendingur
thailenskur

Tékkóslóvakía

Tékki
tékkneskur

Togoland

Togolendingur
togolenskur

Tonga

Tongabúi
tonganskur

Trinidad og Tóbagó

Trinidadbúi
trinidadiskur

Túnis

Túnisbúi
túnisiskur

Tyrkland

Tyrki
tyrkneskur

Þýska alþýðulýðveldið,

Austur-Þýskaland
Austur-Þjóðverji
austur-þýskur

Úganda

Úgandabúi
úgandiskur
Ungverjaland

Dansk	Færøsk
ungarar	ungverji
ungarsk	ungverskur
Uruguay	Uruguay
uruguayaner, uruguayer	uruguayi
uruguayansk, uruguaysk	uruguayskur
USA, Forenede Stater	USA, Sambandsríkini
amerikaner	amerikani
amerikansk	amerikanskur
USSR <i>se</i> Sovjetunionen	
Vatikanstaten	Vatikanríkið
Venezuela	Venezuela
venezuelaner	venezueli
venezuelansk	venezueliskur
Vest-Samoa	Vestur-Samoa
(vest)samoaner	(vestur)samoani
(vest)samoansk	(vestur)samoanskur
Vesttyskland <i>se</i> Forbundsrepublikken Tyskland	
[Vestur-Samoa, Vestur-Samóa <i>se</i> Vest-Samoa]	
[Vestur-Týskland, Vestur-Þýskaland <i>se</i> Forbundsrepublikken Tyskland]	
[Vietnam, Vietnam <i>se</i> Nordvietnam og Sydvietnam]	
[Volta <i>se</i> Øvre Volta]	
Yemen, Nordyemen	Yemen, Norður-Yemen
(nord)yemenit	(norður)yemeni
(nord)yemenitisk	(norður)yemenskur
Zaire, Zaire ¹	Zaire
zairer	zairi
zairisk	zairiskur
Zambia	Zambia
zambier	zambiari
zambisk	zambiskur
[Þýska alþýðulýðveldið <i>se</i> Tyske Demokratiske Republik]	
[Þýskaland <i>se</i> Forbundsrepublikken Tyskland og Tyske Demokratiske Republik]	

¹ *Tidligere* Belgisk Congo, Congo (Kinshasa). *Jf.* Congo.

Íslensk

Ungverji
ungverskur

Úrúguay
Úrúgaymaður
úrúguayskur

Bandaríkin
Bandaríkjamaður
bandarískur

Vatíkanríkið

Venezúela
Venezúeli
venezúelskur

Vestur-Samóa
Vestur-Samóabúi
vestur-samóanskur

Jemen, Norður-Jemen
(Norður-)Jemeni
(norður-)jemenskur

Zaire
Zairebúi
zairiskur

Zambía
Zambíubúi
zambískur

Dansk	Færøsk
[Þýska sambandslýðveldið <i>se</i> Forbundsrepublikken Tyskland]	
[Ægypten <i>se</i> Egypten]	
Ækvatorialguinea	Ekvator-Guinea
ækvatorialguineaner	ekvator-guineani
ækvatorialguineansk	ekvator-guineanskur
[Ætiopien <i>se</i> Etiopien]	
Østrig	Eysturríki
østriger	eysturríkari
østrigsk	eysturríkskur
Østtyskland <i>se</i> Tyske Demokratiske Republik	
Øvre Volta	Ovara Volta
voltaner	volti
voltansk	voltiskur

Íslandsk

Miðjarðar-Guinea

Miðjarðar-Guineumaður

miðjarðar-guineskur

Austurríki

Austurríkismaður

austurrískur

Efra Volta

Voltabúi

voltneskur

Modersmålsundervisning vid universitetsutbildning

Bertil Molde:

Den svenska språknämnden har sedan lång tid tillbaka vid skilda tillfällen framhållit att det i praktiskt taget all högre, eftergymnasial utbildning borde ingå undervisning i modersmålet. Saken dryftades på det nordiska språkmötet i Bergen 1972, och mötet enades om ett uttalande att studerande vid universitet och fackhögskolor borde beredas tillfälle att få teoretisk och framför allt praktisk undervisning i modersmålet. Det uppdrogs åt den svenska nämnden att undersöka möjligheterna att anordna en nordisk konferens mellan språkmän och representanter för olika statliga myndigheter för att diskutera hur en undervisning enligt språknämndernas förslag borde organiseras. En sådan konferens har emellertid inte kommit till stånd. Detta beror huvudsakligen på att man i Sverige sedan 1972 sysslar med en översyn av svensk-läroarbetsutbildningen och svenskstudierna över huvud taget vid universiteten. Den grupp, Svenskgruppen, som på universitetskanslersämbetets uppdrag arbetar med denna översyn har också lagt fram vissa förslag som står i nära överensstämmelse med språknämndernas önskemål.

Den svenska nämndens gamla tanke att svenskstudier borde ingå i olika slag av akademisk utbildning har under 1973 tagits upp också på annat håll, nämligen vid de svenska universiteten. Fr.o.m. höstterminen 1973 anordnas vid universiteten s.k. yrkesinriktade kurser i *praktisk svenska*. Enligt den normalstudieplan som gäller för universiteten har dessa kurser till syfte att ge "kunskaper och färdigheter i fråga om den språkliga aspekten av information och kommunikation". Det sägs vidare i normalstudieplanen att kursen i praktisk svenska är lämpad *dels* för språkstudier som komplement till

deras teoretiska utbildning, *dels* — och det är det i detta sammanhang viktiga — för studerande med annan inriktning (t.ex. påbörjade eller avslutade studier inom merkantil, teknisk, naturvetenskaplig, samhällsvetenskaplig, juridisk eller medicinsk utbildning), *dels* för övriga som i sin nuvarande eller kommande yrkesverksamhet är beroende av sin förmåga att behärska det svenska språkets uttrycksmedel och bedöma språkliga frågor.

I studiekursen i praktisk svenska ingår fyra delkurser. Den första, teoretiska, av dessa kurser är av störst allmänt intresse. Den heter "Språket i samhället. Kommunikationsproblem", och den har i studieplanen (för Stockholms universitet) följande målbeskrivning:

Under kursen skall de studerande

— bli medvetna om hur bruket av samma språkvariant (t.ex. dialekt i motsats till riksspråk, socialt avgränsad språkvariant, yrkesjargong, gruppspråk i övrigt, slang osv.) kan ge känsla av gemenskap

— bli medvetna om hur bruk av *olika* språkvarianter bygger upp kommunikationsbarriärer i samhället

— diskutera språkbehärskning som maktfaktor och bristan-
de språkbehärskning som handikapp i samhället

— kritiskt diskutera språket i informationstexter (även t.ex. blanketter i socialt och ekonomiskt viktiga frågor) och överväga de praktiska konsekvenserna av språkformens läsbarhet

— studera expertutlåtanden (utredningar, PM m.m.) med hänsyn till graden av begriplighet för de tänkta mottagarna, och överväga de samhälleliga konsekvenserna av den språkliga utformningen

— granska språktonen i prov på myndigheters och företags korrespondens med allmänheten

— diskutera mål och metoder för mer systematisk språkförbättring i fråga om samhällsviktig kommunikation.

Kurserna i praktisk svenska vid de svenska universiteten har mötts av stort intresse från de studerandes sida, och det synes uppenbart att sådana kurser kommer att bli ett fast inslag i svensk universitetsundervisning.

Universitetskanslersämbetets arbetsgrupp för översyn av svenskläro-utbildningen, Svenskgruppen, lade i slutet av 1973 fram en preliminär rapport ("Universitetsutbildning i svenska — en diskussionspromemoria"). I denna rapport föreslås att en kurs som den ovan beskrivna om "språket i samhället" med lämpliga variationer kan ingå i olika utbildningar. Den skulle givetvis kompletteras med träning i språkfärdighet m.m.

En undervisning i svenska för olika kategorier studerande kan naturligtvis läggas upp på olika sätt. Dels kan man ha särskilda kurser inom universitetsämnet svenska, dels kan man ha kurser i svenska inom yrkesutbildningen (eller de teoretiska studierna) på varje fackområde. Förmodligen kan det finnas behov av kurser av bägge dessa typer — kanske också av en kombination av dem. Om man ordnar en gemensam kurs för olika kategorier kan det vara svårt att ta den särskilda hänsyn till varje kategoris speciella språkbruk och behov som måste tas. Det ter sig lämpligare att kombinera en allmän inledande kurs som den ovan beskrivna med kurser speciellt upplagda för varje kategori för sig. Rent tekniskt kan flera olika lösningar tänkas.

Man skulle t.ex. kunna utforma kurser i svenska för olika kategorier universitetsstuderande enligt följande modell:

- 1) Språket i samhället. Kommunikationsproblem (8 timmar)
- 2) Litteratur- och handboks-känedom (2 timmar)
- 3) Skriftlig och muntlig framställning. (Teoretiskt, men framför allt färdighetsträning, delvis i anknytning till 4.) (10 timmar)
- 4) Speciell kurs för varje fackområde. (Bl.a. innehållande diskussioner om fackspråk och allmänspråk.) (10 timmar)

Här har jag räknat med en kurs omfattande 30 timmars lärarledd undervisning, vilket naturligtvis är i knappaste laget.

Men om undervisningen sprids ut över en inte alltför kort tid och kräver mycket aktivt arbete mellan undervisnings-tillfällena, föreställer jag mig att man kan nå ganska goda resultat. Jag förutsätter givetvis också att lämpliga läroböcker, handböcker o.d. finns tillgängliga. Det torde också behövas en speciell utbildning för de lärare som skall undervisa vid kurser av detta slag.

Man borde enligt min mening snarast starta en försöksundervisning, gärna med olika varianter av kursuppläggningsen. Det borde f.ö. vara så att deltagare i kurser som de här diskuterade skulle få tillgodoräkna sig en genomgången sådan kurs som en merit för kommande yrkesarbete (oavsett vilket detta är).

Det är ett stort och viktigt språkvårdsintresse att kurser av det här diskuterade slaget kommer till stånd, i Sverige lika väl som i de övriga nordiska länderna. Språket måste fungera så störningsfritt som möjligt mellan fackmän och allmänhet liksom mellan myndigheter och medborgare. Vi professionella språkvårdare har ett både vetenskapligt-fackligt och samhälleligt ansvar för att dessa synpunkter ständigt är vägledande för all svenskundervisning på akademisk nivå.

Terho Itkonen:

Om modersmålsundervisningen vid högskolorna i Finland har jag (för finskans del) att framföra följande uppgifter.

I de *humanistiska* fakulteterna genomgår studerandena i allmänhet en obligatorisk kurs i modersmålet (10—14 timmar, vid Jyväskylä universitet 25 timmar), innan de får skriva övningsuppsatser och avlägga det övervakade skrivprov, som fordras för den lägre kandidatexamen. Detta prov har uttryckligen också karaktären av språkprov; ett godkänt prov är nämligen en merit för sådana statliga tjänster där det fordras fullständig kunskap i finska. Övningsuppsatserna granskas med avseende på innehållet av lärarna i respektive ämne och med avseende på språket av lektorerna i finska språket, vilka också håller kursen i modersmålet. Då uppsatserna lämnas tillbaka kommenterar lektorerna dem ur

språklig synpunkt. Skrivprovet åter granskas med avseende på sakinnehållet av lärarna i ifrågavarande ämne och med avseende på språket av modersmållärarna (vid de flesta universitet professorer och biträdande professorer). — Vid Tammerfors universitet är kursen i modersmålet obligatorisk endast för dem som inte har godkänts i ett särskilt prov i språkbruk.

I *teologiska* fakulteten vid Helsingfors universitet finns det ingen kurs i modersmålet. Före det övervakade skrivprovet (pro gradu) skrivs övningsuppsatser, som läses bara av ämnesläraren.

I de *samhällsvetenskapliga* och *statsvetenskapliga* fakulteterna varierar praxis: en kortfattad kurs i modersmålet är obligatorisk för dem som blivit underkända i ett prov (Helsingfors) eller för alla (Åbo, Tammerfors, Jyväskylä). Modersmålläraren (i Helsingfors, Åbo och Jyväskylä är det timpläraren, i Tammerfors en speciell lektor) granskar övningsuppsatserna och deltar (endast i Åbo och Tammerfors) jämte ämnesläraren även i granskningen av de övervakade skrivproven. I *gymniska* fakulteten vid Jyväskylä universitetet är bruket ungefär detsamma som i pedagogiska och samhällsvetenskapliga fakulteten vid samma universitet.

I *ekonomisk-administrativa* fakulteten vid Tammerfors universitet hålls en kurs i modersmålet för dem som inte godkänts i ett särskilt prov. Övningsuppsatserna och de övervakade skrivproven granskas utom av ämnesläraren också av modersmålläraren.

I *juridiska* fakulteten vid Helsingfors universitet håller en jurist och en modersmållärare en gemensam kurs i modersmålet (på ca 30 timmar), under vilken man har övningar, närmast i översättning från svenska. Modersmålläraren granskar varken övningsuppsatserna eller det övervakade skrivprovet. Vid Åbo finska universitet torde praxis vara nästan densamma, men kursen litet kortare.

De *medicinska* fakulteterna vid Helsingfors universitet och Åbo finska universitet (Turun Yliopisto) har timplärare i modersmålet, som språkgranskar övningsuppsatserna. Det finns ingen kurs; nyligen har timpläraren vid Helsingfors universi-

tet på eget initiativ avfattat en stencil, där några centrala saker i allmänt och medicinskt språkbruk behandlas i all korthet. I Helsingfors lämnas uppsatserna tillbaka och kommenteras personligen av en timplärare, i Åbo går de genom fakultetens kansli. Vid Uleåborgs universitet torde uppsatserna inte alls granskas språkligt. I granskningen av den slutskrivning, som fordras för licentiatexamen, deltar inte modersmålsläraren vid något universitet.

De *matematisk-naturvetenskapliga* fakulteterna har inte alls någon modersmålsundervisning (utom den undervisning som meddelas av somliga ämneslärare t.ex. vid seminarieövningar). Både övningsuppsatserna och de övervakade skrivproven (som även i dessa fakulteter har karaktär av språkprov) granskas endast av ämneslärarna.

I *agrikultur-forstvetenskapliga* fakulteten vid Helsingfors universitet granskas uppsatserna av en timplärare i modersmålet, som också ger personlig handledning vid återlämningen. Någon kurs har man inte.

Vid de *tekniska högskolorna* meddelas ingen modersmålsundervisning i någon som helst form.

I *handelshögskolornas* olika examina ingår tämligen omfattande kurser i modersmålet. Den egentliga övningens värde synes dock t.ex. i ekonomexamen vara ringa: den s.k. förberedande kursen i modersmålet kan kompenseras med en på litteratur baserad tentamen, och fortbildningskursen lär (åtminstone vid Finska handelshögskolan i Helsingfors) vara "grupparbete i diskussionsform". Däremot ingår i akademisk sekreterarexamen ett flertal skriftliga övningar. Det må nämnas, att alla högskolorna har lektorat i modersmålet; vid Finska handelshögskolan i Helsingfors finns det dessutom en biträdande professur och vid Finska handelshögskolan i Åbo en professur som bigörsmål. Vid handelshögskolorna är det möjligt att bedriva studier i modersmålet t.o.m. för betyg.

Det är uppenbart att det finns mycket som borde förbättras. Nivån på språkbruket hos akademiskt utbildade i Finland är skiftande, men man kan urskilja några allmänna brister, som kunde avhjälpas genom systematisk undervisning:

- 1) Det så att säga tekniska utförandet av saktexter lämnar ofta mycket övrigt att önska. Man behärskar t.ex. inte rättskrivningsreglerna för främmande ord. Då man i textsammanhanget har att operera med olika sifferkvantiteter (procentuttryck medräknade), deras höjning och sänkning, inbördes relationer, maximi- och minimimängder, kan framställningstekniken vara otroligt famlande och otroligt oklar. Numeriska uttryck (liksom förkortningar och främmande namn) bereder en extra svårighet i finskan: kasusändelserna.
- 2) Förmågan att skriva lättfattligt om saker inom det egna facket för den stora allmänheten saknas ofta på ett fatalt sätt. Framställningen försvåras med en lärd terminologi, fast denna till förmån för framställningen väl kunde ersättas med populära ord, inte bara i populär text utan också i facktext. Det är sällan man inser, att terminologin och uttryckssättet inom specialfacken i ett demokratiskt samhälle överhuvud måste utvecklas i nära kontakt med det allmänna språkbruket och dess utveckling. Lika sällan förstår man, att det är språkvårdarna som kan ge sakkunnig vägledning vid denna nödiga integration.
- 3) Med de båda föregående punkterna sammanhänger också att framställningssättet utvecklas i en allt mer abstrakt riktning. Förmågan att skriva enkelt och på samma gång logiskt om komplicerade ämnen har åtminstone inte tilltagit och den kommunikativa effekten av språkbruket har knappast förbättrats i vår tid, då slagordet "kommunikation" är på allas läppar. När E. A. Saarimaa år 1940 i Virittäjä recenserade Erik Wellanders nyutkomna verk Riktig svenska, bragte han — väl första gången i Finland — på tal "substantivsjukan", som "att döma av mängden och beskaffenheten av exemplen blivit illa dominerande i Sverige". Saarimaa yttrade på samma gång: "I finskan har en dylik konstgjord stelhet än så länge lyckligtvis inte vunnit fotfäste." Nu, trettio år efteråt, florerar substantivsjukan även i Finland. Jag tar bara ett exempel: "Tyngdpunkten av hygienisk kontroll över livsmedel måste riktas mot de livsmedel, vilkas känslighet för försäm-

ning är stor och genom förmedling av vilka vi vet att spridningen av smittan samt giftigt inverkanse faktorer är uppenbarast." (Finskt original: "Elintarvikkeiden hygieenisen valvonnan painopisteen tulee suuntautua niihin elintarvikkeisiin, joiden pilaantumisherkyys on suuri ja joiden välittäminä tartuntojen sekä myrkyllisesti vaikuttavien tekijöiden leviämisen tiedämme ilmeisimmäksi.")

Bekymmer som dessa är samnordiska bekymmer, som enligt min uppfattning har stor samhällelig betydelse. Det är sålunda mer än välkommet, att man tar itu med att avhjälpa bristerna på samnordisk nivå. Som ett minimimål skulle jag härvid uppställa att alla fakulteter vid alla högskolor skulle ha obligatoriska kurser i modersmålet. Och de borde vara anseeligt mer omfattande än t.ex. de nuvarande i de humanistiska fakulteterna i Finland. Modersmålslektorererna vid dem känner sig frustrerade, när de på tio lektioner skall repetera allt det skolan har använt flera hundra lektioner för, och på samma gång ta hänsyn till de speciella krav som alla fackområden och deras interna och till allmänheten riktade kommunikation ställer.

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet

DANMARK

Albeck, Ulla: Dansk Stilistik. 7. udgave. 1973. 289 s.

1. udgave kom i 1939, 6. udgave i 1967. 7. udgave er et fotografisk optryk med enkelte tilføjelser "saa at de vigtigste Sekundærværker og Strømninger i Aarene siden Bogens Tilblivelse skulde være registreret". Med sagregister og forfatterregister.

Anderson, Axel: Håndbøgernes Hvor-står-det. 1969. 496 s.

Indeholder bl. a. en fyldig ræsonneret bibliografi over nordiske (specielt danske), tyske, engelske og franske ordbøger. Såvel modersmålsordbøger som oversættelsesordbøger er behandlet i oversigten.

Bang, Jørgen og Karl Hårbøl: Fremmedordenes byggeklodser. 2. udgave. 1971. 131 s.

1. udgave kom i 1966 (norsk udgave, Fremmedordenes byggeklosser, ved Gotfred Schultz. 1967. Svensk udgave, Lånordens byggstenar, ved Birger Bjerre. 1970). Bogen indeholder en alfabetisk liste over stammer, især græske og latinske, som ofte forekommer i fremmedord. Ved den enkelte "byggekloids" gives der oplysning om den oprindelige betydning og eksempler på ord hvori byggekloidsen indgår. Med opgaver og ordregister.

Danske Studier. Bind 66—69. 1971—74.

Af indholdet kan nævnes: Erik Hansen: Jensen er nede i postkassen med et brev. Konstruktioner med consubjectum i moderne dansk (1971). — Erik Hansen: Modal interessens. Nu bør det (komme) frem (1972). — Iver Kjær og M. Bau-

mann Larsen: "Tings gik like that". En dansk-amerikansk tekst og et bilingvistisk analyseperspektiv (1973). — Anne Duekilde: Brugsbetegnelserne i Ordbog over det danske Sprog (1974).

Dansk lix 70. Særnummer af Læsepædagogen [1971]. 50 s. Først udsendt i duplikeret form med titlen Dansk lix 1970. En rapport. [1970?].

Rapport fra et udvalg nedsat af Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne. Udvalgets opgave var bl. a. at undersøge mulighederne for at tilpasse resultaterne af C. H. Björns-sons lixundersøgelser til brug i danske skolebiblioteker og udarbejde forslag til et dansk læsbarhedsindeks. Rapporten indeholder foruden udvalgets redegørelse responsa fra en statistiker, en dansksproglig sagkyndig og en læsepædagog (Allan C. Malmberg, Ole Togeby og Eva Jacobsen).

Dansk Sprognævn. Årsberetning 1971/72. 1972. 35 s.

Dansk Sprognævn. Årsberetning 1972/73. 1973. 35 s.

Som i de tidligere årgange består ca. halvdelen af årsberetningerne af et udvalg af de svar som nævnet har givet skriftligt.

Espegaard, Arne: Vendsysselsk Ordbog. Ordbog over målet i de vendsysselske herreder samt Øster Hanherred. Bind 1 (a—g). 1972. 288 s. Bind 2 (h—l). 1972. 294 s. Bind 3 (m—slåvise). 1973. 328 s.

Fibiger, Bo: Partipolitisk sprogbrug. 1972. 123 s.

Bogen er en analyse af de politiske partiers sprogbrug i valgkampen op til folketingsvalget i september 1971. Forfatteren afviser de traditionelle problemstillinger i forbindelse med politikersprog som forfejlede og betoner kraftigt at spørgsmålet om politisk sprogbrug ikke blot er et kommunikationsteknisk problem, men et politisk. Som en konsekvens heraf indtager analysen af den politiske sprogbrugs situationelle kontekst (det politiske system, ideologi, partiernes historie, brug af medier m. m.) en dominerende rolle i fremstillingen, mens analysen af konkrete sproglige træk er be-

grænset til i hovedsagen at omfatte de enkelte partiers ordbrug (nøgleord, konnotationer m. m.) i deres skrevne valgmateriale.

Gotfredsen, L.: Langelandsk ordbog. Bind 1. A—H. 1972. 515 s. Bind 2. I—R. 1973. 557 s. Bind 3. S—Å. 1974. 578 s.

Ordbogen omfatter "ordforrådet i den langelandske dialekt, således som den taltes i Snøde Sogn i det første tiår af dette århundrede". Bagest i bind 3 er der en liste over personnavnes udtale.

Hansen, Erik: Magister Stygotii betænkninger over det danske sprog. Redigeret af Steffen Heger og Lars Henriksen. 1973. 218 s.

Udvalg af artikler fra årene 1964—1971, der tidligere har været trykt i dagbladet Information (Magister Stygotius: Sprogsyn og sprogveje). If. udgiverens forord er der overvejende udvalgt "artikler der behandler sproget i den samfundsmæssige sammenhæng". Med register.

Hansen, Erik: Reklamesprog. Ny [dvs. 2.] udgave. 1970. 141 s.

Bogen er let revideret i forhold til 1. udgave, som kom i 1965. Den giver en oversigt over karakteristiske træk i reklamens sprogbrug, argumentationsform m. m.

Hjorth, Poul Lindegård og Erik Larsen: Direktiv og debat. Fagdidaktiske læsestykker om undervisningen i dansk sprog. 1973. 125 s. Faglig-pædagogiske småskrifter om dansk sprog 3.

Bogens emne er målene for og indholdet af undervisningen i dansk sprog i forskellige skoleformer i de sidste par århundreder. Bogen falder i to dele. Første del (Direktiv) omhandler de mål som myndighederne har opstillet for undervisningen i latinskole (lærd skole, gymnasium), i almueskole (folkeskole) og på seminarier, og indeholder dels en samlet oversigt, dels en kronologisk ordnet materialesamling med uddrag af forordninger, bekendtgørelser m. v. Anden del (Debat) er et emneordnet udvalg af tekster skrevet af grammatikere, skolefolk, læserbrevsskribenter m. fl. om målene for de

enkelte discipliner i undervisningen i dansk sprog. Med stikordsregister.

Holck, Niels: Punktum punktum komma streg. Tegnsætning som udtryksmiddel. 1973. 174 s.

I modsætning til tidligere bøger om emnet (Holger Sandvad, 1920, Aage Hansen, 1957, og H. Halberstadt, 1968), giver denne bog en samlet behandling af brugen af interpunktions-tegn (herunder også tegn der traditionelt ikke medtages i tegnsætningsvejledninger, fx afstand, prikker, skråstreg). Behandlingen af de to kommateringssystemer, A-kommaet (dvs. pausekommaet) og B-kommaet (dvs. det grammatiske komma), indtager dog en væsentlig plads i fremstillingen. Bogen indeholder mange øvelser og opgaver. Med register.

Jacobsen, Henrik Galberg: Sprogrøgt i Danmark i 1930erne og 1940erne. 1973. 227 s. Dansk Sprognævns skrifter 6.

Bogens hovedemner er periodens sprogsandinavistiske bestræbelser (især Sven Clausens nordiske målstræv og Dansk Forening til Nordisk Sprogrøgt), forsøgene på at indføre mere lydrette stavemåder (Otto Jespersen, Poul Henningsen m. fl.) og diskussionen omkring retskrivningsreformen af 1948 (små bogstaver, bolle-å, kunne, skulle, ville). Desuden indeholder bogen en oversigt over de foregående århundreders sprogrøgtsbestræbelser. Med navneregister og meget fyldige litteraturlister.

Jarmsted, Knud: Meningsfuld Ortografi. Om Brugen af Store Begyndelsesbogstaver i Dansk. 1972. 107 s.

Bogen, der delvis er en sammenarbejdning af dagblads-kronikker om emnet, indeholder dels en skarp kritik af Retskrivningsordbogens regler for brug af store bogstaver og Dansk Sprognævns svarpraksis på dette punkt, dels en fyldig argumentation for en udvidet og mere funktionel brug af store begyndelsesbogstaver. Med fyldig litteraturliste og detaljeret emne- og stikordsregister.

Jysk ordbog. Udgivet af Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning under ledelse af Peter Skautrup. Bind 1. Hæfte 2. 1972.

af — agepude (128 spalter).

Jf. omtalen af 1. hæfte i Sprog i Norden 1972, s. 110—111.

Kjøller, Klaus: Vælgeren og partiprogrammerne. En aktuell, sproglig-politisk analyse. 1973. 242 s.

Grundlaget for analysen er de politiske partiers programmer forud for folketingsvalget i september 1971. Forfatteren fremdrager en række informations- og kommunikationshæmmende faktorer i partiprogrammerne og konkluderer at programmerne ikke honorerer de krav som gennemsnitsvælgeren må stille til dem. I bogens afsluttende kapitel sættes problemet i forbindelse med spørgsmålet om samfunds-institutioners kommunikation til borgerne som helhed, og forfatteren foreslår at der oprettes et statsligt kommunikationsnævn som på videnskabeligt grundlag bl. a. skal vurdere og udtale sig om myndighedernes og de politiske partiers kommunikationspraksis. Med fyldig resumeret og kommenteret litteraturliste.

Kunøe, Mette: Barnesprog. 1972. 112 s.

Bogen er tænkt anvendt i studiekredse og til undervisning på seminarier, børnehaveseminarier og universiteter. Den behandler en række emner som forskningen af barnesprog beskæftiger sig med, og den giver eksempler på forskellige metoder. Til hvert afsnit er der knyttet øvelsesopgaver, og til slut er der en fyldig litteraturliste.

Mortensen, Frands: 22.00 Radioavis. Kommunikationskritisk analyse af 22-Radioavisen. [1972]. 226 s.+s. b 01—b 60 (afskrift af ti 22-Radioaviser fra efteråret 1970).

Ud over den egentlige analyse (som bygger på ti udsendelser fra efteråret 1970) drøfter forfatteren generelle principper for en kommunikationskritisk analyse og opstiller krav til en sådan analyses objektivitet. I selve analysen behandler forfatteren en række træk der hæmmer forståelsen, fx lange sætninger og konstruktioner uden agens. Et vigtigt ærinde for forfatteren er at påvise uoverensstemmelse mellem afsenderens (Radioavisens) erklærede formål og den ideologi som kommer til udtryk i udsendelserne.

Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser. Udgivet af de nordiske sprognævn. 1973. 35 s. Særtryk af Sprog i Norden 1973.

Stærkt revideret udgave af hæftet Stater, hovedstæder, nationalitetsbetegnelser. 1961.

Ny ord i dansk 1968—69. 1972. 79 s. Udgivet af Dansk Sprognævn.

Bogen er første bind i serien Ny ord i dansk, der skal videreføre nyordslisterne i den nu ophørte fællesnordiske skriftserie Nordiske sprogproblemer. Den indeholder en alfabetisk liste med ca. 500 ord og ordanvendelser som i større eller mindre grad er blevet almindelige i 1968 og 1969, og en systematisk oversigt over orddannelsestyper m. m.

NyS. Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori. Nr. 4—5. 1972—73.

Fra nr. 4 kan bl.a. nævnes følgende: Morten Levy: Om at være normalt sprog (en videreførelse af diskussionen om begrebet normalsprog, jf. Niels Erik Willes artikel i nr. 1) og Mogens Baumann Larsen: Introduktion til sociolingvistikken. Nr. 5 er udsendt under titlen Sproghandlinger og indeholder bl. a. Hanne Louise Geist og M. Baumann Larsen: Sprogsamfund, rolle/område, social institution.

Nyt fra Sprognævnet. Nr. 8—12. 1972—1974.

Bladet udgives af Dansk Sprognævn to gange om året. Hvert nummer rummer dels en artikel om et mere alment dansksprogligt emne, dels et udvalg af de svar som nævnet har givet.

Oxenvad, Erik: Bedre dansk. 5. udgave. 1970. 120 s.

I hovedsagen uændret optryk af 4. udgave. 1967. 1. udgave kom i 1950.

Rasmussen, Jens: Stil i sproget. 1972. 112 s.

Bogen giver en lettilgængelig oversigt over forskellige stilproblemer. Ud fra det grundsynspunkt at stil i lige høj grad er et dagligsprogligt og et kunstnerisk anliggende, behandles

bl. a. spørgsmål om kommunikationssituationens stildannende faktorer (afsender, modtager, emne, kode m. m.), konventionelle stiltræk og principper for stilanalyse. Med litteraturliste og stikordsregister.

Skyum-Nielsen, Peder: Om sprogrigtighed. 1973. Duplikeret. 17 s.+s. I—XII. Udgivet af Dansklærerforeningen.

Hæftet består af 2 dele: et udvalg af tekster om sprogrigtighed (Dansk Sprognævns årsberetning, læserbreve m. m.), og en karakteristik og sammenligning af teksternes grad af tolerance og deres forhold til den sociale sammenhæng og til begrebet normalsprog.

Stavning af russiske navne. Fællesnordiske transskriptionsregler. Navneliste. 1970. 96 s. Dansk Sprognævns skrifter 4.

Foruden en redegørelse for det fællesnordiske system for transskription af det kyrilliske alfabet og baggrunden for systemet, rummer bogen en navneliste med ca. 2000 russiske efternavne, fornavne og geografiske navne.

Sørensen, Knud: Engelske lån i dansk. 1973. 147 s. Dansk Sprognævns skrifter 8.

Bogen, der er den første udførlige fremstilling af sin art, behandler britisk og amerikansk engelsk påvirkning af dansk i dette århundrede og især siden 2. verdenskrig. Den giver en oversigt over alle de sproglige områder hvor indflydelsen gør sig gældende: ortografi, lydforhold, morfologi, syntaks og ordforråd, og redegør for tillempningsprocessen ved optagelse af engelske ord i dansk. Med ordregister, sagregister og bibliografi.

Togeby, Ole: Sprog og Læseproces. Om læsbarhed. 1971. 111 s.

Foruden at give en detaljeret anvisning i brugen af C. H. Björnssons læsbarhedsformel, lix, behandler bogen forholdet mellem teksters læsesværhed og deres sproglige udformning og spørgsmålet om måling af teksters læsbarhed i det hele taget. Med mange opgaver.

NORGE

Av Alfred Jakobsen

Alnæs, Karsten: Språk og massemedier. Oslo 1973. 156 s.

Mye av den informasjon som går gjennom massemediene, tjener helt bestemte hensikter. En lederartikkel er f.eks. ofte et uttrykk for et bestemt politisk syn hos skribenten, men framstillingen tar samtidig sikte på å frambringe eller forsterke visse holdninger hos leseren. I de seinere år er det utviklet en hel vitenskap om hvilke faktorer ved avsender, budskap og medium som best fører til den ønskede reaksjon hos mottakeren.

I "Språk og massemedier" retter Alnæs søkelyset mot de formelle og innholdsmessige elementer i selve teksten som tydelig har til hensikt å frambringe bestemte reaksjoner hos leseren. Forfatteren er lektor ved Norsk Journalistskole, og han henvender seg vel i første rekke til vordende journalister, altså til dem som skal formidle informasjon; boka har imidlertid like stor interesse for mottakerne, det brede publikum. Skal vi kunne utvikle en selvstendig holdning til massemedienes budskap, er det selvsagt av største betydning å ha innsikt i avsenderens teknikk og virkemidler. Alnæs knytter hele tiden analysen til konkrete eksempler. Dermed blir framstillingen samtidig både instruktiv, lettlest og morsom.

Faktorer som spiller en viktig rolle for leserens forståelse av en tekst, er bl.a. periodestrukturen, periodelengden, ordlengden, abstraksjonsgraden og antall stavinger pr. ord.

Stor betydning for lesbarheten har også gjentakelser. Det er videre vanlig oppfatning at en leser lettere tilegner seg stoff som har tilknytning til personer. Tekster som handler om mennesker, huskes og forstås bedre enn slike som ikke gjør det. En formell kategori som også bør telle med når en skal vurdere lesbarheten i en tekst, er de såkalte substantivkonstruksjonene.

Det er ganske vanlig at forfatteren av en massemedietekst prøver å styrke sin argumentasjon ved å henvise til en eller flere autoriteter som deler hans standpunkt, og som inngir

tillit på grunn av erfaring, tidligere virksomhet osv. Velkjent er det også at forfatteren utnytter autoritetens prestisje og troverdighet på områder der denne ikke er spesialist. En annen teknikk består i å spekke sitt språk med fagtermer. Hensikten er naturligvis å overbevise leseren/tilhøreren om at her er virkelig fagkunnskap ute og går.

Ikke sjelden nytter forfatteren en tiltaleform til leseren som smigrer denne eller skaper et bilde av ham som han gjerne vil identifisere seg med. Bruk av bestemte typer språklige bilder kan bidra til å skape eller opprettholde visse holdninger hos leseren. Særlig i politiske debatter er bruk av såkalte forutsettende spørsmål et ganske vanlig overtalelesknep. Man stiller et spørsmål som krever et ja eller nei som svar. Men innebygd i spørsmålet ligger en påstand. Svarer motstanderen ja eller nei, godtar han denne påstanden.

Blakar, Rolv Mikkel: Språk er makt. Oslo 1973. 159 s.

Den språklige form et budskap er ikledt, avspeiler og er uttrykk for avsenderens perspektiv og interesser. Navnet eller den språklige etiketten virker i stor utstrekning strukturerende på mottakerens oppfatning av den eller det som bærer navnet. På den måten blir språket et effektivt virke- eller maktmiddel. Ikke minst reklamefolk og politikere utnytter dette.

I betydelig grad blir vår sosiale realitet formet og formidlet gjennom språket. Men språket er skapt og bygd opp av tidligere generasjoner. Således avspeiler det langt på vei forholdene — de sosiale og psykologiske så vel som de materielle — i tidligere tider. På den måten virker språket som et konserverende element i samfunnet.

Språket som sosialt maktmiddel opptar også psykologen Rolv Mikkel Blakar. I en artikkelsamling med tittelen "Språk er makt" forsøker han å identifisere og illustrere de språklige virkemidler som språkbrukeren disponerer over, og han viser hvordan språket avspeiler maktrelasjoner i samfunnet. Som eksempler nytter han kvinnens posisjon i mannssamfunnet. At språket vårt mangler ord som "yrkesmann", "vaskemann",

“forkvinne” og “jomherre”, men har “yrkeskvinne”, “vaskekone”, “formann” og “jomfru”, er, framhever han, helt avgjørende for hva slags sosiale realiteter vi kan gripe, forstå og formidle ved hjelp av det norske språket.

Blakar kommer også inn på den norske språksituasjonen. Han hevder at den er et ypperlig utgangspunkt for alle som vil se og oppleve hvordan språk og språkbruk er uttrykk for sosial makt. Det er gjennom språket vi griper og forstår virkeligheten. Valget mellom de to språkene (bokmål og nynorsk) representerer altså i dypeste forstand valget mellom to ulike måter å gripe og forstå virkeligheten på. Når språkminoriteter som f.eks. nynorskfolk slåss for språket sitt, da kjemper de minst like mye for å vinne respekt for sin væremåte, for sin kultur, ja, for sin identitet. Og dersom noen lykkes i å stemple et språk som mindreverdig, da har vedkommende sikret seg et “nakkegrep” på den kulturen som nytter dette språket. Blakar antyder at Norsk språkråd burde se på språkstriden ikke bare fra en filologisk synsvinkel, men også ut fra dette maktspektet.

Et viktig siktepunkt for Blakar har vært å reise problemer og provosere til debatt. Sikkert er det at boka inneholder mange interessante problemstillinger, men også atskillige påstander som vil egge til motsigelse.

Bleken, Brynjulv: Riksmål og moderat bokmål. En sammenlignende oversikt. Oslo 1973. 83 s.

Som tittelen sier, sammenligner *Bleken* i denne boka forskjellene mellom det privatnormaliserte riksmålet og den moderate eller tradisjonelle varianten av bokmål.

I første kapittel gir han en oversikt over de substantiver som bare er intetkjønnsord på bokmål, men felleskjønnsord eller valgfritt felleskjønns- eller intetkjønnsord på riksmål. I de etterfølgende kapitlene behandler han substantivbøyningen, verbalbøyningen, adjektivbøyningen og tallordene i de to målformene. Til slutt kommer de lydige og grafiske forskjeller i ordformene.

Oppstillingen er meget systematisk, og ulikhetene mellom

de to normene trer klart fram gjennom det fylldige eksempel-materialet. Alle som interesserer seg for norsk språkdebatt, vil ha utbytte av å studere den.

Gundersen, Dag og Wangensteen, Boye: Over til nynorsk. Oslo 1973. 105 s.

I denne boka blir bokmålsord oversatt og omskrevet til nynorsk. Dette er den første fornorskingsordlista der alle ord blir bøydd fullt ut. Alle former som er tillatt i nynorsk skriftmål i dag, er tatt med. Dette er gjort av omsyn til folk som har disse formene i sin dialekt.

Det er ikke alltid lett å finne et nynorskord som helt svarer til det aktuelle bokmålsordet. Stundom må en gripe til et lengre uttrykk eller skrive setningen helt om for å få fram en naturlig form. I denne ordlista finner en under oppslagsordet ofte gode forslag til slike omskrivninger.

Boka tar først og fremst sikte på å være til hjelp for alle skoleelever som har nynorsk som sidemål. Men den kan også være nyttig for andre enn skoleungdommen. F.eks. vil alle bokmålsfolk som ønsker å bruke et mest mulig hjemlig ordforråd og å uttrykke seg enkelt og greitt, her kunne få god veiledning.

Haugen, Einar and Markey, Thomas L.: The Scandinavian Languages. Fifty Years of Linguistic Research (1918—1968). Mouton The Hague. Paris. 183 s.

De to forfatterne har i denne boka satt seg som mål å gi et konsentrert oversyn over "the creative productivity of Scandinavians and non-Scandinavians alike in grappling with the problems of these languages".

Oversynet er inndelt etter språkene i følgende kapitler: 1. Dansk, 2. Svensk, 3. Norsk, 4. Færøysk, 5. Islandsk. Et avsluttende kapittel handler om panskandinaviske studier. Endelig inneholder boka en bibliografi på ikke mindre enn 50 sider.

Hvert hovedkapittel har følgende underavdelinger: 0. Generelt, 1. Normalisering, 2. Fonologi, 3. Grammatikk, 4. Lek-

sikologi, 5. Stilistikk, 6. Språkhistorie, 7. Filologi, 8. Dialektologi og 9. Stedsnavn. (Runologi er ikke tatt med i oversikten.) Innenfor hvert kapittel har Haugen hovedansvaret for de beskrivende seksjonene 0. til 5. og Markey for de historisk-geografiske 6. til 9.

En kunne ha ventet at når en så veldig stoffmengde skulle presses inn på relativt få sider, ville resultatet bli en tørr oppramsing av navn og boktitler. Dette er slett ikke tilfellet. Forfatterne har maktet å gi framstillingen liv og farge. Vi får et klart bilde av utviklingsgangen og av forskningsresultatene innenfor de enkelte disiplinene; det blir gitt treffende karakteristikk av de mest prominente forskerne og deres verker, og deres metoder blir vurdert. Verdifullt er det også at forfatterne peker på forsømte felter innenfor utforskningen av de skandinaviske språkene.

Spesialistene vil nok savne omtale av et og annet verk innenfor sine respektive felter. Dette blir likevel for bagateller å regne mot alt det stoffet som er kommet med.

For nordiske språknemnd-folk vil særlig avsnittene om Normalisering og Stilistikk innenfor hvert hovedkapittel ha interesse.

Knudsen, Trygve: Bøyningen av adjektiver som predikatsord. Maal og Minne 1973, s. 29—41.

I moderne norsk er det en tydelig tendens til kongruensløshet hos predikativet: *alle var ferdig med arbeidet; naboene var ikke glad i ham*. Knudsen gir i denne artikkelen et oversyn over de viktigste tilfellene av bøyingsløst predikativ, og drøfter dessuten årsakene til at kongruensregelen etter hvert er blitt sterkt undergravd. Han finner at både lydlig-morfologiske (særlig apokope) og syntaktisk-funksjonelle krefter har vært virksomme i den retning. De siste kreftene har virket sterkest og bredest; vi kan se utslag av dem i begge våre målformer, og ikke bare dialektbestemt. Særlig typisk er tendensen til bøyingsløst predikativ der hvor det er gått inn som ledd i en fast verbal gruppe: *være klar over* = 'innse, skjønne', *være redd for* = 'frykte'.

Målstrid er klassekamp. Målpolitiske artikler redigert av E. Hanssen og G. Wiggen. Oslo 1973. 102 s.

I de seinere år har det vokst fram en sterk interesse for språk-sosiale forhold. Det er naturlig at denne interessen i vårt land knytter seg konkret til vår egen målsituasjon og målstrid. En rekke av våre yngre språkfolk understreker at all språkstrid er politisk strid, og at debatten nå må føres ut fra arbeiderbevegelsens perspektiv.

En viktig kilde i denne debatten er det som ble skrevet før krigen i arbeiderbevegelsens organer. Eskil Hanssen og Geirr Wiggen har i denne boka samlet en del artikler fra mellomkrigstida som de mener har noe å si sosialister i dag når det gjelder språkbruk og holdningen til målstrevet. Det dreier seg om innlegg som Halvdan Koht, Olav Rytter, Hans Vogt o.a. skrev i arbeiderbevegelsens organer og i Studentmållagets tidsskrift "Mål og makt".

Disse artiklene belyser målstriden fra et sosialistisk synspunkt. De analyserer dens sosiale og politiske bakgrunn og prøver å legge grunnlaget for en målpolitikk i samsvar med arbeiderbevegelsens interesser. I en "Innleiing" til artikkelsamlingen hevder utgiverne at norske sosialister i dag må lære av hva tidligere generasjoners sosialister har erkjent.

Ny målstrid, ved Geirr Wiggen. Oslo 1973. 116 s.

Boka inneholder en samling artikler og innlegg om språk, samfunn og ideologi. Den tar et klart politisk standpunkt i språkdiskusjonen. Boka faller i tre deler. Den første delen består av Wiggens forord og den innledende artikkelen som har gitt boka navn. Den er også skrevet av Wiggen og gir uttrykk for det allmenne språkpolitiske synet til forfatteren og den gruppen han representerer. Andre del er en samling artikler som gir en teoretisk innføring i ideologikritisk språkbruksanalyse, bl.a. på grunnlag av Fillmores kasusteorier. Artiklene er skrevet av yngre språkfolk ved Universitetet i Oslo. I den siste delen får vi innleggene i en debatt om talemålsnormering som fant sted i aviser og tidsskrifter vinteren

1973. Sett i sammenheng skal disse tre delene utgjøre en enhet av teori og praksis.

Diskusjonen om talemålsnormering startet med en kronikk av Finn-Erik Vinje i Arbeiderbladet. Her tok han til orde for en talespråklig overnorm for hvert av våre to skriftspråk. Vinjes hovedsynspunkt er at med den store geografiske og sosiale bevegelse vi i dag har i befolkningen, får dialektbrukerne på grunn av kommunikasjonsvanskene behov for å nytte et normaltalemål ved siden av dialekten. Det må være skolens oppgave å gi elevene opplæring i det normaliserte talemålet, og de offisielle språkorganene må støtte opp om dette arbeidet.

Vinjes kronikk førte til at en rekke yngre språkfolk kom med motinnlegg. De hevder her at den største språklige motsetningen i Norge går mellom overklassespråk og underklassespråk og ikke mellom bokmål og nynorsk. Språket er et maktmiddel, et ideologisk våpen som blir brukt av makthaverne i samfunnet for å konsolidere samfunnsstrukturen. Hvis Vinjes forslag ble realisert, ville det innebære en trusel mot dialektene og dialektbrukerne. Etter deres mening er hans syn uttrykk for en ideologi som aksepterer den nåværende samfunnsordningen og tar den som en selvfølge. Talemålsnormering på et slikt grunnlag ville være en ny innrømmelse til de politiske og økonomiske makthaverne. Målstriden har i etterkrigstiden vært en "krangel om bøyingsformer og endinger". Men denne striden har tilslørt språkets sosio-økonomiske basis. Det må heretter legges andre premisser til grunn for språksynet. Vi må ha innsikt i maktforhold og klassestruktur i samfunnet for å kunne ta standpunkt til språket omkring oss.

Papazian, Eric: Språkstrid og språkpolitikk i Norge i dag. Nordisk tidskrift. Stockholm 1973, s. 309—319.

Papazian, som er lektor i norsk ved Universitetet i Oslo, tar i denne artikkelen utgangspunkt i boka "Ny målstrid" (se omtale av den s. 135). Han gjør først kort greie for den språkpolitiske bakgrunnen for boka. Dernest refererer og kommenter

terer han det språkpolitiske synet som den representerer, og de mest sentrale synspunktene i debatten om språknormering som er innholdet i bokas siste del. Til slutt gjør han greie for sitt eget syn på språknormering.

Artikkelen kan anbefales alle som ønsker å sette seg inn i språkpolitikken i vårt land i dag.

Vinje, Finn-Erik: Ord om ord. Innledning til en norsk ordlagingslære. I. Tapir Forlag, Trondheim 1973. 171 s. (stensil).

Vi har ennå ikke fått en samlet framstilling av moderne norsk ordlagning. I faglitteraturen finnes det spredte opplysninger, men noe av dette stoffet er til dels vanskelig tilgjengelig.

Høsten 1972 holdt Vinje en forelesningsrekke om norsk ordlagning, og etter ønske fra studentene lot han forelesningene stensilere.

Særlig siste halvpart av boka inneholder atskillig av interesse for norsk språknormering. Her behandler forfatteren emner som samdannelser, avledning av sammensetning, ellipser, retrograderinger etc., substantiviske sammensetninger, førsteleddets form i sammensetninger av substantiv+substantiv, sammensetninger med proprium som førsteledd og flerleddete og sammensatte gatenavn. Vinje har samlet et rikholdig eksempel materiale særlig fra avisspråket. Verdifullt er det også at han jamfører med svensk og dansk ordlagning.

Vinje, Finn-Erik: Skriveregler. Oslo 1973. 63 s.

Er en i tvil om skrivemåten av et ord, kan en hvilken som helst ordliste gi en opplysning om den. Men vi har også rettskrivningsregler av et annet slag. Det gjelder forskrifter for bruk av skilletegn og andre skrivetegn, for rekkefølgen av tegn og for bruk av stor eller liten forbokstav. I dette heftet har Vinje samlet reglene for anvendelsen av slike tegn. Han tar også opp noen tilgrensende emner som forkortinger, deling og sammenskrivning av ord, bruk av skråstrek og bindestrek, skrivemåten av titler og talluttrykk osv. Han gir korte og greie forklaringer for reglene og belyser dem med velvalgte eksempler.

Tanken er at boka skal komme alle de yrkesgrupper til hjelp som i sitt daglige arbeid støter på slike praktiske rettskrivningsproblemer.

Vinje, Finn-Erik: Språkplanlegging. Mål og metoder. Tapir Forlag, Trondheim 1973. 44 s.

I vårt hundreår er språkets sosiale og kommunikasjonsmessige sider kommet sterkt i forgrunnen. Språket betraktes ikke lenger som en organisme som blindt følger sine egne lover, men som et sosialt fenomen som påvirkes av de allmenne sosiokulturelle faktorer.

Med denne framhevingen av språket som et sett av sosiale vaner følger naturlig den oppfatning at disse vanene liksom andre sosiale konvensjoner bevisst kan forandres. Siden språkets hovedfunksjon er å bidra til kommunikasjon mellom mennesker, blir spørsmålet hvordan vi kan påvirke språket slik at det best fyller sin funksjon som kommunikasjonsmiddel. Den nye språkvitenskapelige disiplinen som har fått navnet language planning eller språkplanlegging, er sprunget fram av dette behovet.

I denne artikkelen drøfter Vinje språkplanleggingens mål og metoder. Han tar bl.a. opp spørsmålet om hvilke krav vi må stille til den ideelle språkform, og han kommer inn på problemet med å innpasse de engelsk-amerikanske lånordene i norsk språkstruktur.

En viktig side av språkplanleggingen er gjennomføringen av programmet, strategien, metodene for hvordan språksamfunnet skal overtales til å akseptere de tilrådinger og forslag som planleggeren kommer med. Vinje understreker meget sterkt at for å nå et godt resultat på dette feltet er det nødvendig med et nært samarbeid mellom teoretiske lingvister, sosiolingvister, psykolingvister, sosiologer, psykologer og samfunnsforskere.

Artikkelen kan leses med utbytte av alle som arbeider med språknormering.

SVERIGE

Av *Margareta Westman*

Ahlgren, Inger: Språkpsykologi. Lund 1973. 80 s.

Boken är en introduktion i språkpsykologiska problem. Som utgångspunkt ställer författaren frågan hur idén om en idealiserad lyssnare/läsare går att förena med det faktum att det finns språkförändringar, sociala språkskillnader och språkliga handikapp. Därefter ges översikter över de neurologiska förutsättningarna för människans språkförmåga, och perceptionen diskuteras. Vidare behandlas utvecklingen av tanke och språk hos barn. Afasi och dövhet får var sitt kapitel. Boken avslutas med ett resonerande kapitel om grammatikens psykologiska relevans.

Andersson, Ulf-L.: Konsten att kommunicera. Stockholm 1971. 180 s.

Författaren är inte språkvetenskapsman utan arbetar som konsult med informationsverksamhet. Boken vänder sig till fackskribenter och andra informatörer. Den innehåller bland annat ett ganska detaljerat och instruktivt avsnitt om hur man bygger upp en text, stycke för stycke. Författaren jämför också vad han kallar statiska meningar och dynamiska, sådant som skillnaden mellan uttryck med *är* och uttryck med *gör*. Även samspelet mellan bild och text behandlas. Författaren håller sig genomgående till verkan av det skrivna, till hur ett visst framställningssätt kan tänkas fungera.

Collinder, Björn: Svensk språklära. Lund 1974. 258 s.

Enligt företalet riktar sig boken till lärare på skolans och kursverksamhetens alla trappsteg. Syftet är att skapa en svensk språklära utan sneglingar mot den latinska grammatiken.

Boken är mycket innehållsrik. Huvudkapitlen heter Ljud-

lära, Ordlära, Satslära, Uttalslära och stavning. Det omfattar rikaste avsnittet är ordläran. Där behandlas i tur och ordning: namnord (substantiv), binamn (adjektiv), syftningsord (huvudsakligen pronomen), verb, partiklar (adverb, prepositioner, konjunktioner, interjektioner). Man får inte bara översikter över ordböjning och ordformer utan ofta förekommer exkurser och utvecklingar om vissa funktioner eller vissa aspekter.

Boken är försedd med mycket utförliga ordregister och sakregister.

Enkvist, Nils Erik: Stilforskning och stilteori. Lund 1974. 211 s.

Framställningen är uppdelad på två huvuddelar. I den första behandlas stilforskningens utveckling med början hos antikens retoriklärare. Utom en historisk översikt innehåller avsnittet också redogörelser för stilforskning i olika länder. Det andra huvudavsnittet tar upp frågor som är aktuella inom stilteori och forskningsmetodik. Där diskuteras bl.a. stil såsom val, stil och kontext, stil såsom jämförelse. Vidare behandlas stilartsfrågan och problemet med att beskriva stilmarkörer. Boken avslutas med en diskussion av kvantitativ stilistik och attributionsfrågor. Den är också försedd med en omfattande bibliografi.

Hasselmo, Nils: Amerikasvenska. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 51. Stockholm 1974. 324 s.

I sin beskrivning av svenskans utveckling i Amerika, börjar författaren med att skildra emigranternas förhållanden. Han visar i vilken utsträckning utvandrarerna behöll sitt modersmål, och hur de betraktade svenskan. Han beskriver noggrant på vilka punkter som engelskan bröt in i deras språk och vilka generella regler som formade blandspråket på olika nivåer. Boken innehåller en mängd exempel från inspelningar och uppteckningar av autentiskt material.

Karlgren, Hans: Latskrift. Stockholm 1973. 290 s.

En orientering om vad stenografi är jämte en fullständig kurs i anteckningsstenografi enligt Melins system för folk med skrivbordsarbete. Boken inleds med en frisk plädering för nyttan av stenografikunskaper vid allt slags intellektuellt skrivarbete. Vidare diskuteras olika principer för grafisk utformning av skriften. Läsaren får också klart för sig vilken grad av språkanalys som krävs för kortskrift av olika slag. Utom själva kursen med övningar innehåller boken också en översikt över stenografins historia och en diskussion av dess framtid. Författaren är språkman och har i åtskilliga år tjänstgjort som stenograf i riksdagen.

Lindberg, Ebba: Studentsvenska/Studier i stockholmsabiturieters examensuppsatser 1864—1965. Stockholm 1973. 387 s. + textbil.

En doktorsavhandling som beskriver förändringarna i syntaxen i studenternas uppsatser under 100 år. De drag som framför allt behandlas är förskjutningar i meningslängd och meningsbyggnad samt samspelet mellan satsfunktion och satsplats. Ytterligare två viktiga konstruktioner belyses, nämligen bruket av huvudsatsordföljd och satsfläta. Men boken är inte enbart en deskriptiv framställning av elevernas språk, utan författaren diskuterar också hur lärarna har ställt sig till de olika dragen vid olika tidpunkter. Boken avslutas med ett helt kapitel om språknormer och normeringsbehov. Där diskuteras författarens problemen med konkurrerande stilmönster, hur artificiella normer har vidgat klyftan mellan elevernas levande språkkänsla och de mönster skolan ville inpränta. Men författaren visar också hur mer funktionella normer har konkurrerat och konkurrerar med de artificiella.

Nilsson, Stig: Terminologi och nomenklatur. Studier över begrepp och deras uttryck inom matematik, naturvetenskap och teknik. I. Lund 1974. 303 s.

En doktorsavhandling av en språkman med praktisk erfarenhet av naturvetenskapens och teknikens språkproblem. För-

fattaren vill visa hur terminologier har utvecklats och vad som kännetecknar terminologier. Dessutom har han undersökt enskilda försök att skapa terminologier inom området matematik. Han klargör skillnaden mellan nomenklatur och terminologi och grafiska symboler. Han diskuterar olika benämningsprinciper såsom bruket av metaforer och det av Aristoteles formulerade kravet att termen bör säga något viktigt om referenten. Vidare behandlas Linnés idé om en bestämd relation mellan begrepp och benämning som grundar sig på en gruppering av begreppen i en systematisk hierarki. Matematikterminologi belyses särskilt genom en grundlig genomgång av Stiernhielms arbete på området.

Pinomaa, Mirja: Social variation i Helsingforssvenskans syntax. MATS (=Meddelanden från avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap vid Lunds universitet) 6. Stencil, Lund 1971. 129 s. +bil.

En undersökning på linje med Bengt Lomans, Jan Einarssons och Nils Jörgensens vid Talsyntax i Lund. Författaren har bl.a. funnit att de bland helsingforsarna som har de längsta meningarna i sitt tal är personer ur socialgrupp två, vilket närmast tolkas som uttryck för social uppåtanda. I rapporten beskrivs också hur skilda sociala bakgrundsvariabler har viktats in vid bedömningen av socialtillhörighet.

Platzack, Christer: Språket och läsbarheten. Lund 1974. 140 s. +appendix.

Den första svenska psykolingvistiska doktorsavhandlingen. Genom omfattande experiment försöker författaren finna vilka språkliga drag som gör en text svårläst eller lättläst. Grundhypotesen är att av två synonyma meningar går den lättast att läsa, som snabbast ger läsaren möjlighet att göra sig en riktig föreställning om vilka grundläggande relationer som uttrycks. Hypotesen prövas för tydlighetskommatering, för sammanfattande *så*, för utelämnade relativpronomen, för olika ordföljder. Dessutom prövas meningslängd och frågan

om läsaren uppfattar innehållet i huvudsatser som viktigare än innehållet i bisatser.

Författaren har hela tiden arbetat med olika grupper av försökspersoner som fått läsa olika versioner av samma texter. Deras läsning har mätts dels i läshastighet, ord per minut, dels i antalet rätta svar på innehållsfrågor. Alla experiment beskrivs noggrant och resultaten listas i appendix.

Utom diskussionerna av de egna resultaten ger författaren också en översikt över tidigare läsbarhetsforskning.

Sigurd, Bengt: Språk i arbete. Stockholm 1973. 116 s.

En samling uppsatser om ordens och tecknens roll i samhället. Inledningsvis ges en översikt av semiotik, dvs. vetenskapen om språk av alla slag. Så följer en uppsats om språkets uppgifter och om vad kommunikation är, och en om vägmärken och skyltar. Författaren diskuterar också olika försök att lära apor språk. I två uppsatser behandlas språk på datamaskin och ord i dataåldern. I den sista uppsatsen tar författaren upp vilka nya områden som nu öppnar sig för språkforskning och språkvård.

Svenskans beskrivning 7. Publicerad i *Folkmålsstudier*, Åbo 1973. Red.: Christer Hummelstedt. 243 s.

Volymen innehåller följande 20 uppsatser:

Sture Allén: Om fraser i svenskan

Jan Anward: Svenskans ordföljd — kontextanpassning och kontrast

Allan Berthelsen & Thyra Ribbing: Test för mätning av nordiska akademikers förståelse av de övriga nordiska språken

Lars Bleckert: Aspekter på nusvensk diftongering

Veronica Bonebrake: The role of syllabification in Swedish nasal assimilation. Part I: Competence study

Peter Cassirer: Regler för syndes i svenskan

Stig Eliasson: Generativ fonologi, morfofonemik och svenskans [š] och [ç]

Martin Gellerstam: Etymologiska frekvenser i det centrala ordförrådet

Gösta Holm: Betydelse, gestalt, funktion

Åke Jonsson: Skrivs eller skrivs? Något om verbens s- och es-former

Sven Lange & Kenneth Larsson: Syntaxen i en 20—22 månader gammal flickas spontana tal

Per Linell: Fonem eller underliga representationer? Om argument för en konkret(are) fonologi

Leif Nyholm: Ändelsevariation i helsingforsiskan

Christer Platzack: Korta meningar och läsbarhet

Mikael Reuter: Kvantitetsförhållanden i helsingforsiskan

Peter A. Sjögren: Konsten att placera. En studie i placera-verbens semantik

Ulf Teleman: Hur mycket står det i texten?

Sture Ureland: Historical change of syntactic domain in Swedish

Margareta Westman: Om oregelbundna meningar i sakprosa

Gun Widmark: Språkförändring och socialgruppsbyte

Svenska studier från runtid till nutid tillägnade Carl Ivar Ståhle. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 48. Stockholm 1973. 250 s.

Samlingen innehåller 21 uppsatser i många skilda ämnen. De för språkvården direkt intressantaste är nog de följande: Om engelskans inflytande på svenskan av *Ragnhild Söderbergh*, Varer svenske! av *Ebba Lindberg* (om puristiska principer vid rättandet av studentuppsatser under 1800-talets senare del), Ensam delägare av *Erik Wellander* (om katakreser), Brott, paus, planering av *Bengt Loman* (ett program för undersökning av förhållandet mellan syntaktiska och prosodiska gränser i spontant talspråk), Förskjutningar i uttalet av främmande ord i svenskan. Några iakttagelser i SAOL av *Rolf Hillman*, En blick in i dagens språkhistoria av *Gun Widmark* (om förändringar i uttalet av kort *o* framför *rt* i olika socialklasser och åldersgrupper) och Synpunkter på

sociolingvistikerna av *Karl-Hampus Dahlstedt* (om hur sociolingvistiska fynd luckrar upp eller tvingar fram en ny syn på begreppet competence).

Teleman, Ulf & Forkner, Marianne & Mitsell, Hans & Molin, Barbro & Wikman, Ingrid: Åtta texter ur Dagens Nyheter. En läsbarhetsstudie. MATS 11 (jfr *Pinomaa* ovan). Stencil, Lund 1973. 87 s. + bil.

Underlaget för denna undersökning är fyra par texter ur Dagens Nyheter, där varje par behandlar samma ämne. Man lät två försöksgrupper med olika utbildning läsa texterna. Resultaten mättes med flera mätmetoder, nämligen skattning, läshastighet, förståelse, lucktest, EMG (mätning av elektrisk aktivitet i mylohyoidmuskeln) och registrering av ögonrörelserna.

Undersökningsgruppen analyserade texterna med utgångspunkt i åtskilliga hypoteser om vad som gör en text svårtillgänglig och redovisar resultaten av analyserna mot läsbarhetsmätningarna.

Thorell, Olof: Svensk grammatik. Stockholm 1973. 302 s.

Enligt förordet är boken i första hand avsedd som lärobok vid universiteten. Den är en i huvudsak deskriptiv framställning av "det svenska riksspråkets struktur". Beskrivningen grundar sig på form och betydelse hos de skilda grammatiska enheterna, och de grammatiska relationerna beskrivs efter funktion och position. Det är tydligt — och framgår också av förordet — att Poul Diderichsens grammatiska modeller, t.ex. hans satschema, har spelat stor roll för framställningen.

Boken är mycket systematisk, den börjar med en översikt: Morfologi och syntax, där termerna presenteras. Därefter heter kapitlen: Substantiv — Substantivfrasen — Adjektiv — Pronomen — Räkneord — Verb — Infinitiv, particip och supinum — Verbfrasen — Partiklar. Allmän översikt — Adverb — Preposition — Subjunktion — Konjunktion — Inter-

jektion — Satsen: huvudsats — Satsen: bisats — Hypotaktisk satsfogning — Satsflätning och satsklyvning — Fritt meningsled — Meningsbyggnad.

Boken är lätt att hitta i tack vare utförliga ord- och sakregister. Den har också fylliga litteraturanvisningar till varje kapitel.

Uthorn, Nils & Thulstrup, Åke & Allén, Sture: Tre uppsatser om stavning. Språkvårdssamfundets skrifter. Lund 1973. 55 s.

Volymen inleds med uppsatsen *Svenska eller svänska?* av Nils Uthorn. Den handlar om stavningen av *e-* och *ä-ljuden* i svenskan. Författaren beklagar svenskarnas vägran att på ett förslag om skandinavisk enhetlighet byta *ä*-tecknet mot *æ*-tecknet. Men han går också längre. Han föreslår att *ä* ersätts med *e* i alla svenska ord som tidigare hade *e*-stavning, ja, i alla ord där inte *ä* står för långt *ä-ljud*. Och dessa få kvarvarande *ä* borde då skrivas med tecknet *æ*.

Nästa uppsats heter *Sj-ljudets stavning i lånord*, och är skriven av Åke Thulstrup. Författaren går igenom de varierande stavningarna av *sj-ljudet* i franska, engelska, tyska, exotiska (!) och grekiska lånord. Det är framför allt den ymniga stavningen med *sch* i alla typer av ord, som författaren vänder sig mot. Han argumenterar för Carl Sigfrid Lindstams förslag att *sch*-tecknet bör ersättas med *sj* i alla lånord, men reserverar sig för de franska som genomgående bör få *ch* i de fall då *sj-ljudet* går tillbaka på ett tonlöst franskt.

Den tredje uppsatsen *Stavning* är skriven av Sture Allén. Där behandlas en del frågor av principiell betydelse. Han diskuterar relationen mellan tal och skrift och diskuterar normerna. Han nämner de grafotaktiska reglerna, samhörighets- och åtskillnadsreglerna, och betonar att stavningsskicket är en kompromiss som har vuxit fram under århundradenas lopp. Han menar att vi inte känner till något alternativ som med säkerhet är klart överlägset vårt nuvarande stavningsskick och därför inte bör satsa på någon reform. Skriftsystemet är dessutom så viktigt både för samhället och individen att det bör hanteras lika varsamt som andra delar av den språk-

liga strukturen. Och med den utgångspunkten borde man föra en öppen principdiskussion.

Wellander, Erik: Kommittésvenska. Andra upplagan. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 50. Stockholm 1974. 131 s.

En analys av utredningssvenskan, med åtskilliga exempel och råd åt de skrivande. Mycket av vad som sägs i boken har en räckvidd långt utanför kommittéspråkets gränser. Denna nya upplaga är varsamt bearbetad av författaren.

Boken utkom första gången i serien Statens offentliga utredningar, men har inte kunnat köpas i bokhandeln sedan 1950-talet.

Wellander, Erik: Riktig svenska. Fjärde omarbetade upplagan. Stockholm 1973. 310 s.

En grundligt omarbetad ny upplaga av standardverket Riktig svenska. Åtskilligt i de inledande kapitlen är omskrivet, bl.a. behandlas förhållandet mellan talspråk och skriftspråk mer utförligt än tidigare.

På många enskilda punkter har Wellander jämkat sin uppfattning om vad som är korrekt språkbruk. Naturligtvis gäller detta för verbens särskilda pluralformer, som nu anges som slopade. Men även många andra drag diskuteras där det korrekta skriftspråket för närvarande vacklar. Nya synpunkter finns t.ex. i frågan om *han/hon* eller *den* om person, i frågan om bruket av *antingen* — *eller* i stället för *vare sig* — *eller* och i frågan huruvida man skall skriva *de*, *dem* eller *dom*. Men mycket har självfallet också behållits från den äldre upplagan.

Genom översynen har Riktig svenska återigen blivit den centrala handboken för den som vill skriva korrekt och klar sakprosa. Den nya upplagan har ny, mera överskådlig layout och utförligare register.

Wessén, Elias: Våra ord, deras uttal och ursprung. Andra, tillökade upplagan. Stockholm 1973. 530 s.

Denna nya upplaga innehåller ca 400 fler uppslagsord än den tidigare. De tillagda orden är dels sådana som har fått större spridning i svenskan sedan första upplagan kom ut, t.ex. *astronaut*, *biocid*, *kibbutz*, *porr*, dels dialektala ord som *la*, *godhällig*, *hialös*. Dessutom har det tillkommit en del vardagliga ord och ett antal sammansättningar. Men det är inte bara antalet uppslagsord som har ökat, utan även artiklarna har i vissa fall blivit fylligare. Wessén har nu i större utsträckning tagit med etymologier även till grundorden till lånord.

Nogle nyere ordbøger og ordlister

DANMARK

Anbefalede funktionsbeskrivelser og stillingsbetegnelser [for edb-personale]. Edb-rådets rapport nr. 12. 1973.

Albertus, Flemming G.: Gjellerups Grønne Ordbog. 1973.

Bentzen, Ole: Høresansen. 1973. (Leksikalske stikord: s. 133—137).

Birkebæk, Per, og *Gerhardt Eriksen*: Berlin — fra fald til fred. 1973. (Ordforklaringer: s. 131—133).

Bjøl, Erling: Udenrigspolitik. 1973. (Leksikalske stikord: s. 188—198).

Blum, Jacques: Dansk og/eller jøde? 1973. (Jødiske ord og begreber: s. 227—238).

Bork, Egon: Dansk-tysk ordbog. 5. reviderede udgave. 12. og 13. oplag [med udvidet tilføjelsesliste]. 1973.

Brenøe, Claus: Smagsteknik og smagsoplevelse. 1974. (Leksikalske stikord: s. 240—244).

Brüel, Sven: Gyldendals Fremmedordbog. 6. omarbejdede og forøgede udgave. 2. oplag [med mange mindre rettelser]. 1974.

Christensen, Vibeke, og *John Kousgård Sørensen*: Stednavneforskning. Bind 1. 1972. (Stikordsliste [med definitioner]: s. 227—230).

Christiansen, Erik: Politisk teoridannelse i antikken. 1974. (Leksikalske stikord: s. 341—389).

Døør, Jørgen: Historiefilosofi. 1973. (Leksikalske stikord: s. 309—316).

Ehlers, Niels: Synssansen. 1974 (Leksikalske stikord: s. 120—135).

Elsevier's Dictionary of Horticulture, in nine languages (English, French, Dutch, German, Danish, Swedish, Spanish,

- Italian, Latin). 1970.
- Engquist, Anders*: Adfærdsterapi. Indlæringspsykologiske behandlingsmetoder. Oversat af Ann-Marie Nodin og Preben Wagner. 1973. (Bilag: Kortfattede ordforklaringer. 2 sider).
- Esmann, Viggo*: Infektionssygdomme. 1973. (Leksikalske stikord: s. 170—180).
- Espegaard, Arne*: Vendsysselsk Ordbog. 1972—73.
- Flyger, Hans* (red.): Forureningens hvem-hvad-hvor. 1973. (Ordliste: s. 397—404).
- Frederiksen, Steen*: Musikken mellem barok og klassik. 1973. (Leksikalske stikord: s. 198—209).
- Frenning, Tommy*: Jeg fotograferer. Bind 2. 1973. (Ordforklaringsliste: s. 364—373).
- Fryd, Ejnar*: Anglo/Amerikansk-Dansk Specialordbog inden for revision, regnskabsvæsen m.v. 1970; 2. oplag 1971.
- Fryd, Ejnar*: Dansk-Anglo/Amerikansk Specialordbog inden for revision, regnskabsvæsen m.v. 1971.
- Goldmann, Lucien*: Om marxistisk metode. Litterære og filosofiske essays. Tekstudvalg og indledning ved Sven Møller Kristensen. Oversat af Ebbe Sønderriis. 1973. (Ordliste: s. 166—171).
- Gotfredsen, L.*: Langelandsk ordbog. 1972—73.
- Gregersen, Axel Heide*: Portugisisk-dansk og dansk-portugisisk lommeordbog. 1967.
- Gregersen, Jørgen*: Evalueringsterminologi. [I Dansk pædagogisk tidsskrift, 1973, s. 1—11].
- Graae, Lisbet og Gustav*: Jagtsproget. 1973.
- Harmer, Henning, og Thomas Jørgensen* (red.): Gyldendals Litteraturleksikon, bind I, a—e, og II, f—j. 1974.
- Helms, Mogens*: Forums antikvitets ordbog. 1974.
- Herriot, Peter*: Sprogpsykologi. På dansk ved Ulrik Skouenborg. 1973. (Ordforklaringer: s. 191—192).
- Hilden, Jørgen, Gustav Leunbach og Peter Naur*: Forslag til tilføjelser til EDB-ordbog Dansk Standard DS 2049-1970. 1974.
- Hundrede ord om EFs landbrugspolitik. [Udgivet af] Landbrugsraadets Informationsafdeling. 1974.

- Hundrede ord om økonomi. [Udgivet af] Landbrugsraadet. 1971.
- Hvem Hvad Hvor 1973 (trykt 1972). (Mini-ordbog om ballet: s. 392—396).
- Hvem Hvad Hvor 1974 (trykt 1973). (Arne Hamburger: Et udvalg af nye ord i det danske sprog som ikke er medtaget i Nudansk Ordbog, 7. udgave, 1972: s. 191).
- Jacobsen, Henrik Galberg*: Sprogrøgt i Danmark i 1930erne og 1940erne. 1973. (Ordforklaringer: s. 227).
- Jacobsen, Malthe* (red.): Sprog og virkelighed. 1973. (Ordlister: s. 195—206).
- Jensen, Uffe Juul*: Videnskabsteori 2. 1973. (Leksikalske stikord: s. 424—444).
- Jysk ordbog, udgivet af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning, under ledelse af Peter Skautrup. Kilder og forkortelser m.m. 1965. Bind I, Hæfte 1. 1970. Bind I, Hæfte 2, af — agepude. 1972.
- Karker, Allan*: Synonymordbogen. 5. udgave. 1973.
- Koefoed, Arne*, og *Einar Krog-Meyer*: Dansk-spansk ordbog. 2. reviderede og forøgede udgave. 2. [ændrede] oplag. 1973.
- Kvindens Hvem Hvad Hvor 1974 (trykt 1973). (Nyt i folkeskolen [forklaring af betegnelser for ny begreber]: s. 47—50).
- Laursen, Sten Nørskov*: Forureningsproblemet. Økonomi og miljøpolitik. 1973. (Ordforklaring: s. 96—98.)
- Madsen, K. B.* (red.): Psykologisk Leksikon. 1974.
- Mark, Iwan*: Om stoffer og brugere. 1973. (Leksikalske stikord: s. 187—193).
- Marxismens politiske økonomi 8. Ordforklaring. 1973.
- Munch-Petersen, Valfrid Palmgren*, og *Ellen Hartmann*: Svensk-dansk Ordbog, 3. udgave [med udvidet tillæg]. 1970.
- Munch-Petersen, Valfrid Palmgren*, og *Ellen Hartmann*: Svensk-dansk Ordbog. Mindre udgave. 13. oplag [med udvidet tillæg]. 1972.
- Munk, Ruth* og *Anders*: Lille biologisk leksikon. 1973.
- Müller, Hans* med fl.: Fundamental Historie. Alfabetisk opslagsbog. 1973.

- Navne- og ordliste [i forbindelse med tantra-kunsten]. [Louisiana Revy, april—aug. 1974, s. 69].
- Nielsen, Henning* (red.): Den hvide gud og mennesker i Latinamerika. (Ordforklaring, ved Henning Nielsen: s. 181—184).
- Outzen, Vagn*: Den romantiske helt. 1973. (Leksikalske stikord: s. 192—198).
- Pevsner, Nikolaus*: Europas arkitekturhistorie. Oversat af Lennart Olsson. 1973. (Ordforklaring: s. 478—479).
- Plast-ordliste, engelsk—dansk, dansk—engelsk—tysk. Ordliste over udtryk anvendt i plastteknik. Dansk Standard DS 2059. Juni 1973.
- Poulsen, Henrik*: Begreber og begrebsdannelse. 1973. (Leksikalske stikord: s. 143—149).
- Rette ord. TV, radio, pladespiller, båndoptager og anden underholdningselektronik. Anden reviderede og udvidede udgave. [Udgivet af] Radiobranchens Fællesråd. 1974.
- Ruben, Henning*: Principper i odontologisk analgesi og anæstesiapparat. [1971]. (Ordforklaring og synonymliste: s. 15—16.)
- Råd og Resultater. 1973. Særnummer. Plast. [Udgivet af] Statens Husholdningsråd. (Ordliste: s. 24.)
- Skjerk, E.*: Engelsk/Dansk bilteknisk ordbog. 1974.
- Stillingsbetegnelser og -forkortelser i CPR. [Udgivet af] Danmarks Statistik. 1972.
- Sørensen, N. Chr.*: Dansk-Fransk ordbog. 3. udgave. 2. oplag [med ændringer og tilføjelser]. 1973.
- Sørensen, N. Chr.*: Fransk-Dansk ordbog. 6. ændrede og forøgede udgave. 3. oplag [med rettelse og en udvidelse af tillægget]. 1973.
- Teknisk Leksikon. III. Matematik og fysik. Svagstrøm. Stærkstrøm. Automatisering 1971. (Alfabetisk stikordsregister: s. I—XXIV).
- Teknisk Leksikon. IV. Kemi. Kemoteknik. Tværfaglige emner. 1973. [Alfabetisk stikordsregister: s. I—XXXIII].
- Thøgersen, Niels Jørgen*: EF alfabetisk opslagsbog. 1973.
- Warrern, Allan*: Tysk-Dansk Teknisk Ordbog. 4. øgede udgave. 1974.

- Vinterberg, Hermann, og C. A. Bodelsen*: Dansk-engelsk ordbog. Anden reviderede og udvidede udgave. Andet oplag med tillæg. 1973.
- Witt-Hansen, Johs.*: Historisk materialisme. 1973. (Leksikalske stikord: s. 172—188).
- Zachariae, Hugh*: Kønssygdomme efter antibiotika og p-piller. 1974. (Leksikalske stikord: s. 132—148).

FINLAND

- ATK-sanakirja (finsk-engelsk-finsk). [Utg. av Tietokoneyhdistys (Datamaskinföreningen)]. 1971. 125 s.
- Eklund, Holger E.*: Ship Translator I—XII (finsk-svensk-engelsk-spansk-portugisisk-rysk). 1969—1974. 460 s.
- Englantilais-suomalainen ilmailusanasto määritteineen. [Utg. av Ilmailutoimittajat r.y.] 1971. 314 s.
- Hakulinen, Auli — Ojanen, Jussi*: Kielitieteen ja fonetiikan terminologiaa. 1970. 244 s.
- Hakulinen, Y. J.*: Uusi lakikielen sanakirja (suomi-ruotsi-saksa). Ny juridisk ordbok (finsk-svensk-tysk; med svenskt och tyskt register). 1974. 909 s.
- Ilmonen, Pentti*: Kaupallinen suomalais-espanjalais-suomalainen sanakirja. 1970. 68 s.
- Itkonen-Kaila, Marja*: Antiikin sanakirja. 1972. 304 s.
- Kivi, Erkki*: Äänitstekniikan perussanasto. 1972. 90 s.
- Laitinen, Laina*: Kaupakirjeenvaihdon lausesanakirja (finsk-engelsk). 1973. 341 s.
- Leppo, Matti — Hankipohja, Antti — Erling, Tapani*: Talouselämän perussanakirja (engelsk-finsk-engelsk). 1971. 60 s.
- Lukkari, Nestor*: Saksalais-suomalainen konepajatekniikan sanasto. Neljäs, täysin uusittu painos. 1969. 459 s.
- Manninen, Antero — Leikola, Anto*: Pieni sivistyssanasto. 1973. 195 s.
- Nykysuomen sivistyssanakirja [Utg. av Nykysuomen laitos]. 1973. 462 s.
- Porko, Leena*: Ajankohtainen sihteerin perussanasto (finsk-engelsk-finsk). Kolmas korjattu painos. 1972. 295 s.

- Rauhala, Aarre*: Suomalais-unkarilais-latinalaista ja latinalais-unkarilais-suomalaista kasvinnimistöä. 1970. 58 s.
- Suomen Paperi-insinöörien Yhdistyksen oppi- ja käsikirjan sanasto. [Utg. av Suomen Paperi-insinöörien Yhdistys (Finska Pappersingeniörsföreningen)]. 1971. 37 s.
- Taloustiedon Taloussanasto. [Utg. av Taloustieto r.y.]. 1974. 150 s.
- Talvitie, Jyrki K.*: Suomalais-saksalainen hakemisto Saksalais-suomalaiseen tekniikan ja kaupan sanakirjaan. 1973. 170 s.
- Talvitie, Yrjö*: Ruotsalais-suomalainen tekniikan ja kaupan sanakirja. 1973. 515 s.
- Tuomi, Tuomo*: Suomen kielen käänteissanakirja. Reverse Dictionary of Modern Standard Finnish. 1972. 580 s.
- Ydintekniikan sanasto (englanti-suomi-ruotsi-venäjä). Kärnteknisk ordlista (engelska, finska, svenska, ryska). [Utg. av Suomen Atomiteknillinen Seura (Atomtekniska Sällskapet i Finland) och Suomen Fysikkoseura (Finlands Fysikerförening)]. 1972. 83 s.
- Ääninauhatekniikan käsikirja ja sanasto. [Utg. av Yleis-elektronikka Oy.]. 1972. 222 s.

NORGE

- Ansteinsson, John*: Engelsk-norsk teknisk ordbok. 3. rev. og omarb. utg. Trondheim 1966 [utsendt 1973].
- Askim, Per*: Engelsk-norsk maritim/teknisk ordbok. Ny rev. utg. Oslo 1973.
- Aslaksrud, Lars og Nettet, Kåre*: Engelsk ordbok. For grunnskolenes ungdomstrinn. Bokmål. 2. oppl. Oslo 1973.
- Disney, Walt*: Den store Walt Disney ordbok. Oslo [1973].
- Evang, Karl*: Norsk medisinsk ordbok og den internasjonale sykdoms- og dødsårsaksnomenklatur. 8. utg. Oslo 1973.
- General Motors (Norway) A/S*: Bilteknisk ordbok. Engelsk-norsk, norsk-engelsk. 5. oppl. Rev. og utvidet. Lillestrøm 1971.
- Grunnskolerådet*: Samisk-norsk ordliste. Sámegeiela skuv'lasád-

- nelis'to mas sánit læt jár'galuvvun dárugillii. [Oslo] 1973.
- Gundersen, Dag og Wangenstein, Boye*: Over til nynorsk. Fornorskingsordbok. Oslo 1973.
- Guy, Walter*: Norsk-engelsk ordbok for det praktiske liv. 5. oppl. Oslo 1972.
- Hamre, Håkon*: Erik Pontoppidan og hans Glossarium Norvagicum. Bergen 1972.
- Haugen, Einar*: Norsk-engelsk ordbok. Norsk (bokmål og nynorsk) rettskrivnings- og uttaleordbok med oversettelser til amerikansk engelsk. Med en historisk og grammatisk innledning. [Nytt oppl.] Oslo [1973].
- Havin, Henry*: Psykologisk ordbok. 4. rev. utg. Oslo 1973.
- Houdková, Bozena og Kvapilová, Anna*: Slovník česko-norský a norsko-česky. Norsk-tsjekkisk og tsjekkisk-norsk ordbok. Oslo 1968.
- Høst, Gunnar og Aarhoug, Jørgen*: Fransk-norsk, norsk-fransk. Français-norvégien, norvégien-français. 11. oppl. Oslo 1972.
- Næs, Olav og Bakken, Ove*: Nynorsk ordliste. For grunnskolen og vidaregåande skolar. Med liste over forkortingar og geografiske namn. Oslo 1973.
- Oehler, Heinz*: Tysk-norsk grunnordbok. Bokmål/nynorsk. Oslo 1972.
- Ottesen, Johan*: Engelsk-norsk ordliste i EDB. [Utg. av] Skuleboknemnda åt Studentmållaget i Oslo. [Oslo] 1973.
- Ruud, Yngvar*: Engelsk-norsk flyteknisk ordbok for flymekanikere. [Utg. av] SAS, Verkstedbasen, Opplæringsavd. Oslo 1973.
- Ordbøker og ordlister utgitt av Rådet for teknisk terminologi (RTT): RTT 32 Ordbok for elektro-kraftteknikk. Norsk-engelsk-fransk-tysk. Del 4. Installasjonsmateriell. Oslo 1973.
- Salling, Aage og Hvid, Erik*: Engelsk-norsk grunnordbok. Bokmål/nynorsk. [Oslo] 1973.
- Sandvik, Joralf*: Engelsk-norsk. Norsk-engelsk. Engelske faguttrykk for mekanikere, rørleggere og elektrikere. [Utg. av] Trondheim yrkesskole. [Trondheim 1972.]
- Schlyter, Börje*: Fransk-norsk grunnordbok. Med frekvensbetegnelse. [Oslo] 1973.

Torvik, Ingvald: Ordlite for alle. Bokmål. 3. utg. Rev. av Dag Gundersen. [Oslo] 1973.

SVERIGE

Den svenska förteckningen har utarbetats gemensamt av Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) och Svenska språknämnden.

Andersson, O. B.: Japansk-svensk och svensk-japansk ordlista för nybörjarundervisningen. Lund 1973. 62 s.

Apoteksspråk. Svensk, finsk, serbokroatisk och grekisk parallelltext. Utg. av Apoteksbolagets informationsavdelning. Stockholm 1973. 63 s.

Backe, T., Bruzelius, A. & Wångstedt, E.: Kortfattad svensk-engelsk juridisk ordbok. Lund 1973. 165 s.

Bengtsson, M. & Hjern, B.: Sociologisk uppslagsbok. Stockholm 1973. 327 s.

Benno, C.: Förvaltningsordboken. Stockholm 1973. 128 s.

Buve, M.: Ordbok för optiker. Malmö 1972. 32 s.

Engelsk-svensk ordbok i maskinteknik. Red.: A. Milits, L. Carlsson & C-G. Lilje. Stockholm 1973. 465 s.

Engelsk-svensk teknisk ordbok. Stockholm 1972. 142 s.

Fastighetsnomenklatur och begreppsbestämningar. 4. utg. Institutet för värdering av fastigheter. Publikation nr 6. Stockholm 1973. 146 s.

Karlqvist, O.: ADB-ordbok. Svensk-engelsk. Lund 1973. 138 s.

Karush, W.: Matematisk uppslagsbok. (Originaltitel: The Crescent Dictionary of Mathematics.) Stockholm 1970. 370 s.

Kooperativ ordlista. Svensk-engelsk-tysk. Utarb. av KF:s utlandsavdelning. Stockholm 1973. 84 s.

Korhonen, O.: Samisk-svensk och svensk-samisk ordbok. Samernas folkhögskola i Jokkmokk. Uppsala 1973. 236 s.

Lagerström, L.: Svensk-engelsk pensionsordlista. Utarb. vid Svenska Personal-Pensionskassan. Stockholm 1971. 19 s.

- Lampén, L.*: Svensk-finsk storordbok. Helsingfors & Porvoo 1973. 856 s.
- Liten medicinsk ordbok. I: Vår krassliga kropp+Liten medicinsk ordbok [av Bernt Bernholm]. Stockholm 1973. 239 s.
- Lexikon i naturgeografi. Svensk-engelsk. (Baserat på en översättning av Moore, W. G.: A Dictionary of Geography). Red.: J. O. Mattsson & R. Åhman. Lund 1973. 160 s.
- Lindbäck, E., Milits, A. & Svensén, B.*: Främmande och svenska ord. Stockholm 1973. 180 s.
- Modern svensk-engelsk ordbok. 2 uppl. Stockholm (tr. i Tyskland) 1972. 566 s.
- Nordisk ordlista för snickerier. Utg. i Sverige av Snickerifabrikanternas Riksförbund. Järvenpää 1971. 27 s.
- Odhner, E.*: Musik och dans i språklig och historisk belysning. Ordlista. Weilin & Göös, Finland 1970. 102 s.
- Odhner, E.*: Samhällets ord. Etymologisk ordlista. Weilin & Göös, Finland 1971. 98 s.
- Pahlitzsch, G.*: Wörterbuch der Fertigungstechnik. Dansk-norsk-svensk-finsk. Band 1: Schmieden — Freiformschmieden und Gesenkschmieden. 1972. 148 s.
- Skolordlista. Utg. av Svenska Akademien och Nämnden för svensk språkvård. Stockholm 1973. 353 s.
- Spansk-svensk ordbok. Red.: E. Pastor-Lópes. Stockholm 1974. 329 s.
- Svéd-magyar szótár. Svensk-ungersk ordbok. Huvudred.: G. Láko. 1974 Intercom (Akadémia). 1 022 s.
- Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. 10 uppl. Stockholm 1973. XVI+616 s.
- Talvitie, Y.*: Svensk-finsk teknisk och kommersiell ordbok. Helsingfors 1973. 313 s.
- Tekniska Nomenklaturcentralens publikationer:
- TNC 51 Vattenordlista 3. VA-tekniska termer. Svensk-engelsk-fransk-tysk-finsk. Stockholm 1973. 150 s.
- TNC 52 Plan- och byggtermer. Ett urval svenska termer. Stockholm 1973. 64 s.
- TNC 53 Rymdordlista. Svensk-engelsk-fransk-tysk-rysk. Stockholm 1973. 166 s.

- TNC 54 Vattenordlisteregister. Samregister till Vattenord-
lista 1—3. Svensk-engelsk-fransk-tysk-finsk. Stockholm
1974. 130 s.
- Tiesanasto [Vägnomenklatur] Finsk-svensk-engelsk-tysk. Hel-
singfors 1966. 288 s.
- Wickman, B.*: Svensk-ungersk ordbok. Utg. av Ungerska inst.
vid Stockholms universitet. Stockholm 1972. 327 s.
- Wrete, M.*: Kortfattad medicinsk ordbok. 3 uppl. Stockholm
1973. 254 s.